

V.I.P.ші

літературний журнал

КИЇВСЬКА РУСЬ

КНИГА 11 (XLII) 7517 рік

Приєднуйтеся до літопису
нового часу та простору
української літератури!

БАСНЯ

Шли однажды через мостик
Жирные китайцы,
Впереди них, задрав хвостик,
Торопились зайцы.
Вдруг китайцы закричали:
«Стой! Стреляй! Ах, ах!»
Зайцы выше хвост задрали
И попрятались в кустах.

Мораль сей басни так ясна:
Кто зайцев хочет кушать,
Тот, ежедневно встав от сна,
Папашу должен слушать.

А. П. Чехов

літературний журнал

КИЇВСЬКА РУСЬ

передплатний індекс 94978

Головний редактор

Дмитро СТУС

Редакційна рада

Василь ГЕРАСИМ'ЮК

Роксолана КІСЬ (редактор)

Наталя МАЦИБОК-СТАРДУБ (редактор)

Оксана ПЛАКСІЙ (редактор-упорядник)

Тарас ФЕДЮК

Тетяна ЩЕРБАЧЕНКО

Верстка

Микола КОВАЛЬЧУК

Суспільна рада

Сергій ГРАБАР, Володимир ЕШКІЛЕВ,

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, Олександра КОВАЛЬ,

Марія МАТІОС, Павло МИХЕД,

Борис ОЛІЙНИК, Василь ПОРТЯК,

Ірен РОЗДОБУДЬКО, Василь СЛАПЧУК,

Максим СТІХА, Леонід ФІНКЕЛЬШТЕЙН,

Юрій ЧЕКАН, Григорій ШТОНЬ

Умови передплати шукайте на ст. 263

Засновник та видавець ТОВ «Видавничий Дім «Факт»

За підтримки Інституту літератури НАН України ім. Т.Г.Шевченка

З питань співпраці звертатися:

а/с 76, Київ-80, 04080 «Для журналу "Київська Русь"»

kru@fact.kiev.ua

dvs_66@bigmir.net

Телефонуйте:

(044) 4003111, 4436553, (050) 9614058

З питань придбання журналу та дистрибуції звертатися до відділу збуту видавництва «Факт»:

sbyt@fact.kiev.ua

(044) 4436553

Оця муха

зараз

сильніша

від моєї

МОЛИТВИ

Дмитро СТУС. «Були собі вірші...».....	5
Юля НЕСТЕРОВА. Світ мені любий, тому я – віршниця	7
Богдана МАГІЯШ. Твої улюблені пси та інші звірі.....	59
Ольга ХВОСТОВА. Богиня.....	77
Тарас ГРИГОРЧУК. Асистент диригента.....	87
Петро МІДЯНКА. Про слова гонорові.....	108
Оксана ПЛАКСІЙ. ... та ін.....	112
Неля ШЕЙКО-МЕДВЕДЄВА. «Читати мисліте».....	113
Юрій ГАВРИЛЮК. Фрагменти щоденника.....	151
Володимир БРУЩЕНКО. Лишний вес.....	171
Роман КИСЕЛЬОВ. Псалом перший.....	183
Дмитро ЛАЗУТКІН. ніхто ніколи нікого.....	189
Валерій ВЕРХОВСЬКИЙ. Формула України.....	207
XI Всеукраїнський рейтинг «Книжка року 2009».....	215
Тетяна ДІГАЙ про «Рай. Центр» Люко Дашвара.....	245
про «Україна в диму. Послання з резервації» Ігоря Павлюка.....	246
про «Посвітається» Павла Гірника.....	249
Хроніка року 2009.....	253

T

C

I

M

3

Дмитро
стус

«Були собі вірші...»

Ми мріяли про цю книгу давно.

Проте, поки були ілюзії щодо самоокупності, ринку, підтримки й усякі інші дурниці, не могли собі книгу віршів дозволити...

Нині ілюзій не залишилось, отож — ростімо вгору, не надто переймаючись тим, хто що подумає, хто що втне / не-втне, і т. д., й т. ін.

Ростімо вгору.

Ще й тому, що в українській літературі віддавна саме вірші, а не проза-есеїстика-публіцистика, найтонше й найточніше виливали в собі дійсність, паралельно розвиваючи-зберігаючи мову, проказуючи молитви до, стьобаючись, розважаючись, деручи на собі сорочку.

Нині все повторюється.

Найкраще, що маємо в редакційному портфелі — саме вірші, або ж погляд віршника на життя.

Відтак, зовсім не випадковою здалася нам назва великої добірки Юлі Нестерової «Світ мені любий, томуя — віршниця», з незнаним для багатьох, але від того не менш знаковим перегуком із Римаруковим — «віршник, художник і бог, мудрі як діти».

Погляд Юлі Нестерової не дитячий. Швидше молодечо відкритий до життя, всупереч усьому, навіть тій обставині, що життя давно (й не лише до неї) повернулося з... Бо «в коло стаєм, і не зрушити нас // і нас не здолати нікому, // коли через тебе сотається час // і тоне у дотику // боязкому...»

Ця велика поетична добірка (може, найбільша за всю історію журналу) — камертон до всієї книги. Бо чомусь (чому саме?) здалося, що пише не вона, пише нею — життя, світ, досвід, а може, навіть і... втім, недоліків у віршниці також чимало, але що про них говорити, коли маємо Слово явлене, Слово, яке дає, принаймні мені, більше оптимізму, ніж усе, що відбувається довкола. Принагідно хочу подякувати Василеві Герасим'юку, який відкрив для мене (маю надію, не лише для мене) явище Нестерової.

Здається, маємо й дуже нову, дуже незвичномову Богдани Матіяш. Віршниця доброї й знаної, але цього разу ще й тонкої, справжньої, що вже не виливає сокровенне в рядках, а ховає за метафорами, громадям слів, асоціаціями. Це вже не «розмови з Богом», а промовляння до, з Богом у серці. Б.Матіяш стала ощадливішою, герметичнішою, складнішою, природнішою і простішою до прочування, уже навіть не смисло-, а зміслотворчою.

І ще один дарунок — «Асистент диригента» Тараса Григорчука. Поета, може, формально не надто правильного, але надзвичайно справжнього, який народжується фактично на очах. Десь у нетовому павутинні знайшов, що його представляють мольфаром. Щось у тому є. Це чаклунське мереживо слів, у якому біди сьогоднішні туго в'язані словом із давніми страшними силами, що через Тараса звістують нас про... що? — прихід? ісход? неунікненність сповіді й відповідальності?

Інакшою, аніж раніше, видалася мені й мова Дмитра Лазуткіна. До віршів якого, каюся, довший час залишався закритим. Чи неспівзвучним? Чи ще яким, бо вправні й красиві слова поетові не відгукувалися й не провокували. Зараз, здається, Д.Лазуткін виростає вглиб, пробиваючись крізь відбитки свічад, порожні міські пейзажі, посткоітусну втому до суті ремесла віршників, до сенсу поезії. Власне, саме оцією пробивною динамікою його добірка й приваблює. Не збиваючись на загальники, на римування і нагромадження пустки й насолод, він у пошуку того, що за пустою. І штучна сконструйована дорога міста цей пошук лише ускладнює, мірадами досвідів-емблем-гламурів, розмиваючи світло, що повсякчас виявляється лише черговою блискіткою. Тим цікавіший досвід. Тим цікавіший скалок реальності.

Власне, все число — довокола віршів.

Про їх сприйняття йдеться в «ЛітАнатомі» (Н.Шейко-Медведєва та Ю.Гаврилук); О.Хвостова та Р.Кисельов електризують реальність, переорієнтовуючи її «в завтра»; В.Брущенко вишукує парадокси, а В.Верховський шукає формул.

Одне слово, коли добрі вірші були в найважчі часи, то немає причин, аби їх не було нині.

ЮЛІА
НЕСТЕРОВА

СВІТ МЕНІ ЛЮБИЙ, ТОМУ Я — ВІРШНИЦЯ

...народилась 21 лютого 1991 року.
Закохана у гори, мандри і музику українця.

Навчається на другому курсі КНУТКІТ
імені І. Карпенка-Карого (драматургія кіно
і телебачення, майстерня Василя Трубай)

В

І

З

Н

О

ІІ

Ангел

[дощова назочка]

шукатимеш ангела,
шукатимеш ймення для ангела,
і якось
прийде до тебе ангел, увесь у
відблисках призахідного сонця,
мов у крові.
ангел питає: «хто ти?»
відповіси: я брив колись під осіннім дощем,
моє волосся і одяг змокли,
я сумував;
і тоді ти з'явився,
я одразу пізнав, що це ти,
хоч ти й не мав крил,
а вуста твої були
замкнені.
він скаже, помовчавши: «так...
я пригадує тепер... ти ішов під дощем,
був сумний і весь просякнутий
водами небесними.
а я з'явився і накрив тебе
крилом,
а ти й не помітив.
я співав тобі пісню,
а ти й не чув.
як же мене звари?»
питає він.

а ти і не вимовиш ніц,
 бо хіба колись знатимеш істинне?
 засмучений, піде ангел.
 а ти
 під осіннім дощем
 шукатимеш ангела,
 шукатимеш ймення для ангела

Балада опівнічна

У цю неможливу засніжену мить
нечутно гойдаються тіні,
і тиша ганцює, і вітер рипить
і хочеться вмерти нині.

Ми в коло стаєм, і не зрушити нас
і нас не здолати нікому,
коли через тебе сотається час
і ганяє у дотиху
боязкому;

коли через мене тече незбагненне
і враз посувається в тінь,
і ти переходиш почерез мене
у сто золотих сметінь.

І ми стоїмо, ми так боїмось,
і снігом нас засинає,
а поруч блукає невидимий хтось
і ніжно, і тремко струнає.

Ми чуєм — і ні, ми чуєм — і ні
ми в колі у білому колі,
і світ ще видзвонює в вишині,
а все ж — осинається долі.

Балада подорожня

Всі шляхи оголені, розчахнуті в небо
гудять мандрами,
мов хручі червневими мантрами
В маки обабіч шляху
сходить босоніж світанок
і ніжно і солодко бринять
перші промені
о Боже ж мій, я сліпа і німа, я ніц не чую
мені би ще сотню вух,
ще би тисячу очей,
мені би пращину гортань
мені би ридати над цією землею
сміючись громами
мені б розродитись зблудками
розгойдати б вітер
а я
хто?
Лише скоморох твій, Господи,
лише скоморох

Вереснева елегія

Це вересень. Навкруг мого дому
по ночі постає німа імла —
самітне небо п'є земну утому,
і в тремі птиць, у тишині — в усьому
така грузька жура, що я б могла

Її розсунуть, вибить в ній печеру
пітьми, порожню й вільгу, у якій
небесно сяли б зорі із паперу,
що їх, й каштани, й голубині пера
всю осінь носять в жменях дітваки.

Так треба: ночі, ситі самотю —
з їх зимних, їх роззявлених ротів
порану дине вічністю густою,
гірким листом, м'якою сльотою —
мені б у цім розтанути — та ти

чи пружним безгомінням, чи слабкою
луною слів — в мій вересень без меж
ввірнешся — проз юрбу, понад юрбою,
і на межі між мною і тобою,
за крок до нас — усміхнений, завмреш.

Елегія брами

Без брамника журно брамі;
відкрита усім стежкам,
прошита всіма вітрами,
жаліється хрипко брама
іржавим своїм замкам.

Під тихим кружидням птиць
ні мурів нема, ні граду —
румовище горілиць
смутне й неживе лежить,
лиш брама чорніє грізно
смагою тисячоліть.

Але ми приходим радо,
і нас тишина наскрізна
проймає до дна зіниць.

Найлегший, найтонший згук
в цій тиші гримить громами,
і хліб випадає з рук,
і всі забуваєм храми,
як покваном і несміло
заходим в ту чорну браму,

мов в білу.

Водяна елегія

Сувої темної пречистої води
тремкими пальцями задихано горнай —
таких, як ти, зчарованих, як ти,
сто тисяч душ приходило сюди
і йшло по дну, і скреслії льоди
ставали сторч від їхньої ходи,
а маревний пташиний небокрай

здавався ближче, аніж братиця рука,
і тихий щем у грудях був стократ сильніш,
ніж мертвий сон, нахромлений на ніж;
з небес соталась потаємна тиш,
стікала ниць предвічна ріка —
о цієї порі, о цієї порі ти спиш
про камінь, що подібний до струмка...

І ось — як вабить дреня глибина...
І ця вода вихля, виспіває і свище,
і ця вода дрижить, коли підходиш ближче,
коли, зіщулившись, уже торкаєш дна, —
і на своїм голуб'ячім горіщі
прокинувшись, крізь шерех птичий, віщій,
ти чуєш — відсутна у ніч вона...

Елегія забуття

І сядлива печаль, і безвихідь пуста,
і жовтєві надіння, й моя німота —
все минеться, і просто так буде
від печатей звільнити зомлілі уста,
розтектися устами усюди...

І уже не дощі — це вже змова, це знак:
як відлічено нас, як відміряно, як
кожен подих згаса, як щемливо
кожна хвиля тремтить, кожна злива
опада, опливає навзнік —

ніби небо саме, невтишимо, до дня
осипається в землю блакитну; луна
перекочує шепіти сиві —
кожній хвилі навстріч, кожній зливі,
підіймається з нетрів вона.

Все минеться. І ця невмолима закура,
і сядлива печаль, і безвихідь похмура —
я — відлуння в твоєму крилі...
А у квітні — за руки — ми вийдем за мури
і поплемось по теплій землі.

Елегія ходіння по брівці

Згорає літо, в'ється млюсний дим,
і з яблуку витікає сік гарячий,
а ти наосліп йдеш кудись, неначе
між кам'яниць собі шукаєш дім.

І кожен слід карбується, мов в віск,
в пропахлі чорнобривцями асфальти...
Ліхтарні із рудих шматочків емальти
розжарені, аж вижовкли повік —

отам обіч минаєш хідники,
і все, що маєш, — в жмені скибок хліба,
а небо тихо стукає у шиби
і дітлахів годує із руки.

Елегія мовчання

Що я можу? Весь світ у тумані застиг,
я стою і не знаю, куди мені йти —
а довкіл дивина, дивина...
Й ти так само загрузнув в туман і завмер,
і для мене невидимий став — одтєпер
лиш твій шепіт смутний долини.

Інше страшно мені: що незрима раним
враз проступить і стане яснішим, аніж
звична яв — але, врешті, мене
навіть це, навіть це... Крізь серпанок блідий
прозирає — навзаєм — темне тіло води, —
й дивний спокій проймає мене:

річка плине, мов рибиною сонна, понад
протікають птахи і коша листопад —
сам мов стомлений птах; і між тим
я така безпорадна, безмовна така —
тільки вітер росте із мого язика
і дзвенить у повітрі густім —

бо ж колись в опівнічній лункій тишині
прилітав і сідав при моєму вікні
звір крилатий й пиття моє пив,
Ув з моєї руки, притуляв до колін
тенлу голову, пахнув — земля і поли,
дуже тихо мовчати умів.

Пташина елегія

Пірнає в сутінки прозорі
і м'якне враз небесна твердь,
і опадають в тепло персть
невибрані хліби, мов зорі,
блаженний кличе до зорі —
о цій порі

я птах — а, може, тільки помах
його крила, або лиш тінь
од сутінкових тріпотінь
вітрів і пір'я, відзвук втоми
жарких серпневих днів — а врім,
я птах — мій дім

ще вище, ніж горища міста —
для качанів і голубів,
й рідніш, ніж потаємний спів
дерев у пору надолісту —
омріяна безмежна вись
пройма до сліз,

і я уже тремчу м'якливо,
бо зникне мить, протне наскрізь —
й хіба що вітром занесе
в мою оселю відзвук зливи...
Ого і все, ого і все,
ого і все.

Таємнича елегія

Ти пливеш у ріці і торкаєшся дна,
позираєш на сонце крізь товщу води,
і куртує в твоєму нутрі таїна —
яв і див... (проростає з води і зерно
і не відає, Леле, куди)

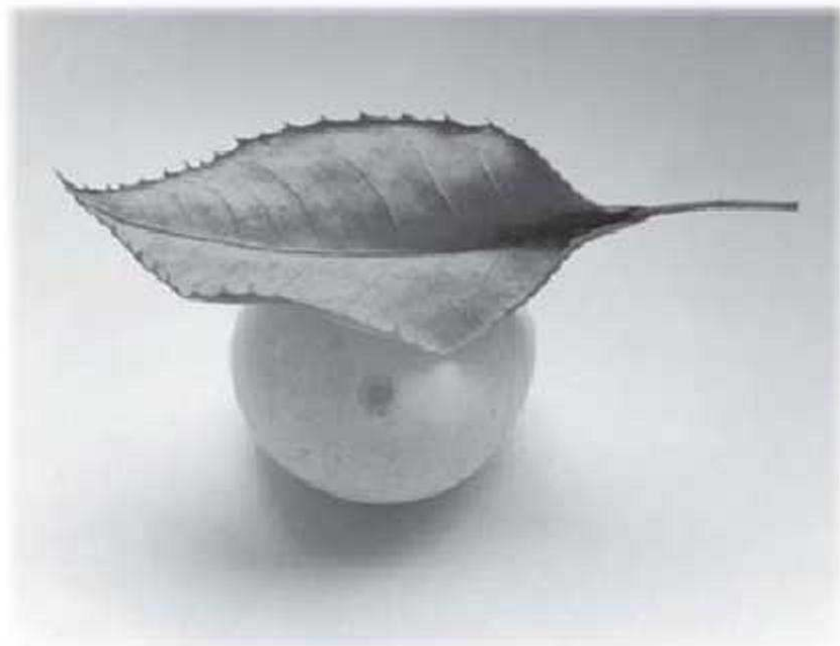
Ти приходиш у дім і у того, хто в нім,
забираєш з гарячого горла звізду,
і взаєні не лишаєш нічого, окрім
тишини і німих, обезкровлених рим,
і твоє не відчути ходу,

і тебе не спинить, а цілуєнки твої
пахнуть небом і кров'ю, долоні твої
розгортають мене, ніби книгу, і пір
із чола твого пада на мене, мов сніг,
і тоді я тремчу й поринаю наснід,
до твоїх закривавлених ніг.

Ти простуєш на схід, і у тебе в руці
є зіниця роси, золотавість джмеля,
в тебе сонні човнів, ти пливеш по ріці,
ти ідеєш крізь піски, і у тебе в руці
тінь води і далека тінь корабля,
і здригається тиха, помірна земля
(я іду за тобов, як маля).

...Зорі падають в відкриті обійми твої,
океани ховаються в вуха твої
і шумлять, — тільки зціплені губи твої,
ти нічого не говориш, а очі твої
плачуть.

Остання елегія

Вже листям опалим шляхи замело...
До тебе припасти, тремтливим теплом,
густим, ніби мед, перелитись — й не знати,
чому ти завмер, що за болісні знаки
потьмарили світле й дитинне чоло.

Мій рідний, єдиний, що ж вдію, коли
тумани в легені твої увійшли
й повільно, мов сон, розгасили по тілі,
і рвуться грудневі вітри знавіснілі
у груди тобі з-поміж лютої мли.

І от — я торкаюсь тебе — і не дою,
чи див це, чи яв? Мов дитя сміючись,
по сходах незримих збігаєш увись —
чи тільки все мариться — віддих твоїй гасне,
щоб в обшир відлунням пласким розійтись.

А вже іздала наднірають прахове,
несмілі і тихі в повітрі густім;
вловила б хоч одного й внесла б у дім,
чи кликала б лагідно й ніжно — а, втім,
у мене ж на них — ані рук, ані мови.

Відблиск

Оця май стрімка май болюча між рік
навідлиг тебе прошиває наскрізь
не важить, чи звір ти, чи чоловік,
чи берег, що плину Її скоривсь.

в печерах долонь є гніздечка Її
і поміж твого волосся теж.
але не вженешся за нею, ні і
ні краплі од неї не збережеш.

я листа своє по лісах ізберу,
а ти зачекаєш на мене тут,
і ріку — услід — мов вертєн чи ртуть
неспинну, вертку — проливатимеш з рук.

нехай засміється мені навздогін
і доти минатиме млюсні затоки
допоки Її стане русла допоки
глибокий і світлий в ній кожен згин.

R

I

S

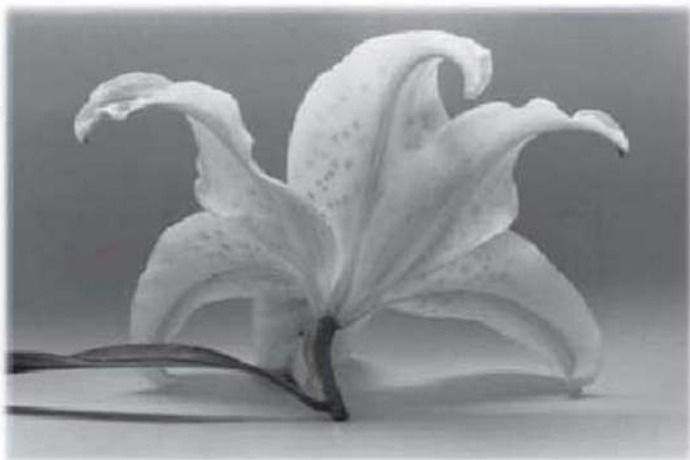
E

O

I

Відлуння

На останній сходинці звуку
завмираєш навшицьки і сполохано дихаєш
і мружися до неба що
так рантрово поближчавши
спалахнуло у зіниці твоїй
і згасло у другій
і відлетіло
нарешті нарешті
зачепивши тебе
крилом

Врочи́ста весня́на пісе́нька

Зимова тиша пророста травою...
Я зелено хитаю головою
в передчутті смарагдових багать...
І як же синьо можуть крокувати
жерці прахів, небесні сиві вої
зі співним колом весняних заклять

Я плащами з рясту Я рути на раменах,
і з сон-травою на латких знаменах,
Я як легко коників отих весті,
що в них бузкові вітряні хвости...
Ловіть, вуста, метеликів зелених!
Бо м'якшають всі гострії кути,

Я невдовзі абрис сонця стане ярим,
Я всі ми — щоправда, кволо і намарне —
вдаватимем, зійшовшись звідусіль
туди, де у повітрі дзвін і хміль,
що ще зима... і потайки, безкарно,
в кишені кластимем небесну сіль.

Втілення

Тиша блакитним блідим параваном
сходить з невидних глибини із долоні
яблуко котиться білою ранюю
а у траві завмира вже червоне і

срібна рука застига коло зірки —
зірки холодної, білої коло
білого берега в синьому присмерку
червні сліди замикаючи в коло і

все розгортається таке і гусне і
п'якно пече, зацвітаючи, терен
а колос домою коскоче вусами
і проростає
із яблука
дерево

Джаз

Вижовкла музика спить понад хмарами,
посячі тумани місто обняхують.
чоловік блука у самотньому мареві,
тьму розсуває несмілими рухами.

а отам, вдальні по тремтливій навзі
де не чути слів і не ходять колами
постає в ще незримім блакитнім полум'ї
чорний дядько з блаженим саксом.

чоловік ні дороги, ні смислу не відає
зупиняється — й знову рушає поханцем;
а над сонним бруком авжеж, у білому
походжають веселі хлопці.

чоловік, завмерши, уже прислухається;
а музики, поєднані дивними нитками,
сміються у ніч. золотими пальцями
саксофоніст
вивершує
зникнення.

ЗАКЛИНАННЯ

(вона)

усе буде добре. прийди, прийди,
я дам тобі доста живої води,
я дам тобі спити німі уста,
щоб з попелу птахом устав, устав.

нам світить з п'ятьми золотих зірками,
вистукує музикою твою хода,
я чую, як віддих твій тремтить...
і все це — єдина мить.

(він)

усе буде добре. і зве здаля
забута, закута в льоду земля.
чи чути її я раніш умів?
я крила складу і наду з верхів.

я знаю цей щем, ця п'янка біда:
на поклик, немовби малю, іду,
струна твого тіла з п'ятьми бринить...
і все це — єдина мить.

***

зелені вітри загули, закрутили,
мов цяцю, мов дзи у, немов веретено,
мій розум зомлілий, мій всесвіт змаілий,
і раптом все стало зелене, зелене —
бринить в небесах солодка струна —
то сходить на землю весна

і очі в дерев зеленішають, й дине
солодкою силою небо доліше,
немовби уперше, і ніби раніше
не був таким лагідним Всевишній
і паде на землю вода золота,
мов тінь від хреста

димлять перероджені трави, мов ватри
кружляє земля все хурчій і хурчій
о, дай мені руки твої цілувати
і все, що боліло, просри і облиш
мов сон, позабулись сум'яття вчорашні
а ти так близько — аж страшно

***

Знекрилений, спечалений, убогий,
 іди звідсіль і більше не ввійдеш
 у сина персть, в отверстї темїу шлоть;
 не руш мене, з осїнньою вологї

ні вуст менї, ні горла не витвориш,
 бо ж кожне слово, зронене отут, —
 то вже не згук, а, швидше, згубна ртуть,
 й не голосом уже, а горем, горем.

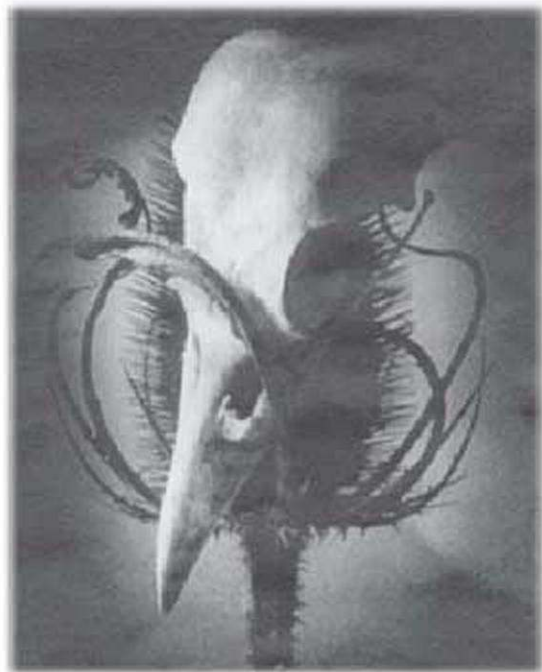
— Так сутїнки пропахли деревїем,
 і спить металиц в тебе на плечї;
 так зовсїм скоро ти мене узрїеш —
 і схоцеш мовити, але — змовчїш...

***

із голосу рожевої квітневої струни
вишнітуються корені і ангели сміються
смарагдовими стежками ганцюй, кружляй, дзвени
вигойдуються зореньки на гойдалках весни
і дітлахів послиух беруть собі на руці

так солодко, так солодко о цій п'якій порі
о подих трав найперший, терпка хмільна отрута
димить земля розсипана і тягнеться д'горі
і так нестерпно хочеться мені тебе скоріш
торкнути, і не можна тобі зі мнов не бути

Казочка про звіра

Оце одинокий звір, крила йому болять незбутні
оце його хатка, тут він сидить
і сумує, і радіє — теж тут
а сьогодні був туман великий, усе гілляччя
стало вогке,
аж солодке,
і весь день звір мизав його, щоби доскочу
напирися
вже піснеба на язиці було, а справа все
більшана
годі він пішов у чисте поле і заплакав
а коли плакав, злетів до нього блакитний ангел
з високих небес
і дав спити однієї сльозинки Господньої...
і стихвся звір, і не став більше плакати,
і пішов собі

КНИЖНИК

Ще відлунюють давні повені
в сокровенну вологу днину;
птиці падають натанцьовано
в біле листя, пахне, мов глина.

ні навпоглядки, ні навпошени
не порушимо самоти.
в круглім вирі хмільної пошесті
я вслухавсь у тебе ти —

чудний, дивний, чимдани болісній
поміж зорі руками водиш,
і солодкі й солоні води
розкуйовджуєш піниим колесом.

що між нами — туман туманий,
суголосся шляхів і звізд.
понад висохлі океани —
нездоланий, незбутній міст

я вслухавсь у пороїбіччя
і
тільки чую твій погляд дивний.
в тихім танці за птичим звичаєм
я зашиую білу книгу

Левина балада

В годину холодну, тремку і дзвінку
помежи снігів, що не стануть повіми,
упала звізда у незаймаї ріки
і згасла в єдинім дитячім слідку.
У дивну годину таку

вичирує з неба зомліла земля
безмежні слова, золоті, невблаганні,
і — ні, не про смерть, чи життя, чи кохання.
А так: лиш про марева іздаля,
про хвилю, що білим крилом промовля.

Про перстєнь, що паде з німої руки.
І наї зорелєв опівніч мов перлину,
із тьми викрадає красуку дитинну,
і тьмою несе од ріки до ріки,
а наїна крізь сніво рахує зірки.

І всєсвіт, зітхнувши, іде ажєребарть.
Я ближче до сонца стаю, щоб прочути
цю тишу, яку не збагнуть, не відбути,
а тільки прослухати, продихати вщєрть —
і це не життя, не кохання. Не смерть.

Мелодія листопадова

[andante moderato]

Де дороги були — загасає поли
ув останнім своїм проквітанні.
Сотні відстаней, сотні розбещених злив
рознесдані в зморному тані.

І у тебе натомість — не гойдалка, ні
і не триця у пелені — ні;
тільки жевріє тихо отам вдалині
той слідок, що — полум'янів.

Десять книг про любов облуєву, немов
непрочитаний квіт — ізотріло.
І тобі — не слова, не мовчання, не Бог —
а незбутні ввижаються крила.

Але коніть слаба. І отам вдалині
забіліє і стане прийдеши,
і — до тебе німого колишні вогні
заговорять в єдиній пожежі.

І ще раз тільки раз ти поглянеш увись —
умлівіч розлітаються звізди...
і у пущому таму тепер — як колись
народжається саяво пречисте.

R

I

3

E

O

II

***

Ми прочинаємо двері у серпень,
взявшись за руки, стоїм на порозі...
(літо всю ніч прошумить поміж верби,
висхлі повіки склапити не в змозі)

Сонна півтриша в півщепіт востає...
Ти у пітьмі — тільки віддих і дотик.
(ніч через край витікатиме доти,
доки при самому дні золота
риба не зблисне лускою заграви)

Небо впіймаєш в розкриті долоні —
й впустиш, проллеш... (я би вік цілувала
в тиші тремкій твої скроні)

Милосердя

Ангеле мій розкрилений,
в тишу небесну скутий!
гливко мені і гірко —
сили не маю чути,
як виростає, шириться
болісна чорна зірка.

кориться всесвіт покірком
і завмирає сторч
стаблями золотими.
б'ють мене чорні корчі
й головами стокими
ніжать зомліле тім'я.

голосно мені, солоно
крила в мені відлунюють
плачуть в мені безодні
стогнуть забуті стогони —
ангеле мій незгошений,
ангеле мій самотній

з листа повік опалого
із золотої тьми
у золотім вогні
благанні душами ми
помилувані
ні
ні

нашепт

я берег води твоєї
я брама, в яку ти входив
намарне, мов у міраж, і
нечутию, немов в імлу
ти спраглий, але не зіп'єш
і краплі з моєї води
не зробиш вино водою
не звернеш любов у блуд

послухай моїх ангелів,
що в храми людські із злата
не зронять ані пір'їни
воли є зелена тиш
мов ріки, пливають в них крила
і сповиють всі пустоти
коли ти, хмільний, замерши,
в обіймах моїх тремтиш

тобі ж — поринати в мене
безтямно, немов у вечір
вилузувати мою душу
з глухих і гірких одяг
і рук моїх не вчувати,
коли, оповивши плечі,
я знову тебе покличу
у небо без меж без меж

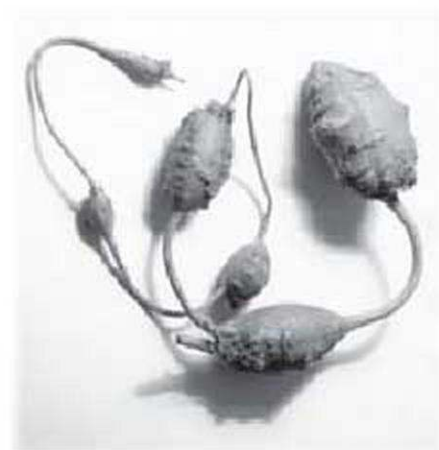
НЕВЕЛИЧКА ОСІННЯ

із неба прахи золотії опали,
і пахнуть крилом дощисьма осіні.
я час загортаю у покривало
і ховаю у скриню.

старенький захриплий годинник на вежі
відлічує повну годину, мов мить.
круглішає і швидшає всесвіт, і бентежно
на осях рипить.

і так не стає ані легше, ні важче
ні нам, ні йому, і менше з тим.
це осінь, це осінь, хмільна і пропаща
без міри і мети.

авжеж-бо — без міри і мети!

нерозгадане

у неба пращині вигини
і білі, нечутні руки,
що пам'ятають мою задихану
просідали вперше, вдруге

дощами до сліз розхитані,
духмяно шливуть дахи, і
спиваючи з мене віддихи,
птахи вирагають шиї

я тут, і я взаємничена
в безгучне кружіння дня
і ніченька, сиза приченька,
вже родиться навмання

і руки із давнім духом
райкових хлібів долоні,
що пахнуть дитинством дояю,
ої, неслух я — уніввуха

а бачу:
у сні
у тьмі
у тиші
в глухій безсонні
ти — сонях

Оцей пан

[осінь казочка]

Іде між сліпого туману, і стиха
на шкіру його темнота осіда;
а там, вдалині, де упала зізда,
із листу бурштиного віється вихор.

Він срає, він гляє, гукіє — і не віха
у тому, а втрама — жагуча й руда; —
в долоні осипається тенна руда
пожовклого дзвону, загаслого сміху...

Цей пан має голос з землі, і до мене
говорить — я чую тремтіння зелене
в зомлілім повітрі — що мушу іти

увись, за черленим горінням зізди;
і я би пішла й не вернула, але не
пускають — ні птиці, ні небо, ні ти.

Пан

Мій пане, страш із безодні,
неначе стіна вогняна;
а в тебе в долонях самотньо
заснув золотий сатана.

він круглий, мов яблуко, пане,
захурений демон твій,
і квітка солодка в'яне
у соннім тремтіні вії.

і сам ти пекучий, палючий,
гіркий і незбутній і
ні втілить чи хоч би озвучить
не здарен страждання свої.

тож звідки, з яких палімносствів
ти райку зелену взяв?
здійняв її з вільгих трав —
і вилив в калиновий хрестик,

і викресав з нього вогонь
і стільки в нім жевріє неба,
що й демон твій яблучевий
сміється і плаче крізь сон.

Пісенька з позачасся

скрадається, рідний, за край синяви,
пухкий і думядний, як хліб
(відстежую шурхіт і зелені трав,
вчуваю скоротливість діб)

я тихо занурити руки б змогла
у ть, в найм'якший твій плин
(якби ж не постала натомість зола,
і ще — не розрісся б поли)

ти дишеш так, як ніхто із людей,
невпинно, мов прозяг наскрізь...
(зіщулитись і замірити — іде! —
завмерти — й не втримати сліз)

здрігаються хмари в пащеках вітрів,
у прірву спадає твій клич...
(ти просто згорів, усього лиш згорів,
а я — крокувала онліч)

пісня весняного вечора

супокій дощовий, сутінковий,
і п'яливо наше земля,
піють птиці небесної крови
про прадиного короля

на дороги затерпі, озимі
з трав смарагдових виїшли співці
ї проспівали, нечутні, незримі,
ці вітри і дерева оці

це не я — по моему гілляччі
розрімаються соки хмільні,
і щемливо на серці, некаче
таїну хтось повідав мені

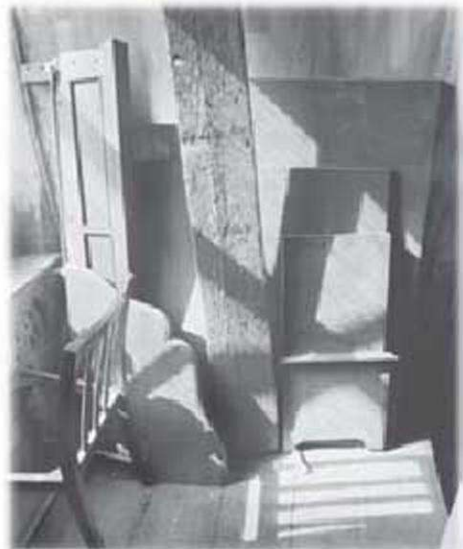
так за день небеса розрослися —
жодна стега од них не схова,
і у тихій весняній колісці
засинають весняні дива

Пісня про можливість хідників

Утікати звідсіля у глибини глибини
і лягати на дні, де ні снів, ні рибин;
і не бачити ніц, ледь вчуваючи плин
свого тіла в пітьмі порожніх заглибин.

Може, там, саме там, де вода — ніби кров,
хтось один, спочиваючи, снів сотворіням,
й срібний пил з його рук у пісок увійшов
й обернувся на мушлі й на крихти каміні.

З них, сядливих навіть, постане хідник
(через тисячі літ!) у праісторичний вимір;
тож — тікати углиб, де вже час майже зник,
де ганцюють вогні, невловимі, незримі...

Пісня про підземну воду

Це та вода, чия першооснова —
Блакить небес, що є предвічно плинні;
Від доторку її вінець терновий
Зазеленів би, й проросло б камінид.

Її глибини, її цюга прозорі,
Немов найперший сон у немовляти,
В чийм міжбрів'ї залягають зорі,
Навчачи і дихати, і спати.

Це та вода, якої ніжний присмак
Ми все життя шукаємо — намарне,
І лиш коли наплине сивий присмерк,
Нам плесо її бачиться примарне.

І сон приходить із нічної тиші:
Червіль пустелі й неба синя глина; —
І між пісків, з колодязної ніші,
Ледь чутию древню пісню анголину.

***

пливуть у тумані ліхтарні і храми,
і зблискують тьмяно хрести
між зимними й лагідними вітрами
танцюєш і плачеш ти

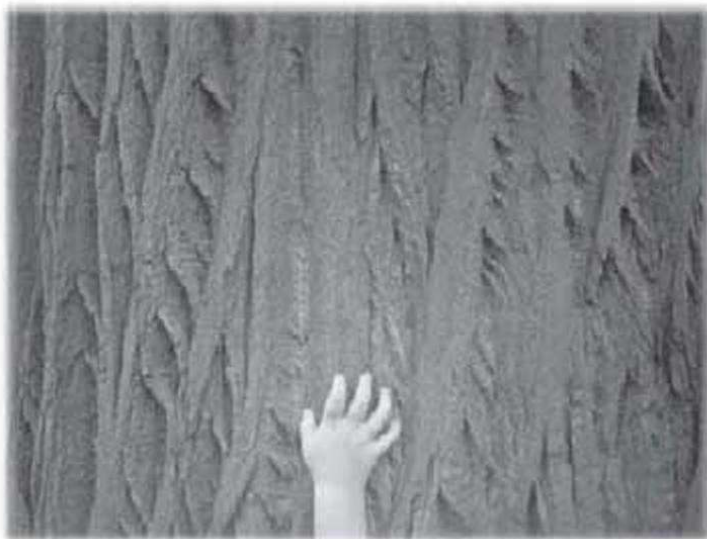
як ніжно мовчати уміє Всевишній,
це місто забуло давно
гірка його кров, і гіркі його вишні,
і пахне полином вино

осиплеться небо на биті бруківку
і знову вертає д'горі
у зморену землю повільно і глибоко
вгрузає коріння зорі

згортають ангели пошарпані крила —
дивись і крізь сльози співай
як паде на вулиці з пір'ям і пилом
по крихті розвіяний рай

***

по ливах листопадних півнеба босим виходи —
у висніженім присмерку так дзвінко й п'ярко
дихати —
коли весь світ осиняється, до білого опалений,
коли запахне глиною усе село опале —
і я впаду, мов яблуко, і вгрузну в персть
глибоку —
на мене, світлий, зійдеш ти з пітьми свого
неспокою
і напмо менотіримеш, що вік нам разом бути,
а я тебе й не чуриму, найпершим снігом
вкучана.

Позачасся

У серці джерельнім сховавшись
я слухаю стежку давню
згублену
Як промовляє слідом ноги твоєї
з-ночід пір'я і порохів
Я слухаю
далеку пісню води
і биття ХХ
і сплески водного крила
понад всеньким світом.
Понад
руками пребілими,
пречистими
понад плечима, що мов ангели
понад устами, що ніжать
і мовлять.
Я слухаю
слухаю
слухаю

Протікає вода
і миті несе, мов пелюстки
вишневого цвіту.

І я — серце, і я
всміхаюсь...

Синя молитва

Мій Господи! Печаль мене пройма,
я в темряві свічуся, мов перлина, —
не тілом, не слізьми, бо що є плиння,
того в пітьмі воістину нема.

Все зайве — геть... Лишається сама
предвічна суть: ми є вода і глина,
і ще — корінням догори — рослини
праістинна душа, сміха й німа.

І — Господи, судомно видихай —
вуста в вуста — небеску синю тиш...
Я прагну вглиб, тож, сповнені украй,

хай дихають легені і нехай
сама із себе проросту я... Ти ж,
як прийде час, — цілунок мє приспиа.

Сон про небесне

Дівчисько на бузковому мосту,
задихано спинившись, мимоволі
в зіниці своїх розначливому колі
затримало небесну висоту.

І щось хитнулось там, щось впало долі,
відчувши уповільненість оту,
несхоже ні на жодну звізду,
схливіше за сніг в зимовім полі.

Ти не лякайся, дівчинко, а краще
завмири і зачудовано дивись,
бо надто ніжна й похлива вись —

Уї торкатись болісніше й важче,
аніж продертись крізь тернові хаці...
Мій Боже, як із небом ми зрослись!...

Сотворіння

І ось — ізучора минуло сім діб.
Віки, мов струмки, зімкнулись у коло —
і всесвіт ізнова постав;
вже світло не меркне, не черствіє хліб,
а зорі, згоряючи, падають долі
і хевріють тихо між трав.

Схилайся і торкайся — і виїде з землі,
і землю криваву в долонях нестриме,
і руку твою відведе
убогий сліпець зі звіздок у чолі,
з лицем луб'яним і крильми золотими —
аж небо над ним золоте.

А безвість така, що не відаєш, хто ти,
і тиша така, що чути з верхів,
як ангели мають крилом,
і сніг опадає, біліший од снів,
і сонце спинається й меркне супроти
слінця із осадним чолом.

Сходження

О хто ти, о хто ти? З віконця навпроти
смарагдовим вогником світиш, і я
так прагну спізнати той промінь — достоту,
се мука болюча — не відати, хто ти,
твое не шепрати ім'я.

А в мене, а в мене в цьому світі зеленім
немає ні дому, ні віри у дім,
лиш сігсь ся сіг на безкрилі рамена,
спроквола спадає з небес височених —
і стільки покори у тім...

Бо й нині, і тисячу років по тому,
при повні, при зорях, тепер, як колись,
по пружному саяві в повітрі густому,
углиб і увись — до єдиного дому —
ти йдеш, мов дитя сміючись.

таємна пісня

ця ніч — мов човен, весною човен
у ній всі ночі злилися
така терпка і солодка повінь
такий розгойданий місяць

ти тихо ходиш по вільгих травах
пітьма медвяно пашіє...
солоні зорі і місяць тьмавий
м'ята аїр
деревій

тут береги — ніби кораблі і
утома стіка до води
мені не спиться між сивих лілій
прийди до мене
прийди

уст моїх, мов джерела, торкнись
хитнеться човен — і стане...
спливає небо увись увись
ми летимо.
коханий

***

хай млерься у землю хмільна благодать
і звізди в розспіваних ріках мигтять
і хмари, мов вої, хай сходять в долину
це ірій, це рідна туга тишина
це б'ється у водах осайна струна
нестримна, глибока і звинна

в мені, мов у дереві, жодних думок
я тїнь, я тремтливий його пелюсток
я тиха, мов камінь зелені молитви
співають прахове по нотах небес
видзвонюють зливи по золоті плес
гойдають вітри у неспинній гонитві

я слухаю я проливаюсь униз
по каменях білих і сивих навскіс
блакитна від солоду, зблискую радо
о Боже хай вічно триває цей плин
хай гори зітхнуть і устануть з колін
аж небо додолу упаде

В

И

З

Т

О

П

Хованки

Твій дотик незнищений, як земля
як є у нім — розлога і стосила
У вербний сон, де чути вишні крила,
проходиш, відгортаючи гілля

Стрункі доріжки плинуть навздогад
і мацаєть до ніг твоїх, і звідкись
дзвінка зоря насмілиться явитись
і розспіва, розбурхає цей сад

Ти так ідеш, немов от-от злетити
Я, причаївшись, п'ю твій п'яний посміх
і золотавий наслухав посміх —
а ізгори спадає сива тиш...

***

це не злива, це не злива,
не небесна ртуть —
птиця тиха, птиця сива
пролітала тут

це стіка журба вечірна
вниз по ринвах дна,
це пташкина королівна
надува кона

в нього грива із туману,
срібні копита;
де він пройде, де він стане,
тиша пророста,

нишкине все і ледве диха,
мов сповите сном
щось шепоче птиця тиха
під моїм вікном

R

I

E

E

O

I

***

ця, що в тобі зроста
квітка така п'янка —
то золота зіезда
з Божого квітника

ти зупиняєш крок,
чуючи, як з зіниць
схопиться пелюсток
і опадає ниць

кореня темна кров
гірко в тобі тече
слухай — і ніц не мов
не розривай очей

зорі з-понад землі
знову і знову звуть
по золотім стеблі
рушиш у путь
у путь

***

Чи є пронизливіше щось
за сіль дощу?
і чи принадно б так гулось
джмелю й хрущу,

коли б в дошках дзвеніло ме-
ше сивих струн,
ба їх передчуртя саме —
мов древніх рун

таємний чар — черлену тиш
пройма — до сліз,
аж паде та дрібними виш-
нями навскіс.

БОГДАНА
МАТІЯШ

ТВОЇ УЛЮБЛЕНІ ПСИ ТА ІНШІ ЗВІРІ

...поетка, редактор видавництва і часопису «Критика»
(Київ), представник київської редакції часопису
«Український журнал» (Прага).
Авторка поетичних книжок «Непроявлені знімки»
(2005), «Розмови з Богом» (2007).
Народилась, живе та працює в Києві.

К
И
З
Е
О
П

не дуже зарешні навіть якщо це просто
собачі будки навіть якщо це
звичайна псяча конура за що нас вдаряють
за що нас із неї коняком із носка
і нам підібгавши хвости доводиться йти
ночувати у ліс добре що він недалеко
я тільки схода поглядаю на тебе
(я ж знаю треба намовчки) я тільки хочу
щоб ти примружив очі мовляв ми такі
відхемасмося ми ж мудрі досвідчені
(тільки трохи втомлені але про це не конче
комусь розказувати) і найгарніші
у світі (хоч і трохи побиті й трохи поровчені) пси
ляжемо на землю
покладемо голови на лапи і просто відхемасмося

*

будемо нагідні будемо спокійні нагідні й добрі
й веселі пси не триматимемо кривди на тих
хто на нас кричить хто нас виставляє за двері
хто змушує нас днями ходити голодними
не збережемо у серці зла до тих хто нас
зневажає хто з нас сміється мовляв подивіться
які ж оці пси нікчемні а може навіть дурні
бо я їх б'ю і обзиваю їх якимсьгірше і виганяю
під дощ і сніг а вони все повертаються
радісно до мене біжать щойно я вийду надвір
вони заглядають мені в очі махають хвостами
простягають мені лапи хемать ніби сміються
вони напевно дурні ми все це слухатимемо
і вибачатимемо

не ображатимемося бо ж він не знає
що ми любимо дощ і сніг і над усе бережемо тих
кого ми навчилися любити навіть коли нас ранять
навіть коли про нас забувають навіть коли нам
із очей течуть сльози ми на знайомі кроки
і на риніня дверей повертаємо голови мчимо
до тих кого любимо здіймаючи хмари снігу
гавкаючи на весь двір вистрибуємо довкола
радісні що вміємо любити нагідні й світлі пси

*

пообіцяй мені що коли я прийду в твій рай
там буде лев пообіцяй що він чекатиме мене
терпляче і радісно і коли я ще тільки вийду
з-поміж дерев він побачить мене зірветься
на рівні ноги помчить до мене аж грива
розвіватиметься на всі боки й на сонці блищатиме
шерсть пообіцяй що я зможу його обняти
що він говоритиме до мене бо твій лев не може
не вміти говорити і що ми з ним багато-багато
ходитимемо в твоєму красивому лісі і в мене
на ступнях а в нього на подушечках лап
залишатимуться травинки пісок і опала хвоя
пообіцяй що коли ми втомимось зможемо
лежати серед квітів і моху на найгарніших
галавинах а пригукатимусь до лева
вмошуватимусь біля нього класниму голову
біля його м'яких делікатних лап і поки спатиму
буду майже така сама спокійна і тиха така сама
лагідна як і твій улюблений лев

*

ця бентежна довіра звірів... ця тиха радість
з якою приходять до тебе твої улюблені пси
кладуть голову на коліна штурхають лапами
вистрибують тобі на руки веселі й добрі
просять так мало але чогось найсправжнішого
найпростішого доторку лагідності й ласки
і нічого більше не хіба часом трохи їжі
не знаю чому вони мали би так довіряти
звідки в них вся ця любов звідки спокій
а ще не знаю як їм вдається бути кожному
меншим від іншого жодному не вивисуватись
звідки в них це вміння так мало мати тільки
пісок під ногами тільки вітер у лісі
тільки сонця і місяця добре світло

*

завжди люблять найперше серцем
а вже потім очима дзиком шерстю
подушечками на лапах лапами хвостом
бігом швидким качанням в траві
всім тілом пружним і міцним
люблять щасливим гавкотом
що ляскає прахів люблять гарчанням
люблять також засинаючи мовчки
притулившись лапами й спинами
поклавши голову до голови
бачачи небо і зорі й місяць вгорі над
собою перш ніж замружаться очі
люблять заснувши і дивлячись
однакові сні

*
ця осінь добра біля мене
тепер живе гарний і добрий
лев він цілими днями багато
гуляє в лісі ввечері приходить
додому ми довго сидимо
разом і говоримо аж доки стемніє
він розповідає мені
про гори що впираються в самісіньке
небо про річки зі студеною
водою про оксамитові трави
вздовж їх берегів а тоді
лягає спати під яблунею бо йому
подобається як пахнуть
останні антонівки й подобається чути
як виочі яблука
падають одне за одним в траву він
спершу довго лежить
поклавши голову на лани а тоді
накриває носа хвостом кладе
голову трохи набік і засинає
аж до сніданку часом він спить
так міцно що його можна
розбудити хіба що запахом кави
Й булочок знаєш він
справді дуже добрий лев завтра
після сніданку ми разом
із ним збудуємо йому малий дім
у садку між моїми красивими

хобунами а годі він візьме
    мене на спину й ми вирушимо
 в якусь довгу й далеку
    прогулянку може в нашу із ним
 пустелью може до водоспадів
    може до водоною куди
 приходять слони жирафи і бегемоти ми теж трохи
 нап'ємося з дороги а і мій добрий лев

*
навіть коли не знаю
де ти і як ти є мені все хочеться
з тобою говорити переступаючи з лапи на лапу
весело вимахуючи хвостом
розповісти тобі те чого не вмію
розповідати більше нікому в світі

хочу розповісти тобі яка
красива буває в річках вода
і які чудернацькі ходять в лісах звірі яка
досконала і добра
буває тиша після заходу сонця і як на озері
міцно промерз лід
хочу розповісти який увесь світ
красивий і як багато
за все що в ньому є хочеться дякувати
за все що приходить і що відходить
за все що тішить і все що радить

а потім коли розповім тобі все що знаю
можна буде просто піти відчувши що дорога добра
що добрий пісок
під ногами що добре сонце і що добра
ця найгарніша у світі
самотність коли нікого навіть тебе
немає і коли кожен навіть ти дуже близько

*

а ще я часом проситиму в тебе розкажи мені
бо ти більше знаєш ти так багато оббігав світу
ти більше від мене бачив як можна навчитися
бути добрішими і як можна берегти серце
як у тебе завжди таким дуже і дуже м'яким
і як ти леве вмієш

вмістити в собі так багато світу
стільки всього обняти стільком звірам стати
в пригоді стільком деревам вміхнутися як ти
так багато роздаєш а не страєш втомленішим
і не меншає в тобі

усміху ні радості довкола тебе
не малішає розкажи мені леве так багато всього
мені розкажи бо ти більше бачив більше знаєш
бо ти леве є від мене мудрішим

*

дивися як делікатно приходить світло як прозора
і просто десь кора на деревах як легенько
тремтить на гілках листя як бентежно
міниться на сонці роса подивися як все радіє
як довірливо розцвітають малі куньбаби
як весело вибігають із лісу пси і мчать
омінаючи мурашок на стежках послухай
як лісом ходять ведмеді продираючись
крізь чагарі до води як на водоніж поспішають
косулі й лосі як шурхолять у листі їжаки і як
із гілки на гілку стрибають вивірки подивися
скільки вдячності в кожному русі скільки тепла
і любові в кожному кроці скільки радості
що приходить рантovo так як скрикує птах опівночі
як вдарє грім як любов що вже відійшла
знов повертається

*

не біжи від мене мій псе не залишай мене
ти навіть не знаєш як міцно мені хочеться
щоби ти був тут щоби ти був поруч
не біжи від мене по той бік землі
і по той бік місяця не залишай мене в лісі
щойно западе темрава мій найдорожчий псе
не відходь від мене щоб не сидіти мені
біля мурашника щоб не вити мені між дерев
щоб не шукати слідів твоїх де ти спіткнувся
щоб не питати всіх як так тебе не стало
коли дивитися здалеку смерть здається
такою несправжньою а коли наближається
ранить багато й міцно як шкло гостре
пробиває лапу як вистріл мисливця ранить
серце псе мій найдорожчий покладай голову
на твоє тіло покладай лани біля твоїх лан
закричу очі тихо по тобі плакатиму

*

лев розглядає цю осінь він сидить під деревами
і уважно дивиться

як опадає листя повільно піднімає
лапу й знову ставить її на землю каже що лапам
восени дуже м'яко і що листя м'якше за теплий
сухий пісок улітку

й що листя барвистіше за крильця
метеликів лев весело

роздивляється дерева і землю
весело оббігає свої улюблені клени

бавиться з листям
доки воно зірвавшись із гілки летить униз лев
ловить зубами найгарніший кленовий листок
прибігає до мене й кладе мені його в руку каже
на прочитай це тобі від клена лист

*

щось у мені мій псе дуже змінилося

хоча знаєш мабуть усе

голос хода і біг копір шерсті

за літо так якось вигорів

них притупився і зір бачить трохи не так як раніше
а найгірше мій псе що часом

я вже не знаю де захід де схід
часом я забуваю і тоді навіть майже боюсь де і як
починається світло як воно

просівається поміж гілок

найвищих у лісі дерев як воно

заплітається на хвостах

пустотливих білок як ним

бавляться спершись на кущи колед

сірі вовки як ним тішаться лосі

та як воно будить зі сплячки

ведмедів псе мій добрий

і рідний подивися на мене

прикладь мені лапу і вухо

до грудей послухай чи моє серце

б'ється так як колись як раніше

чи ще воно лагідне і м'яке

чи ще воно добре й тихе

нікуди мій псе давай сьогодні

не підемо лажемо на узліссі

у високу й посохлу траву

під деревами дивитимемось
на землю й на небо просто собі
мовчатимемо просто собі
будемо прості як опала хвоя
м'які як мох легкі як світло

*

коли мені так тихо і так втомлено як ось тепер
приходить мій лев я

навіть не помічаю як він з'являється
десь вдалині не знаю звідки

він до мене приходить
бачу його вже тоді коли він

зовсім близько бачу як він іде
широкими плитами хідника

повагом переставляючи лапи
такі міцні і красиві бачу його

як він широкими стрибками
біжить мені назустріч бачу

як він наздоганяючи мене
весело й радо оббігає мене

кілька разів і вже мене не залишає
біжить то праворуч то ліворуч

забігає вперед вертається
третєся об ноги каже хочу

щоби тобі було так дуже усміхнено
і щоби ти нічого не боялася

не бійся просто присісти тут
поруч мене просто обійняти мене

за гриву і якщо ти аж так
натомилась не бійся просто запламати говоритимеш
будеш жива

як квітка у полі і як дерево в лісі будеш
проста і радісна

як найменша у світі дитина говоритимеш
значить житимеш

*

вчитись любити це вчитись так багато приймати
радості й усміху дару й болю вчитись любити
це вчитись так багато на що заплющити очі
так багато згодитись бути малим згодитись бігти
там де хотів би іти згодитись йти

там де хотів би

спинитись мовчки стояти глибоко дихати
вчитись любити це так багато часом відходити
як відходять разом до лісу дівчинка й пес
і в кожного з них серце як сніг

безтривожне і чисте

і по кожному з них сліди білі й глибокі як сніг

ОЛЬГА
ХВОСТОВА

Богиня

...народилася 6 грудня 1978 року в Кривому Розі. Авторка ведучої телевізійної програми «Кінашкола пошаря!» (ТРК «Гудан»), веб-перемагає в конкурсі «Відкрий Україну!» (2007 рік — I премія, 2008 — III премія) в номінації «Часкниати».

Нагороджена Почесною грамотою Форуму видавців у Львові «за самовіддане і безкорисливе служіння шкільній справі відродження і возз'єднання Української Книжки».

2006 р. в співавторстві з фотохудожником Віталієм Павликом видає збірник фотосюльбам «Усе на краше». Співорганізатор літературно-музичного фестивалю «Руді рейсли» (2008, 2009 рр.), відвіторка конкурсу-рейтингу «Кінашкола» в Кривому Розі. За підсумками «Руді рейсли 2008» упорядкувала збірку...

Любить життя. Любить спілкуватися зі своїми дітьми — сном Данилом і дочкою Дарією. Любить чистити, слухати, мандрувати і допомагати.

Ася

Стіжок, іще стіжок.

Місяць на небі, зіроньки ся-а-ють...

Білим по червоному. А гарно ж як, мамо рідна!

Стіжок, іще стіжок.

Тканина сувора й покірлива, як серце коханого. Ася знає як ніхто.

В човні дівчи-и-на пісню співа-а-є, а козак чу-у-є...

Стіжок до стіжка, от уже й кораблик. Нитка скінчилася, але в моточку ще ой-о-йошеньки, як терпіння у дружини моряка, вистачить на все.

Та пісня ми-и-ла, та пісня лю-у-ба...

Абажур вишивати не стала, все одно високо, кораблик на ньому непомітним буде. А під таким, ніби призахідним, відсвітом червоного абажура працюється ще любіше.

А
З
О
Р
П

Стіжок до стіжка, іще стіжок.

...Тепер зійшли-и-ся навіки знов. Ммммм-мммммм, тепер зійшли-и-ся навіки знов!

От сюрприз буде! Майже з нічого — цілу хату обшила: і штори, і покривала на диван і крісла, і скаертину, і рушнички святкові, і ось занавісочки на кухню, по них кораблики білою гладдю вишиті, наче китайським пензликом мальовані. Ася — хазяєчка, хай пишається!

Стіжок за стіжком, шовкова хвиля на грубій парусині.

Ой очі-о-о-чі, очі діво-о-чі, темні, як нічка, ммм...

Кажуть, що раз принесло щастя, треба тримати при собі. От воно, Асине щастя, її виміряні пурпурові вітрила — і тут, і там, хоч лежи тепер на них, хоч сиди під ними, хоч дивися досхочу, — тутечки вони, а в них і щастя. Їхнє із її законним чоловіком.

Стіжок, стіжок, стіжок...

...де ж ви навчи-и-лись зводить людей?

А сльози — не море, висохнуть, і солі не залишаться. І він повернеться, не дурний, рано чи пізно зрозуміє, що Ася для нього ж старається. Щоб дім, і в домі, і все як у людей. Та де там, — краще, краще, як у людей, ні в кого нема парусинових покривал, і занавісок, і скаертин червоних — як жар, як кров, як її любов, як мрія. Тільки так її й можна зберегти, хіба ні?..

Стіжок, стіжок, відірвати.

Місяць на не-е-бі, зіроньки ся-а-ють, тихо по мо-о-рю човен пливе...

Богиня

На його тарілці залишалось три розварені пельмені, а на мой один, коли він сказав:

— Тату, я сьогодні одружився з богинею.

Пельмень не застряг мені в горлі, але я таки прокашлявся.

— Ну ти, синку, й жартівник! Давай, додай швидше пельмені й поїдемо до мами, — за інших обставин я б, мабуть, розпитав сина детальніше, але не тепер.

— Татку, я не жартую! От спитаєш завтра у Людмили Богданівни!

І це — старша група садочка! — подумав я. — Треба завтра розібратися з вихователькою, чим вона там їм голови забиває.

— Так, ти давай додай пельмені, і то бігом! А з Тетяною Петрівною я завтра поговорю і про тебе, і про цю, як її, твою наречену?

— Ліза. Пам'ятаєш, я сидів з неї під грибок, коли ти мене вчора забирав, — Матвій захвав до рота передостанній пельмень.

— Ага, шось пригадую. Та, що в неї завжди то бандани на голові, то шапочки?.. Гарненька ця твоя Настя... — Я встав і почав мити посуд: Галя, звісно, цього не побачить, але я похвалюся, їй буде приємно.

— Тату, не Настя, а Ліза! А взагалі-то її звать Кася, — син уперто проштовхував слова через забитий недожованим пельменем рот.

— Так вона Кася чи Ліза, сину? Ти хоч знаєш, як її звать?

— Ну звичайно ж, знаю! Мама назвала її Касандра, але бабуся переіменувала на Лізу і всім каже, щоб називати Касю тільки Ліза. Бабуся ненавиділа Касину маму, бо вона зачаклувала татка, а потім убила дідуся.

Виявилось, що я знаю більше матів, ніж думав раніше. І що бахнуті в голову фанатки Лесі Українки ще не перевелися. Ця гра мене вже дістала, треба було її якось уривати, і я розсердився:

— Матвію, що ти верзеш?! Спробуй мамі щось таке нявкнути, я знайду, чим тобі заткнути пельку. А завтра поговорю з мамою твоєї Касі, чи Лізі, а тепер мухою вдягай свій новий костюм і поїхали до мами, у неї для нас уже, мабуть, є гарна новина.

Я домив останню ложку і закрити воду. Плянув на годинник, тоді на телефон, й аж тоді помітив, що Матвій сидить рівнесьенько, склавши руки на колінах, і дивиться на єдиний пельмень, що залишився на його тарілці. Тільки набрав повітря, щоб гаркнути на сина, як з нього посипалися тихі й гарячі, як вуглинки, слова:

— Тату, я кажу чесно! Я одружився з Касею, бо вона сказала, що нам треба одружитися, бо скоро ми будемо однакові, у неї нема мами, і в мене не буде, Кася сказала, що її вб'є мій брат, а я розсердився і вдарив її кулаком по голові, хоч ти й казав, що дівчаток не можна бити, але я її вдарив і сказав, що в мене нема брата, а вона не заплакала, а сказала, що в мене буде брат, а я знову, ще сильніше її вдарив, і сказав, що вона бреше, лікарка сказала, що у мене буде сестричка, а вона все одно не заплакала, і сказала, що лікарка помилилася, лікарі часто помиляються.

— Ану замовкни! — Я з усього розмаху вдарив сина по губах, взяв його за підборіддя і зібрався продовжити чоловічу розмову, але завібрував телефон. Я захопив трубу й видихнув: «Алло?»

Голос головлікарки відразу насторожив.

— Сергій Вадимович? Здрастуйте. Дозвольте поздоровити вас еее... із сином.

— З яким сином? — Ми взагалі-то чекали на дівчинку.

— Ваша дружина еее... народила хлопчика. Справжній козак, здоровий, вага три сімсот, зріст шістдесят сантиметрів...

— Хлопчик... Ви хочете сказати, що вона народила сина? — Я поступово оговтувався і зауважив, що Матвій так само сидить, склавши руки на колінах і не відриває погляду від пельменини.

— Сергію Вадимовичу, я розумію, що для вас це велика еее... несподіванка, але вам треба бути сильним, треба це прийняти.

— Що прийняти? Ну, син — то й син, син — це теж добре! — Тілом джорчали струмочки радості.

— Так, добре, але еее... Сергію Вадимовичу, ваша дружина, на жаль...

— Що «на жаль»? Ви ж не хочете сказати, що вона... померла? — Матвій і далі не ворухився, але плечі його були вже опущені.

— Саме про це я й мушу вас повідомити, Сергію Вадимовичу. Співчуваю. Ваша дружина... — я обережно поклав телефон у рукомийник, підійшов до Матвія, взяв його за підборіддя і підняв лице до себе. З його очей котилися сльози. Я опустив його голову і опустився на підлогу поряд із ним. Запитав перше, що спало на думку:

— А чому ти вирішив, що твоя Кася — богиня?

— У неї на лобі написано, татку, — його голос дрижав, але Матвій тримався, здається, краще за мене. — Їй було кілька днів, коли мама зробила їй на лобі наколку «БОГИНЯ», і померла.

— Ну, раз так, — видихнув я, — доїдай... викидай свій пельмень... їди вдягай свій новий костюм, зайдемо... до твоєї богині і...

Зламаний ліфт

... — Ой, котику, ліфт не працює!..

Я сказав: «Киця, не кіпішуй!» — я це сказав, а в самого все похололо всередині, я устав і натяг трусів. Я сказав: «Давай потихеньку піднімайся, а я буду спускатися тобі назустріч. Там нема нічого підозрілого?» Взагалі-то я не хвилювався, знав, що все буде нормально, але на зміну пробивало, розумієш?..

Вона сказала: «Підозрілого?» — її голос був переляканий, вона часто і зривисто дихала. Вона сказала: «Ніби хтось є тут у прольоті між другим і третім поверхом. Чи мені здається...»

Я сказав: «Киця, не бійся, я вже виходжу.» — я й досі шукав ключ, у штанах нема, на полиці нема... Я сказав: «Киця, я з тобою, з шосто-го поверху до третього лише три поверхи, я їх на раз-два-три пролечу!» Ключ лежав на холодильнику, я його схопив і почав відкривати двері, але пальці чомусь не слухалися, взагалі не слухалися пальці, розумієш?..

Вона крикнула: «Котику!..» — і в трубці пішли короткі гудки.

Я закричав: «Киця!!!» — я кричав це в закриті двері, тоді уже на сходовому майданчику. Я кричав: «Киця, я тут, я йду! Тримайся, я близько! Киця!..» Я кричав, але старався не кричати дуже голосно, щоб не розбудити весь під'їзд, розумієш?..

Я збіг на третій поверх, там було тихо і темно. Я включив мобілку, щоб нею підсвітити дорогу, і відразу побачив її білий черевичок. Він лежав у прольоті між третім і другим поверхом. Поруч валявся другий черевичок. У кутку лежала мобілка, а на сходинках були розсіпані помада, серветки, тампони і копійки, ніби сумку рвонули і з неї висипалися всі ці речі, розумієш?..

Я крикнув: «Киця!!!» — і побіг униз. Я надіявся наздогнати того пોકидька, він не міг швидко з'ягти її далеко! Вона хоч і легенька, як трісочка, але ж сильна, вона б опиралася! А я не чув її криків. Єдине, що могло бути: він вдарив її чимось важким, вона знепритомніла, він її схопив і потягнув на собі. Значить, вони десь близько, максимум біля під'їзду. Я вибіг, але запізнився. Коло крайнього під'їзду стояло таксі, і в напівзакритих дверях мелькнула нога... Потім двері хряснули, й таксі рушило...

Я його не перериваю і не заспокоюю. Просто слухаю і гладжу. По руці, по голові, по щоці... Лікар сказав, що надія є. Надія завжди є. Тільки не в мене. Я надіялася, що от розкажу, що я просто пожартувала, просто роззулася і кинула мобілку, розсіпала все з сумочки і вибігла на майданчик між шостим і сьомим поверхом. Що я бачила, як він у трусах і капцях на босу ногу вибіг з квартири, навіть не закривши її. Я посміхалася, коли він кричав: «Киця!», тішилася: хай знає, як страшно самій підніматися вночі по сходах! Він побіг униз, а я прослизнула у квартиру, закрила двері. І стала чекати... Потім шукати, дзвонити... Під ранок подзвонили з міліції, сказали, що чоловік, схожий на описаного мною, перебуває у важкому стані в лікарні... Його ноги були скривавлені, він дивився скляним поглядом крізь мене і щось бурмотів. Я кинулася до нього, обцілувала, притислася, просила вибачення, все пояснила, просила мене відшмагати... А він усе шепотів: «Вона сказала: «А Сергій мені сьогодні, може, врятував життя»... Сьогодні він розповідає те саме, що і вчора, і позавчора, і місяць тому, а я його гладжу, гладжу, гладжу... Лікар каже: треба надіятися.

Фломастери

— Кучеренко, у мене з тобою серце стане!.. Що це таке?!.. Що це ти намалював?!..

— Сніг.

— Який сніг?!.. Який?!.. Ти знущаєшся?!.. Знову знущаєшся?!..

— Це сніг, а на ньому сліди.

— Які ще сліди?!..

— Це сліди зайчика, який тікає від вовка.

— Якого зайчика?.. Якого вовка?.. Діти, хтось бачить тут сліди зайчика або вовка?.. Кучеренко, ніхто тут не бачить слідів ні зайчика, ні вовка, та і взагалі ніяких слідів. От що оце за риси?

— Це берези.

— Кучеренко!!!! Які берези?!..

— Це берези. Їх присипало снігом. Поміж них зайчик тікає від вовка.

— Ага, берези... Ну добре... Добре. Хай будуть берези. Хай будуть сліди. Зайчик — вовк. Нехай. Але подивися, Кучеренко, всі малюють фарбами, як я сказала. От Зубчик намалювала новорічну ялинку, покажи, Зубчик! Бачиш, яка красива ялинка. Молодець, Зубчик, готуй щоденник для дванадцятки. А от, Кучеренко, от Верещук намалював гараж і машину. Непогано, Верещук. Кучеренко, подивися, навіть Рижков — навіть Рижков! — і то намалював... Що це ти, Рижков, намалював?

— Пістолет.

— Двійка тобі, Рижков. Я ж сказала, намалювати те, як ви провели зимові канікули. При чому тут пістолет?

— Мене брат навчив стріляти з пістолета.

— Ох, Рижков, краще б він навчив тебе ширінку застібати! Ох!.. Так, Кучеренко, я тебе ще раз питаю, чому ти малюєш не фарбами, а фломастерами?

— Тому що я хочу малювати фломастерами.

— Так, Кучеренко, завтра прийдеш у школу з мамою! Може, хоч вона мені пояснить, що це за калякі-малякі ти малюєш.

— Це не калякі-малякі, це сніг... і берези... і сліди... зайчик тікає від вовка...

— КУЧЕРЕНКО!!! Який сніг? Де тут сніг?

— Ось.

— Оці зелені крапочки?

— Вони не зелені, вони білі. Це сніжинки.

- Зелені сніжинки, припустимо, ладно! А де берези?
- Ось чорні риски. Це берези, я їх зверху намалював.
- Які чорні, вони ж СИНІ! Роззуй очі, Кучеренко, ось чорний фломастер, а це синій! Фух! А це шо, шо це за кружечки?
- Це сліди. Оце сліди зайчика, вони менші, а це вовка, вони більші.
- Оце сліди зайчика? Але чому вони червоні, а оці, сліди вовка, — чому вони жовті?
- Вони білі.
- Білі!!! Ти думаєш, я з'їхала з глузду, так, як ти?.. Що це в тебе за спогад про зимові канікули, ти що, в лісі новий рік зустрів?
- Ні, вдома.
- Тоді до чого тут берези, сніг, сліди?.. Кучеренко?.. Кучеренко, чого ти плачеш? Куди ти пішов, Кучеренко?!.. Кучеренко! Кучеренко... Що таке, Зубчик?
- Ніно Федорівно, не кричить на Льоню, будь ласка! У нього тато помер.
- Як помер? Коли?
- На новий рік. Вони з Льонею бігали, тато впав і помер. Сказали: інфркт.
- Інфркт? Боже, чому ж ви раніше мені не сказали?.. Божечки, бідненький Кучеренко!..

— А ці фломастери йому тато на новий рік подарував. Він сказав, що вони чорно-білі. Пожартував. Ніно Федорівно, що з вами, вам погано? Рижков, викликай швидку!

— Нітрогліцерин... дайте... у мене в сумці... чорно-біла коро...

Штраф

— Кінець зміни, я вже планую, де куплю «Футбол» на 10 копійок дешевше, а свій Тоські візьму «Наталі», щоб не гавкала... А тут опачки, порушник! Та-а-ак, думаю, вельмишановний водій білої «Газелі» АЕ 7548 СК, що курсує по маршруту 282, настала тобі йобевегадейка. Рух проїжджою частиною (друга смуга!!!) з відкритими дверима — це що у нас, га? Точняк, стаття 21.4 педере, рубасиків 200 штрафу можна зрубать.

А він, значить, зорієнтувався, побачив нас, закрив двері. Та тіки ж пізно відкорковувать «Боржомі», прогавив він мане-е-еньку таку табличечку: «Фіксація порушень ПДР на відео». Попався, той що х... в носі колупався!

Я йому жезлопостановочку опачка! Він гальмує, і такий бугай білий-пухнастий, невинними очима лупає... «Жарко тобі їздити, — питаю, — може, пішки походиш пару років? Чого двері не закриваєш?»

А він: «Нічого не знаю, закриті були двері, товариш лейтенанті Оно людей спитайте!» — і кива на пасажирів.

А мені що? Як він хоче коні помочити, так і я це діло люблю. Заходжу в салон, кинув оком — чоловік десять сидить, в основному баби, ну там пара мужиків, і хлопець один, років 17-ти, а коло нього футляр такий великий, контрабас у такому носять. Оглянув так усіх, усі очі ховають, а цей ні.

«Шановні пасажирі, — кажу, — скажіть, будь ласка, чи рухалася ця маршрутка з відкритими дверима?»

Усі мовчать. Презириаються і ні гу-гу. А цей із контрабасом просвічує мене, як рентгеном. І теж мовчить.

«Так шо, — перепитую, — закриті були двері, чи відкриті? Взяти з цього водія двісті гривень штрафу, чи відпустити його з миром і з вами?»

Чи воділа той ззаду підморгнув, чи шо їм у головах клацнуло, — як розгавкалися вони один поперед одним: «Закриті були двері!» А я стою й улыбаюся з людської природи. Баби ті ще й описують, як закриті були: «Так, — одна каже, — що й комар носа не втулить, а воно влітку знаєте, як допікають ті комарі кляті!»

І так їх ця брехня завела, як рідні стали. Циркі

А цей сидить мовчить. Мене так і сверлить. І мовчить. Ті як накричалися, я кажу: «Ну добре, а от хай мені цей хлопець скаже, були закриті двері, чи ні?»

Вони всі замовкли. Дивляться на нього. А він мовчить і яюсь зблід. І усміхається так, що я вже й пожалкував, що його спитав. «То як, синку, — перепитую, — відкриті були двері?»

А далі все так, як ото в уповільненій зйомці. Він підводиться, одну руку засовує в кишеню, другою бере свій контрабас, робить крок до мене. Мою руку вже холодить табельний пістолет. А він витягує з кишені гроші, простягає мені й каже: «Пропустіть мене, будь ласка!» — я задки з маршрутки, на автоматі беру гроші й дивлюся, як він іде собі зі своїм контрабасом. І чогось я тоді подумав: «Як же він його несе одною рукою, у ньому ж кілограм двадцять!»

Плянув у руки, три папірці по п'ятдесят гривень, два по двадцять і дрібні купюри, гривень 200 заразом. Водій тут у мене щось питає, я махнув йому рукою і пішов до своєї машини.

— То що, куме, вип'ємо за здоров'я чесного контрабасиста?

— Та якби ж. Я як побачив сводку за той день, так і... ех! «Внаслідок ДТП загинув хлопець. Прізвище таке-то, вік 18 років. При ньому був контрабас у футлярі». Так що за упокій, кумасику, за упокій.

Ти

Скільки себе пам'ятаю, ти був поряд. Ми росли разом, хоча тоді ти мені здавався таким великим. Проводити з тобою час було так цікаво... чи обіймати у Тернівському парку двоохотлітній дуб, чи їхати додому тролейбусом, чи вишукувати на Центральному ринку гарні шмотки, чи замріяно озирати панораму, сидячи на краю відвалів.

Мені не було з чим порівнювати, але я знала: ти — найгарніший. Адже це красиво: червоні після дощу калюжі, вкриті тополіним пухом газони, щоп'ятничні підземні вибухи о третій дня і какофонія незмащених гойдалок у сквері... Коли я виросла і почала розповідати про тебе тим, хто тебе не бачив, люди дивувалися. Потім я зрозуміла, що твоя краса не зовнішня. Є люди, які народжуються майже потворними, але викликають симпатію інших — так і в тобі завжди був якийсь незбагнений магніт. Він, принаймні для мене, перевертав звичні уявлення про красиве й потворне. Мабуть, тому в незагойній рані землі, якою є відкритий кар'єр, я завжди бачила несказанну красу. Дивишся на неї — і хочеться вмерти...

Тобі можна було розповідати про все на світі. Сидячи на березі КРЕСівської греблі чи на човновій станції у парку Правди, блукаючи стежками ботанічного саду чи піднімаючись до хмар на чортовому колесі в парку Артема, я ділилася з тобою усіма секретами. І ти завжди вмів підказати мені вихід: то кленовий листок падав мені просто до рук на проспекті Гагаріна, то я сама падала й ламала ногу на катку на стадіоні шахти «Октябрьська», то несподівано вдруге зацівтали каштани на Карла Маркса...

Ти ніколи не ревнував, хоч я й зізнавалася тобі в любові до інших. Мене завжди хотілося мандрувати і знайомитися з новими людьми, а все нове зачаровувало. Я була в захваті від Львова і Харкова, від Дніпропетровська та Ялти — і так банально шелестіли липи на вулиці 200-річчя Кривого Рогу, і світло бавилося з тінню на Революційній. Я зривалася з місця, сідала у швидкісний, пролітала за півтори години з одного краю в другий і назад... І тоді ти знову ставав неймовірним, і можна було їхати ще кудись, зустрічати ще когось, зачаровуватися ще кимось...

Ті, хто погано тебе знають, кажуть: «Та він навіжений, брудний, невихований...» — але я знаю, що це не так. Або не тільки так. Бо ти — динамічний, ти — гарний, ти — працьовитий, веселий і спокусливий. Ти таємничий, як Голковські провалля, непізнаний, як закинутий рудник Колачевського, ти містично всесильний, як предковічні скелі МОДРу чи Дубової Балки. Тебе хочеться пізнавати, але я підозрюю, що тебе так само неможливо пізнати, як нереально пройти за день від СевГОКа до Інгульця. Може, цю непізнанність я в тобі й люблю найсильніше.

Ну, от і зізналася. Тепер складу цей аркуш, візьму конверт і підпишу: планета Земля, 48-ма паралель, Євразія, Європа, Україна, Дніпропетровська область. Кому? Кривому Рогу, моєму рідному місту. Місту, яке я люблю.

Твоя патріотка

тарас
григорчук

К
Р
И
С
Т
И
Ф
О
Л

Асистент диригента

...народився 11 травня 1971 р. в Джурові,
Івано-Франківська область.

Володіє гіпнотичною манерою читання власних
віршів. Автор книги «Янголи — не дичина» (2008).

Лауреат премії «Князь роси»
імені Тараса Мельничука. Мольфар.
Друкувався в «К. Русі» (№7/XXVII/08).

***

нема запитати з кого
не зміря пропасницю ртуть
найширша з усіх дорога
якою нікуди не йдуть

тримайся від мене далі
заміновано словом мости
не має душа печалі
більшої від самоти

так воєн стає безпощадним
й вибухає пісню прах
так господь зачинає нащадків
у всіх ненадійних світах

***

а не знає душа коли трафиться гріх
чи цієї зими чи у гадці чи в слові
чи як стануть слова в правоті онорові
чи помилує лютий сльозою зі стріх

чи огорне собою чи так промине
чи стемніє у сні як душа конвоїра
чи засвітить в фальшивому небі зневіри
якщо чує мене якщо вчує мене

чи як забавку кине аби віднайшов
ті поштові сумки що сховала під крила
коли прахом була і співом накрила
наї оспіваним буде це майже ніщо

бо не знає душа коли трафиться гріх
бо зріхтує тебе не для тебе спокута
ти для того лише аби спів перебути
і мовчанням кричати і плакати в сміх

***

Що, Іроде, впізнав мене? Тарас
сьогодні пив горівку станіславську
з Людьми нічними...
При свічі закликав, що хоч-не-хочеш, —
мусим раз на раз!

Гов, не трепіцай! Знаю, ніч — моя.
На споді ранку буде твоя днина,
де бляфи протоколів, банків слина,
етерів телевізії змія...

У землю, мов у душу остриву,
життя вбиває нас собі на сіно...
Тут Князь прорік, що смерть — найкраще віно,
де сини й гріхи — небесні острови.

Полізу в гори, зголосився грегів!
Дивися в очі, янголе, я — тут,
де в мантиях смереки чинять суд...
Та не розправу люту — Божий легіт.

***

каштеляшка чудотворцю промовляє
заповітне слово: алича цвіте
з мошків полотна розстинає
метрики заблудлим роздає

чудотворець думає про те
що поезія на смерть найбільше схожа
на небес припливи і відпливи
і на доказ обтинає ружі
щоб зіткати три сарпиеві зливи

авіатор срібним навутинням
накриває гнізда над садами
виправдовуючи роси по краплині
на могилі зжуреної мами

як би я був гід
то показав би межі
імітації насущні і минулі
я ж підозрюваний
і мені належить
прикривати сні й сліди косулі

де по душах вбрід ідуть кретини
наступом агнята завертає

і помаху білий світ минає
по темних циркулярах днини

душириказниця задивлена на інії
геть збентежена: як непомітно тане!..
то любов в дванадцятім коліні
в картощі грішників остання

ПЕРШИЙ СНІГ

перший сніг
промовляє пошепки
як вранці 21 жовтня 1933 року
бачив Миколу Лемика
зі стволом у кишені
і вірою в серці

ішли обидвоє Львовом
19-річний Микола
за чином і Україною
перший сніг за Миколою

що їм відновість
сьогоднішній перший сніг
наприкінці осени 2008-го

розкаже про сваволю
спідленої держави
курварство депутатів
чи гукне: абсент, гарсоні!

та й то ні
бо нема першого снігу
нема навіть снігу

лиш мряка і твань

КЕРУНКИ

коли тебе підведуть до каменя
аби'с обирав шлях життя
ані руш
не зважай на те ліворуч — просто — праворуч
то омана пастка
аматорська вистава

твоя власна
господом простелена стежка
обертається довкола тебе самого
крутить магічний вертеп амбіцій
острива без жодного епітета
хвоя рідного лісу
у відображеннях витеклої ріки
    шідем молодичок
    й двораки столичні;
    будеш у землі лежати дощику просити
    зіїдуть косарі з росов мут тебе косити

але
де б не йшов
кожен твій крок
має лиш два керуни —
додолу або догори

R

I

S

E

O

II

***

ну куди ти летиш чекай
тут хтось є ще
ти міг не побачити
ще не видихав бог цей край
ще зразки карбів не затрачено
межи днем і ніччю сніги
ось де час твій
бункер під мапами
вихжуються в сліди
ті що пішли від мавни

***

погайлива ніч неначе жінка
в сорочках мережаних з віном
як блудням ловити ліпше фінку
чи обійму віршів з глушником

не вар'юї життя не варте злости
те саме провістя на любов
хоч-не-хоч а все лиш гра у кості
вітер кинув ї покотив тобов

слуг моїх ї гінців чорри злизали
сам у цім саду я мов мерза
бог іде етапом крізь вокзали
у горнятку зуна з квітів гарбуза

ЗА МИТЬ ДО СВІТАНКУ

дві німфи сплять після кохання
під простирадлами лляними
одна із присмаком оливи
а друга пахне олеандром
у їхніх снах шалені зливи
цілунки пристрасні й солоні
нектар заплещених півоній
тече стеблом бентежних мандрів

від музики і від бажання
виснага їх вєдла побожна
сплелись немов одна та кожній
своє зоря горить сакральна
літають дві душі над твердю
порад з гіпнозами святими

я н'ю курвуазьє зі смертю
й милуюсь ними

***

чи боже величия мене омине
чи темінь безумства цей сад проковтне
чи стану над садом імлю
забутий всіма наче давні пісні
як дотик останній як шепіт ввісні
я буду кохана з тобою

в димах як у віршах за вірш пронаду
чи напасть накличу димам на біду
чи хрусну сніжком під ногою
у днів минушій і в тому що йде
у вірі що скрізь і немає ніде
я буду кохана з тобою

врятований словом чи схлипом твоїм
на прощання прощенням судьбі відновім
в карпати скотившись зіркою
дихнувши любов'ю тебе обів'ю
у душу одну що стоїть на краю
щоб бути кохана з тобою

***

діва співає
бавить дитину
голос тонший за волосину
дитинка заплічує очі
у зрешті вмочці родимка карбу
там лгати́ме фарба на фарбу
аби не наврочив

родинна ікона
бере на поруки
у темряві місяць
збирає домуни
крихти світу
щоб голуб перезимував
в ботанічний магномія опадає
асистент диригента
крізь ніч наслухає
щоби звідси спів долинав

бані барокові
ходором ходять
там блаженних надвір виводять
подихати до воріт
кожен відтак собі обирає
що для нього життя означає
приборкавши душі сиріт
твердо зчіплений із землею
доніру не зметиш понад нею

малечка спить в корі
а збудившись — супроти бурі
бо зорі й маршрути тебе одурять
а найперші — поводири

кожен переступ веде до страти
той кому можна усе сказати
зголосився зазданегідь
водки і поети стають вітраками
ховають кримінальників за образами
сиухть минаючий світ

спати з єдиною
із одною
що з водою в долонях
стоїть над роботою
золота мов весняний світ
добре що не вмієш читати
бо вірші від неї можуть забрати
ходити душами вбрід

діва співає
бавить дитину
голос тонший за волосину
янгол ступає на кладку
його хилитас
наліво направо
бо свобода — то лиш на прірву право
«коли ми засинаємо,
хтось прокидається, татку?»

ВОВЧА РІКА

голий босий
у барвінковім вінку
вовк перепливає через ріку

пустивши душу як пилочку по воді
пливе рікою навскіс
як підуста на нерест
в студені дні

пливе крізь ріку
що в ніч чорку вгрузла
під черевом вовка срібна медуза

пороїбічка вигнуто
як дуга надбрівна
на мізинці вовка
річкова царівна

пливе він наскрізь
як біг напролом
де на псарнях парують
добро зі злом

на плечах вовка вошками люди
ті що відпросились
ті що вірили в чудо

тамі тягнуть найбільше на дно
але вовк пливе всеєдио

бог спустив
з неба відро
зачерпнув з ріки
бо там де вовк ріку перейшов
щезли зірки

бог тягне
й без корби відро
та курей раптом гуся
той хто пливе мусить переплисти
доки в досвіток скрикне
перша гуся

вовк пливе до своєї Європи
у білий попіл
і в чорний попіл

там де нехарь стеблину душиць
вовк зрушив сулу
за ним з кордонів
гонитва гоне

вовк пливе по ріці
він бачить

як взимку тут ковзають діти
сльози течуть по лиці
тих сліз не умити
вовк не брав зі столів

де підляцькі халдеї
й нахабні гостиська
із заїдами коло писка
хоч ріка вже казав студена
і зашпори зайшли в руки
ніщо вовка не заверне
вовк пливе через ріку

а ріка ковтає сновид
лиш тиша на «де ти?..»
думав іде на бескид
а тут очерети

вовк пливе крізь віки
на учту з вовками

а за ним сповиває нам ріки
повітричка білими квіточками

ХРОНІКИ САМОГУБЦІВ: 2008

як був мій дід в моїх роках
раніше за дві години до світанку
земля ковтула церкву на Полицях:
з фундаментом банями фресками
крилосом святими книжками
все пішло під грубу кригу
на незвідану глибину
на дно світу
так далеко що не було чути
як ще вчора турешні дзвони
сповіщали тамтешнім мерцям
що синочі в село ввійшли єнкаведисти

щойно лишем 2008-го
коли корупція торкнулася межі
струївши ріки і геми
коли україна стала затісна
для двох люциферів
а на роковини хрещення руси
пог'їзджалися чужі патріархи, —

нас накрили поропельні дощі
що не минали дев'ять діб
вода забирає дітей і худобу
люди сиділи на хатах
обійнявши комини як Бога за шию
і молились
втративши надію на порятунок
бо найвищі державні суми

В
І
З
Т
О
І

злюді на довірі
розікрали гелікоптери й пароплави
міністерства надзвичайних ситуацій
на лихварські вілли

в одному селі сятинського району
потоки зміли цвинтар
разом із могилами і хрестами
мерці молоді і давні
пливли брудними водами
не знаходячи тих
хто б міг їх оживити
чи поховати вдруге

напившись по суче життя
і помінявшись очима
поропельники мовчали
всіма мовами смерті

мокрі ангели
закопавши в намули крила
свистіли у пальці
на пам'ять українського світу
що ставала із ніг на голову

хто переночує тут сьогодні?
хто прийде сюди завтра?

***

сидить голуб на яворі
крила в него кровавіі

і нема йому нишого казая
кріпко з мланом гуцульським пов'язаний
бо летить п'єрце понад граждами
наче вірші мої неокаджені

***

баби наді мною плетуть орчеш
відмолють гада
кладає бог на плечі бродягам хреста
кому він покладе

не звідував облак
не плував рами
не вив на зорі
збирав домуни слова й голоси
що тримають ці гори

тіні зі стін цих виходять у вірш
у криги нескресні
світ міжде замки
але двері все ті ж
на ганок небесний

тому баби і відмолять вітрам
сі зорі солоні
дикі бджоли збирають воск із нутра
мов людєй із поноу

Про слова ґонорові

Петро МІДЯНКА

— закарпатський прес. Меіндає в горач
за 35 кілометрів від райцентру Тичів.

Автор двох поетичних збірок. За доби незалежності його твори виходили в Чехії та Словаччині. Відзначений преміями «Влаговіста» за збірку «Осередок», Івані Печушкіна за збірку «Зелений фірекс» та премією «Алітамент» за збірку «Гринок».

Ми нарешті зустрілися з Тарасом Григорчуком на якійсь загумінковій вуличці, де він винаймав помешкання. Це вже були не часописи, не книжки, не мобільний телефон, а реальна Коломия й фізична присутність поета. На сусідній Буковині (Тарас здобував одну з освіт у Чернівцях) про Григорчука ходили легенди, але це вже пізніше, при моїх буковинських зустрічах. Ідучи до якогось маркету за пивом по майже напівпівнічному містечку, Тарас розповідав мені про Махачкалу, Джурів, Тараса Мельничука зі шварою тютюнового листа... Віршів він не читав, але зате вишукано готував їдло на кухоньці. Пригощав і говорив про «мокруху» та недобру зачаровану Україну.

Тарас Григорчук виріс на березі Рибниці, яка й справді має рибний запах, незважаючи на хлоровано-мастильні потоки, що стікають з Яворова та Білоберізки. Однак у світі Тарасової поезії не знайдете нітролаків та хлору сувенірної Косівщини й Снятинщини. Остання славиться Стефаником, якого в Русові не любили, а вуйки говорили, що йде п'яний од жидівки. Тексти Тараса Григорчука народжуються з м'якої гуцульської говірки, яка в нього філігранна, пружна, як глина для величезних гуцульських тарелів.

Григорчук писав про опришка Василя Баярака, продовжувача справи Довбуша, захоплюючись власне самим Баяраком. Але річ не в захопленні. Хоч «кожен переступ веде до страти»...

Це тільки Тарас Григорчук міг уклінути у свої тексти кіпротські олеандри й джурівську повітичку, не березку, а саме повітичку. Тільки Тарасові відоме карпатоязичеське заклинання гадини, тільки в нього «летить п'юрце понад граждами, наче вірші мої неокаджені». Де ті

сьогоднішні гражди й благовоння над віршами? Якого кадження ще треба цим олеандровим з білим, рожевим цвітом текстам?

Та не всюди Тарас Григорчук трепетний і тривожний. Але це, як залежність від наркотика, спробуєш раз — схочеш іще. «У цім саду я, мов мерза». Мерза — нехарі — синонімічні. І знов чудернацькі виклики й переплетіння, мов кореневище червонолистого дуба: «Пастуші дзвоники», «алича цвіте», «підляцькі халдеї».

Системою метафор поет підганяє, як мольфар, темні сили, поріддя пекла, але раптом на знаковій рівності життю виступає Смерть, яка також святилася б, як кажуть у горах. Переступний 2008 рік Божий для української культури став культом Танатоса, не для обмежених сект, але й для людей воцерковлених. Одна за однією поставали порожні сяючі вирви.

Ілюстрацією, якби не тільки ілюстрацією, є текст Тараса Григорчука «Хроніка самогубців: 2008». У вірші йдеться про нечувану повинь у Східній Галичині та Буковині, що співмірна з Шулявською трагедією в Києві, а може, ще більша за обсягом, бо охопила кілька областей з найпотужнішим культурним шаром. Текст починається з духовної прірви — земля проковтнула церкву з усім начинням. Після всього цього згадується візит в Україну патріархів царгородського й московського. Патріархи згадуються мимохідь, але, на тлі духовних мужів у білих клобуках, зринають потопленики, мерці з розмитого водою кладовища й лихварські вілли:

*напившись по суче життя
і помінявшись очима
потопленики мовчали
всіма мовами смерти*

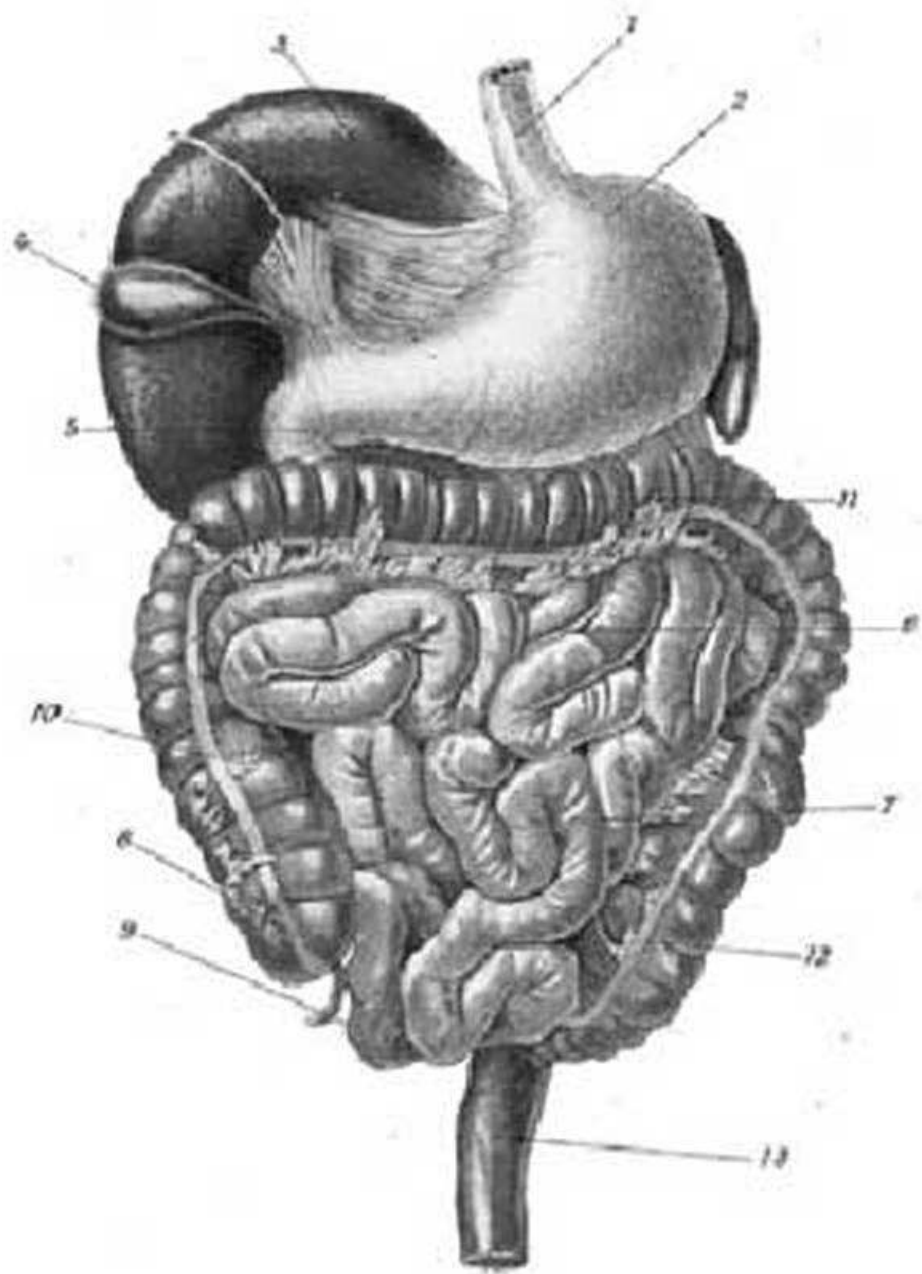
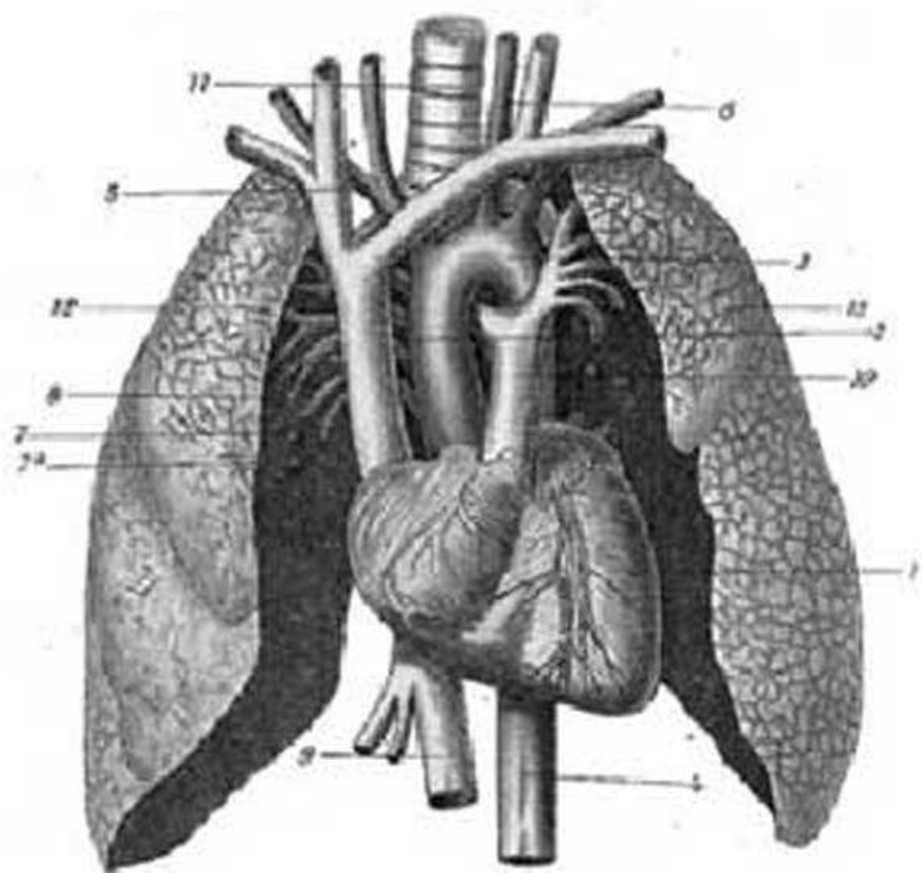
Інтуїція невідворотного краху, але краху не безвинних утоплеників, але кінечності й тих крадів, і не тільки з МНС, але й багатьох чинних міністерств з калитково-банківським патріотизмом, яким до фені і якась малорентабельна Галичина з косівсько-жаб'ївськими буками та смереками, надібними для партійних трибун та офісних паркетів.

Тарас Григорчук тактовно входить у роль «праведного судії» цього політичного мотлоху, починаючи тираду голосною гуцульською говіркою «аби'с обирав шлях життя». Це він судить «сваволю спідленої держави», «курварство депутатів». Тарас Григорчук має з'єднати воєдино непоєдане: «присмак оливи», «нектар заплещених півоній», «хвою рідного лісу» й зовсім непоетичне, а цілком прислужливе: «абсент, гарсоні!..»

Якщо у збірці поезій «Янголи — не дичина» Тарас Григорчук і вимальовувався як «поет карпатського ареалу» (зовсім відмінний від Василя Герасим'юка, Івана Андрусяка й Тараса Девдюка), то в нових текстах він далеко не лиш українсько-карпатський. У «Янголах...» мова його віршів зовсім не підігнана під зрусифікований середньонаддніпряньський діалект, але цілком природня, як звучить вона на косівсько-снятинському пограниччі чи суміжжі, звідки Тарас родом.

У нових віршах він робить поокремі гуцульські вкраплення, Тарас досить абстрагувався від покутських полиць і околиць, і в його текстах зримо проступає мітедиранська та китайська флора, «в ботанічній опадає магнолія», але при тому він залишається питоменим поетом, яких у віртуальному сучукрліті вкрай мало. Ця природна відкритість світові, а не облудне трансформерство й скінхендство новітньої української субкультури, дає підставу стверджувати, що він є безпрецедентною творчою індивідуальністю, яка є доволі симпатичною для перенасиченого нинішнього читача. Того, що поза Антоником, Плужником, Тичиною й Жаданом хоче вкушати свіжої амброзії поезії Тараса Григорчука.

Ait. Anatomia

Мабуть, когось трохи здивує вибір редакції — вмістити саме ці тексти в рубриці «ЛітАнатомія». Досі тут бували переважно статті чи есеї в майже науковому стилі, авторитетно виструнчені аналізи чи сеанси «читання зблизька». Натомість цього разумаємо просто фрагменти вражень та роздумів про поезію й літературу — саме через «й», бо авторам часто й ідеться про поезію поза літературою, поезію «до» й «після» тексту.

Тут багато сказано з позиції читача, бо саме з читацького досвіду, як бачимо, переважно постають образи й ідеї майбутніх текстів наших авторів. Утім, читацький досвід для багатьох уже є принаймні не менш значущим, ніж досвід подій, пережитих у реальному часі, а проте споживаючи літературні тексти, ми дуже нечасто готові до бартеру — запропонувати щось навзаєм. Так, не мусимо того робити, бо, врешті-решт, уже розраховалися за книжку в крамниці. Якщо ж комусь кортить поговорити про прочитане — завжди можна піти хоч би на літературний форум в мережі... Чи не завжди? Це якраз той випадок, коли самої технічної можливості мало, мусить розвинутися й узвичаїтися відповідна культура такого спілкування, а залучених до цієї культури наразі ще небагато — насамперед це молоді люди великих міст. Цікаво було б дізнатися — який справді відсоток активних українських читачів добирає собі книги до читання, спираючись на почуте в живому обговоренні? Скільки можуть дозволити собі купувати новинки в книгарнях, а скільком доводиться жити жалюгідними надходженнями районних бібліотек? Скільком узагалі вдається зіскочити з голки дешевого читива? Так, ми можемо скласти собі думку про те, що читає молодь великих міст. Але поза тим невеликим прошарком український читач — як великий німий, про існування й читацьку активність якого ми можемо сказати приблизно стільки, скільки фізики про темну матерію, а саме — що вони, здається, є і, здається, інакші.

Тексти Нелі Шейко-Медведевої та Юрія Гаврилюка, завдяки підкресленій традиційності в потрактуванні багатьох літературних явищ, наполегливо нагадали нам про існування читачів, смаки та вподобання яких базуються на іншому сприйнятті й інших цінностях аніж ті, на яких виростають більшість сучасних художніх творів. Кваплячись якомога швидше надолужити втрачене в минулі десятиліття, легко й часто агресивно бавлячись із усім, що має хоч би натяк на сакральність, епатуючи й дратуючи, українська література справді багатьох залишає за бортом. Повертатися по них, ясна річ, ніхто не буде, але чому хоча б не побитися об заклад — чи багато впливе?

«Читати мислите»*

(Трохи вражень, асоціацій)

... народилася 25 жовтня 1947 року в Бориславі Львівської області. Закінчила філософський факультет Львівського університету ім. І. Я. Франка, там само здипломувала кандидатську дисертацію з драматургії та викладала українську літературу.

Неля ШЕВКО-МЕХВЕДЕВА

Авторка багатьох театрознавчих статей, п'єс для дітей, а також гостросюжетного «примітального романсу» «Альфонс» (іст перина) та «Баламутка» (іст друга) й «демівської» збірки прози та поезії «Незгадане світо», в якій майстерно відтворено демівську говірку. 2008 року видамо окремою книжкою роман-апокриф про Ісуса Христа та його апостолів «Ніч остання», уривок із якого вперше опубліковано в «Київській Русі» (№3 (XII)'07).

У №3 (XXIII)'08 поміщено добірку Nihil (Нотата «різних роів»).

I. ПРО МАЛЕНЬКЕ

Упродовж останніх років я не вельми цікавилася новітньою поезією: гадала — вона здебільшого гомонить про те, що вже відгомонило, химерить помаленьку в руслах, які проклали ще поети минулого століття. Насолоджувалася переважно тим, що в мене безсоромно вкрали замолоду: Біблію, філософськими й богословськими трактатами.

Аж прочитала «Життя як творчість» Дмитра Стуса, «Трансстрію» Тараса Федюка — і наче щось скресло в мені: це інша, це моя поезія! А згодом (із часопису «Київська Русь») довідалася про Федюкове «непогамовне бажання спільно з видавництвом «Факт» переселити в «Зону Овідія» (назва проєкту) п'ядесят кращих поетів», — бажання, яке вже почало здійснюватися, — й подалася на площу Слави шукати ту «зону».

* У Івана Андруска є поетична збірка «Писати мислите» (прим. автора).

Маленька вона нині — зона поезії, повсюдно маленька, мов залоза, що виробляє інсулін у людському організмі. Але якщо знесиліє вона — й особа, й суспільство занедужають тяжко, невиліковно. Добре, що є люди, які усвідомлюють це й намагаються її зберегти та підтримати. До кращих, мудріших часів. Проте геть не подобається мені слово «зона» (так само як і «Гетто» чи «резервація») — в принципі безвинне й, по суті, справедливе... Але немиле.

Вочевидь, назва серії постала з Федюкового, по-юнацьки задержуватого вірша «Таємна ложа»:

*тут на зоні був овідій
зек на прізвисько назон
між медей медуз і мідій
молодий масон ясон*

Таємна ложа, братство поетів усіх часів і народів, зона духовності, яку вони витворили собі й усім, хто любить поезію, — це чудово, романтично і, водночас, украй сумно, щоб не сказати страшно, бо проминула епоха була епохою тотальної десакралізації всіх сфер буття, епохою капітуляції поезії, а відтак — капітуляції людини. І започаткувалося це лихо не в совдепії, а на омріяному Заході під люциферіанським гаслом повної та беззастережної свободи особистості, навіть якщо вона не особистість, а затуркана, духовно непросвітлена одиниця людської отари. На наших теренах тенденція лише довершується — гвалтовно, навально, а отже — болісніше й безглуздіше, ніж будь-де, дорозорюючи і державу, і людину. Час тікати не з зони, а в зону, в пущу, в келію. Хай буде «Зона» — але про себе, без згоди автора ідеї, я називатиму її «Берегом Овідія» («на берег выброшен грозою...») — теплим, рятівним берегом, де знайдеться місце для кожної живої душі, дарма, що берег цей існує лише в уяві поетів чи в астралі.

Маленький він, острівець української літератури, — і на Площі Слави, і скрізь. Губиться в російськомовному морі, а бережок поезії — хіба як латочка горόδуги на карпатському камнеземі.

Відшукала я там лише одну книжку поезії «Від Зони», видану раніше — «Повернення історії» Віктора Неборака. Мабуть, ті збірки, які анонсував Дмитро Стус, ще не допливли. Придбала якісь інші й подалася на свій бережок — перечитувати й «мислити».

* * *

Хтось поціновує теми ідеї
епітети і метафори
а я — лише точність з якою поет поціляє у душу.
Не бачить її невловиму примхливу
я поціляє.

Що він думав що відчував
коли цілився?
А душа моя прагла чого
коли підставлялася?
Перехопити думку поранитись відчуттям?
Хіба мало їй ран і думок не бракує...
Навіщо ж?
Ані радість моя ані горе моє не сягне
того хто поцілив...
А раптом сягне
і не дасть йому десь там заснути-завмерти
щем якийсь забинтує а треба — роз'ятрити
сльозину замовить
в молодильному варі скупає
узимку впаде на рамено зеленим листком
чи молитвою на могилу

Й до мене повернеться
ще солодшою ще гіркішою
ще ріднішою?

Ось я Поете!
Стріляй!

* * *

Перше, найсуб'єктивніше враження: кожен із поетів перебуває у своєму часі, й часи ці — багатолікі, кожен по-своєму.

Василь Стус («Таборовий зошит», Перший том поезії) — у своєму згорьованому, заціпенілому часі, й водночас усе ще тут, у нашому пекелку, де знову й знову розігруються старі, остогидлі драми, знову чадить запитання: «Бути чи не бути?» Людині. Україні. Цікаво, що він робив би, якби йому пощастило вціліти, чи зумів би втопити в своєму глибоко ліричному морі тих

маріонеток, які туманяць нас рокамі, й відчуці себе щаслівішым тут, ніж у в'язніці?

Віктор Неборак — «у вчора як ніні». Вже в осмісленому «вчора», з якога «ніні» повзе й повзе отруйна гаддя і жаліць його ще дужче, ніж «учора». Навіть переспівані псалмі Давіда — прадавні, а спрыймаюцца як щойно вясіпані.

Ігор Рымарук — «у ніні містычна далеко». І не таму, що пішов від нас і тепер на яго вірші ліг відсвіт іншобутця, а таму, що заўжды був не від світу цьога й чі не кожен яго вірш свідуе, що позасвітця (чі далекосвітця, дывносвітця, дывоцвітця) перебувало в ньому повніше за реальне жытця.

Васіль Герасім'юк — хоча й вясіко, «в повітрі», над суетою, в якой цокаюць мільйоны годіннікіў-сердэць — рабіў, часу, — але не сам, не адін, а з усіма, хто любіў яго: з бацьком, з опрышкамі, повстанцямі, друзямі — жывымі й мертвымі, і, звісно, з Карпатамі... Выхопіў усё сваё з жытэйскай твані й підніс да себе, в сваё «повітря», у сваю вясізумілу самоту.

Мар'яна Кіяновска — то в земному, тужавому й тіснуватому часі біля свого адама, то втікае від нього до заўжды добраго й міласерднаго Отця, щоб, зігрівшысь у яго тэплаго безчассі, знову впаці на груді адамові.

Іван Андрусак... Цей міцно стоіць на землі. Весць у плінності «ніні» (навіць якщо піше про мінуле), але не в яго мітцэвості. Сам собі камінь у жытці, що, мов гірскі потік, огінаючы, омывае яго. Змішуе слова — «очышчэні» й «нечышчэні», як фарбі на палітрі, й кладе іх — колі старанно, а колі просто размазуе на папері, немов бавіцься.

А Тарас Федюк... Він «тут і скрізь водначас». Куді не втрапіць, де не впаде, — всядовкола нього змінюецца вміць і стае геть іншым, ніж досі. І як йому це вдаецца? Слова зусібіч, від усіх, так бі мовіці, часонародів злітаюцца до нього й просяцца на папір, туляцца шчыльно, налягаюць адне на адне, нашаровуюцца і твораць заўжды несподівані (і для ока, і для сэрця) сюжэты. Кожен вірш — наче камінь, з сілою кінуты ў плін мого «ніні»... Хвілі шыряться й шыряться коламі, породжуоць асоцыацыю за асоцыацыю, спонукаючы не ліше мысліці, але й пересотворювати себе...

* * *

Федюкове «маленька моя Україна, де вмерти не хочу, а мушу» («Голос пустелі») поцілило одразу й збурунило спогади про відомий вірш Ліни Костенко («Неповторність»), у якому йшлося про хресний шлях Сина Людського:

*«А в юрбах тих малесенька людина
несла хреста важкого на собі».*

Кожне слово цього вірша колись сягнуло цілі й глибоко поранило мене, розгорнулося в об'ємну картину, котра й досі не зблякла. Голлівудські (багатомільйонні) «Страсті Христа» схвилювали мене куди менше, ніж короткий вірш Ліни, бо фільм розгортався горизонтально, у плотському вимірі, і страждання Сина Людського були передовсім плотськими, земними. Апелюючи до першоінстинктів, творці фільму вмילו жахали глядача, розпалювали в ньому страх муки, страх смерті, відтак інстинкт самозбереження раз за разом долав співчуття. Хотілося заплющити очі й втікати від його лиха якнайдалі, лементуючи, як Петро-Шимон: «Я не знаю цього чоловіка!»

А поет побачила його страсті ніби згори, немовби Отчим оком, бо тільки звідтам можна побачити не юрбу, а юрби, що оточили не гіганта, не моцара, а людину (маленьку з тієї вертикалі), яка не кричала, не проклинала, а, мовчки долаючи біль, несла свій важкий хрест. Фізично слабку, беззахисну перед ошалілими юрмовищами, але не скорену, не зламану, з якою кожна людина може ототожнити себе й відчуті не лише її муки, але і її неподолану велич, як власну, й бодай на мить піднести-ся увись.

Тут розпачливо-осудливий крик поета (до юрби, до всієї людськості) лунає як голос Бога: «Та допоможіть йому нести той хрест!» — має довгу, аж до Суду, луну і спонукує не втікати, а подібно Симонові Киреяїнові підперти той хрест своїм раменом. Через багато років, коли я переживала (і в думках, і на папері) його «ніч останню», склався мені такий апокриф:

*Коли його допитував Пилат
натоплена Марія задрімала
під брамою на мить
і їй приснилось*

крислате дерево від неба до землі
 багряне а на ньому
 розп'яте немовля
 що корчилося і кричало: маї!
 А листя точилося на землю гейби кров
 і падаючи на суху траву
 на язички вогненні оберталось
 і вітер їх розносив навсібіч
 Марія кинулась до дерева
 і впала
 в яму
 де сотні тисяч матерів
 здіймали д'горі руки і волали
 Іване Петре Павлику Тарасе!
 та тільки їй одній
 вдалося вознестись з тієї ями
 і по землі охопленій вогнем
 дістатись дерева безлистого
 і там
 до стоп пожовклих Сина
 доторкнутись
 і сивини якою грався вітер.

Підозрюю, що немовля-людство, розі-
 п'яте на дереві життя, що стало ганеб-
 ним деревом, знаряддям смерті, зро-
 дилося в мені під впливом Ліниного
 «малесенька людина».

Беремо, аби віддати. Що маємо.

***

Чи не блюзнірство це — називати «малесенькою людиною» чи
 «розп'ятим немовлям» того, кому моляться мільйони, до кого
 самі звертаємося в хвилину скрути? А писати, як Федюк «ма-
 ленька моя Україна, де вмерти не хочу, а мушу», «Вітчизни також
 не буде і немає де вона була неземна була в маячні століть»?

Ще недавно за такі зізнання, таке трактування нашої слав-
 ної історії поета довго б «розпинали» і червонороті співці «пре-
 красної і сильної», і «професійні» патріоти. Втім і нині твереза,
 чесна оцінка нашого вчора мало кого тішить.

У сучасних культурах неможливість вирішення власних проблем та парадоксів часто переживається адептами тієї чи іншої ідеології як безумовна травма чи душевна рана. Ідеологи не просто спекулюють відчуттями тієї чи іншої проблеми опільнотою як страждання. Справа в тому, що сьогодні пояснення проблем уже не досягають свого ідеологічного ефекту без їх інформаційно-ефективного роз'ятрення. Травми, в тому числі й колективні травми, перформативно демонструються переважно за допомогою мас-медіа. Тому й стверджують, що ідеологію неможливо пояснити — її можна тільки відчувати. Фігура Жириновського — чудовий приклад тако-го собі ідеологічного паразита / user'a дійсних страждань суспільства.

Якщо для П. Слотердайка саме інтелектуал повинен витворювати себе як своєрідну рану суспільства, яка буде вічно кричати йому про проблеми, яких він не хоче помічати, бо вони йому муляють очі та совість, то для персонажів на кшталт Жириновського цими чужими ранами можна вічно пред'являти себе суспільству і цим виборювати власний символічний капітал. (О. Івашина)

Загальна теорія культури)

Восени, під час форуму книговидавців, я прочитала своїй родичці — онуці засудженого за віру священика, дитинство якої проминуло в Сибіру, розумній, інтелігентній жінці, — цей вірш Федюка. Реакція була однозначною: «Не сприймаю! В той час, коли сусіди — далекі й близькі, величать свої вітчизни (Велика Росія, Велика Британія, Велика Румунія), коли справжні патріоти роблять усе, аби відкрити світові очі на те, що наш етнос був засновником низки потужних цивілізацій світу, твій улюблений поет принижує свою вітчизну, зникчемнює її історію!

Поети завжди прагнули слугувати своєму народові й померти у своїй вітчизні, а цей... Якщо він вважає, що вітчизни вже немає, нехай шугає в Ісландію й помирає собі там...»

Я спробувала пояснити їй, що у вірші йдеться не про фізичну, а про духовну смерть, оскільки справжній поет, де б він не замешкував, помирає як поет лише тоді, коли зникає мова його народу; що автор не хоче помирати у своїй вітчизні, хоче залишитися в ній назавше, але йому болить думка, що він змушений буде померти як поет, позаяк його народ втрачає свою мову. Але марно...

Немила їй, бідній, правда. Хочеться, щоб її вітчизна не в майбутньому, а вже нині була великою чи, принаймні, вважалася такою на папері, — і край. Не бачить її агонії, бо не хоче бачити, не вірить у своєму україномовному Підкарпатті, що наша мова й справді може сконати (під колядки й щедрівки) на Сході, на Півдні... І станеться це тоді, коли переведуться поети, які мовлять правду.

***

Про «маячню століть» говорить і Віктор Неборак, але інакше, по-чоловічому гостро й безжалюно:

*«Україна — це западина в часі,
зона викривлення, бродіння шаленство,
батьківщина марень, живий чорнозем,
спрагла крові офірної мати Гея» і т. д.*

Палкий, енергійний вірш (як і більшість із тих, що увійшли до збірки «Повторення історії»), але мені ріднішим є «маленька моя». Доця моя, скалічена, недужа... Тут більше реальної любові до вітчизни, ніж у цілому оберемку патосних віршів, виструганих здебільшого на продаж.

З роздумів Василя Стуса про поезію («Таборовий зошит»): «Для тієї віри, яку сповідує Свідзінський, досить найменшої, але обов'язково конкретної основи. Власне, ця малість і конкретність — то мало чи не єдині атрибути справжності. А масштабність, величність, гіпертрофія — то вже лжа, вже пустодійство, вже небезпечне самошукання і самовтрати. То вже біда — як господне наслання і вселенський гріх».

* * *

Боюся, що викладачі літератури знехтують поетовою відразою до масштабності й гіпертрофії та лудитимуть патосом і його життя, і творчість, а незрима матерія його духу відступатиме від нас далі й далі. Якби я була вчителькою, то розпочала б оповідь про нього так:

*«Читаю Стус, а думаю — «стусан»,
Стус — а відлунює «мізків струс»
Лодія, що повернулася з Аїду
з мощами словами
і невимовним по вінця
Я тоді ще не знала жодного «стусана»
Думала — просто святого Бог повернув
у наш дім ворохолюбний —
міцнити надію.
Це не вірші святого, ой ні!
Невимовного більше. Потаємно жалкого
всечоловіцького...
Кожне слово в сповитку —
у лютому-ніжному*

Душа тільки бачить його і вбирає найперше
 Якщо вона є і ще досотворює світ
 Це не очі святого. Перуни
 шугають з зіниць у зіниці
 немовби усе ще живі...
 Дивитися лячно й вгрузати у вірші
 у світлі щасливі
 лячніше ніж в біль...
 І сподіватися
 і рахувати синці і рубці
 його як свої
 і свої від його «стусанів»
 і молитись...
 Колись недавно в чужодаллі
 Під молотом й скривавленим серпом
 несла свій хрест малесенька...
 і впала...
 щоб прорости удруге на Україні
 братам на хліб...
 Порадуй її Боже!

Розповіла б про його життя як творчість (за книгою Дмитра Стуса), про поезію (за розвідкою Костя Москальця «Незавершений проект»), а потім читала б його найщиріше, найпроникливіше: «Яка нестерпна рідна чужина», «У німій, ніби смерть, порожнечі свічади», «Як тихо на землі, як тихо... Ще кілька літ і увірветься в'язь», «Сховатися від долі не судилось...», «Ще трохи краще край Господніх брам...» і т.д.

Влівогоса б читала, а то й пошепки, як замовляння, бо (це справіку знають народні лічниці) душа чуйніша за свідомість і шепіт для неї, здебільшого, є гучнішим за крик.

«погублений друже
 читай мене тихо
 відчитуй відспівуй —
 вуста воскові...»
 (Тарас Федюк)

* * *

1962 року, коли Стус написав молодечі, сповнені відваги й надії рядки:

*«Ми не перші і не останні
Під розгойданим небом стали
Ми добою до бурі поставлені
Лицями славними
Як могутні дуби-запорожці
Нам кремезними бути хочеться
Молодий у борні не поточиться,
Молодий повен моці», —*

я вчилася в школі й не знала цього вірша, проте була переповнена схожими відчуттями. Читала, мало не левітуючи від захвату, на шкільних концертах баладу Бориса Олійника «Тривога»: «... і мов плащ матадора, накинувши небо на плечі, по маршрутах тривоги з Україною в серці піду!»

А під кінець вісімдесятих, коли Василя повернули в постчорнобильську Україну, вже не вірила нікому, і ні в що. Навіть у Бога не вірила. Думала: «Якось треба доіснувати — і край». Ходила на всі мітинги, бо вважала це своїм громадянським обов'язком, а також — щоб постояти між своїми людьми, наслухатися рідної мови, поглянути, скільки їх, справді своїх, у байдужій до наших проблем і поривань столиці. Мало їх було тоді, дуже мало. А ще менше — віри, що наші поривання не столочать кийками, не втопчуть в асфальт, не зрадять «своєки», що на трибунах... Після одного з мітингів я написала гейби вірш, який починався майже так само як Стусів:

*Я не перша і не остання
між Сціллою і Харібдою
в вирі...
Нас тисячі — співочих риб
чий заплачки
чують тільки краплі
в'язкі неначе канцелярський клей
На чорній Сціллі — білі
сирени
на білій Харібді —
чорні...*

Голоси — наче були святочні:
 по білому чорним ведуть
 а по чорному — білим
 від піни до сонця...
 «Многая літа» співають
 собі
 А ми — безіменні
 течемо вниз
 каламутно
 і тужимось їх розділити
 Пірнаємо в тишу
 аби хоч на мить
 перед вибухом серця
 забулись
 не чути
 що білі сирени співають на чорний мотив
 а чорні — на білий...
 Пірнаємо в піну
 не вглиб
 аби не побачити
 кореня спільного
 Сцілли-Харібди...
 Тільки співочі
 Здобич стихій
 скель двиготливих
 сирен...

Заховала його між чернеток, щоб забувся й не збувся, а за-раз, коли відшукала, подумала, що лихі передчуття, зазвичай, збуваються. Добре, що не вповні. Добре, що «тільки співочі» за час, що минув, здебільшого навчилися пірнати вглиб і подавати голос...

Між радісним віршем Стуса і моїм депресивним, між «Триво-гою» Бориса Олійника та його «Окупацією» пролягла ціла епоха, яку ще не осмислили належним чином ні література, ні мистецтво. Епоха, як уже мовилося вище, тотальної десакралізації духовного й суспільного життя. Схоже, поетам не хочеться згадувати свої гойданки між надією й тотальною зневірою, між сп'янінням і похміллям. Не хочеться бачити наслідки, з якими не впоратися нині ні літературі, ні релігії. Але все ж таки

«повторення історії», переосмислення не «колись», а «вчора» вже розпочалося... Вже розпочався суд над ним — болючий, жорсткий і без адвокатів. Так подумалося мені, коли я читала вірші Віктора Неборака «Марш початку тисячоліття» («Сходить сміття з орбіт, сходить з орбіти світ...»), «Покоління 1991-го» («Вийшли на кін дисиденти і вдячна юрба // гаркнула «слава!» — усі, як одині.. // Та хіба // стали ми жити зі слави тієї, як шваби?»), вже цитоване «Одне з визначень», «Ляментация за соцреалізмом» («і в зоні кліматичній цій ростуть // лиш гайдамаки, лохи і кидали»), «Повторення історій» («учнями стали учителі, // миру навчають іуди»), «Прощання з гуру» («Ти нашим був кумиром, хрінів бевзь! Ти перший, хто повісив нам на вуха паруючу лапшу...»), «Професор Прутень...», «Богемна ляментация» («Бай-бай, богемо! Час розплати близько // Тремти, тварюко, вий і реви»)... В них стільки щирої, злої енергії, що неможливо не перейнятися ними... І не згадати своє — також щире й зле. Давнє, але близьке за настроєм:

Нині (поч. 90-х)

*На шпальтах асфальтах
у скверах на площах базарах
і стадіонах центральних
лжепророки і лжестрастотерпці
видзвонюють грізно ланцями,
верігами хваляться стигмами
і продають
власні моці
уроздріб і оптом...
Оголюють привсенародно сідниці
з слідами правиць
своїх боговірних владик
чи геморою
нажитого в битвах за місце
під кріслом чергового пана.
Вивішують
мов молода на світанні
свої плащаниці
з слідами копит і некрозу
клянуть*

князьків учорашніх
 пророчать усім хто не вірить
 у їхні
 тираноборчі інстинкти
 чуму і холеру...
 До завтра,
 до миті святої,
 коли молоді командори
 помастять ті стигми і моці
 єлеєм чи медом
 складуть
 новий табель про ранги
 й розсадять усіх
 під грановитим порогом
 чи коштом держави
 відпустять на прощу в Париж
 штат Мен чи Айова,
 аби вони там обміняли
 із зиском для нації
 усі ланцюги
 на вінки
 з інвалюти
 а плащаниці —
 на модні штани
 «від Діора».

P.S. Прочитала про це ж в Римарука, лаконічне, болісне:

*«О ти б перевернувся у труні,
 хоч раз почувши тирлице ревуче
 страждальців за вітчизну, Маланюче!»*

Усі ми перетерпіли свого часу (заради віри в оновлення) страсті — великі чи малі, але не виповіли їх уголос, не поклали на папір, щоб не підкосити віру народу, щоб не «підіграти» ненароком своїм недругам. А тепер, схоже, терпець уривається й гірка правда несамохіль вихлюпується з вуст.

II. КРИК

к...вбивць голоси
прикидались тоді убійснними,
а пророчі слова
заповзали вар'ятам в уста»

(Гор Рямарук)

І згадався мені чоловік, який упродовж місяця перед чорнобильською катастрофою майже щовечора об'являвся на вулиці, де я замешкувала, й викрикував тоскно і люто захриплюю російською: «Сволочи! Мерзавці! Подонки! Проклинаю!»

Хто він був, звідкіля брався на нашій зазвичай тихій, скупо освітленій вулиці, — ніхто не знав. І обличчя його мені не поталанило розгледіти, дарма, що на його крик я одразу вибігала на балкон. Бачила лише в сизо-бурій каламуті невисоку, хуपाву постать (чорний куций плащ, кепка, насунута на чоло), що снувала тротуаром вздовж кущів і дерев.

Пияком він не був, бо не спотикався, не хитався. Крокував енергійно, впевнено, мов на параді, а ревів, мов ошаліла від болю звірина.

Кого він кляв: близьких, владу чи світ? Мені хотілося думати, що владу. «Якийсь божевільний», — казали сусіди і, мабуть, мали рацію, бо ніхто з перехожих й разу не зачепив його, не спробував угамувати. Навпаки, всі сахалися від крикуна й поспіхом перебігали на інший бік вулиці. А я потай заздрила йому, бо він не соромився кричати про те, що його мучило, не боявся, що його схоплять і «запакують» у божевільню, і затуляла долонею рот, щоб несамохіть не підтримати його.

Після Чорнобиля він уже не з'являвся. Мабуть, його справді «запакували»... Але я втракувала його зникнення як свідчення того, що він був не звичайним вар'ятом, а юродивим, який, сам того не відаючи, несамовитим криком своїм не лише проголосив вирок суспільству, в якому вільними були лише безумці, але й попереджував про лихо, що визрівало в тілі України, бо коїлося це в часи, про які згадує поет, і виказував у голосі те, що згодом спершу шепотітимуть, а потім вигукуватимуть тисячі тисяч.

Кожен справжній поет — юродивий, бо промовляє не лише від себе. Владомощі проминулих часів відчували це, розуміли, що суспільство, в якому поетові хочеться «вовком вити, горілку

Реальність перестала бути для кожного з нас предметом його власного досвіду не в останню чергу тому, що досвід став штучною емпіричною даністю, якою займаються спеціальні експерти, озброєні апаратом методів. Власний досвід уже не добувається особистими зусиллями. Його приносять готовим від експертів. Ментальний стереотип нашого світу дедалі більше опирається на почуте слово, він дедалі більше нагадує чутки та гадки, якими керують засоби масової інформації. Ось чому втрата досвіду, про яку багато пише Р. Козелек, призводить до посилення важливості очікування в наш час. Саме експерти беруть на себе обов'язок вирішувати, які смислові конфігурації вважати по-цейбійною благодаттю.

(О. Іваниця. Загальна теорія культури)

пити», треба зусібіч обводити зонами й підпирати багнетами, щоб воно не розвалилося, як трухлява врем'янка від його крику. А нинішні владці геть глухі й гупі. Пошановують (про людське око) лише тих поетів, які, накричавшись, спочили в Бозі. Живий поет їм що комаха, яка бринить собі спотиха на обочі й нічим не може їх уразити. А він, між тим, пише їм «мене, текел, упарсін», і присуд його сягає неба, бо воно — в ньому. Волає голосом, схожим на Стусів:

*«Світ стоимився від дурисвітства!
Вже ліпше пити й бити чарки.
Вже ліпше забратися з міста
в пустелю, в пущу — без товариства —
і рахувати летючі зірки»*
(Віктор Неборак)

Або шепоче собі, але так, що чують усі, хто хоче почути.

Шепіт, як крик:

*«Завали снігів магазинів вужитих ідей
у парках дітей що сидять на печальній скотині
завали скотини за що постраждав іудей
за це або як у піщаній своїй палестині?»*
(Тарас Федюк)

І згадалися слова Ніцше, котрі свого часу моя народолюбницька свідомість відкинула, як злі й нелюдянні: «Знати, що для самого життя потрібні ворожнеча і смерть, і хрести мучеників — це ще не той шматок, яким я давився більше всього... Я запитував і майже давився питанням: «Як? Невже для життя потрібні покидьки? Потрібні отруєні джерела, брудні сні і хробаки в хлібі життя?»

А зараз я чую в них лише розпач, як і у вислові «завали скотини» і майже фізично відчуваю ті «завали» — повсюдні, тотальні. Бачу поета під ними, всіх людей, і себе, звісно, також.

І не оминати їх, не вберегтися, бо вони скрізь, в найменшій шпарі. І сприймаю всім серцем Неборакове:

*«Той, хто без вини
 мусить за нас померти!
 Здохні! — кричать вони.
 Плем'я затыяе й вперте,
 що вас переверне?
 Слово якої жертви?» —*

в цьому розпачливому крикові вчуваються мені голоси чи не всіх біблейських пророків, які ще тоді прозирали «завали» без найменшої іскри духа.

Хотілося б мені підспівати філософові: «Не потрібні покидьки, не потрібна людська худоба!» Але що ми знаємо про життя? На стерильній поверхні операційного стола квіти не виростуть. Їм потрібен перегній. І «завали», можливо, потрібні для того, щоб поет, вишарпуючись з-під них, утверджував у собі Людину — посланця неба й, шаліючи від гніву, волав: «Отямся, худобо! Стань нарешті якщо не homo, то принаймні не покидьком, не хробаком у тілі життя!»

Або:

*«Хто споживає з чаші, а хто з калюж,
 та поділ є! / вогнище не гасне!
 «Курвити хочуть курві сини? —
 дайте їм чортову матір!»
 (Віктор Неборак)*

Або:

*«Окупа-а-ція!
 «...Вовіки прощення нема —
 Поету, що мовчить у злу годину,
 Коли народ вбивають крадькома!»
 (Борис Олійник)*

А слідом — голос із повітря, що над «завалами»:

*«Кажі
 чому гинеш від омерзіння
 ти ж крук
 перетравлюй падло
 ти ж поет
 живишся, щоб лпати...»*

*Ти вилетів перед голубкою.
Ти полетів першим...»
(Василь Герасим'юк)*

Подумалося: ось воно, жадане визначення для новочасного українського поета: не орел (орли перевелися); не соловейко, що радісно вить-охкує перед «завалами»; не голубок, що смиренно воркує під ногами у можновладців, випрошуючи крихти; а крук, який існував ще до потопу, дух-крук, який своїм карканням драгує худобу і не дає людині примиритися з її існуванням, заснути під «завалами».

А на запитання: «За що постраждав іудей?» нам ще відповісти й відповісти.

PS. Перечитувала «Таборовий зошит» і натрапила на зізнання Стуса:

*«Скільки віку — стільки й труду.
Кривокрилими круком крячу».*

Міт (за Герасим'юком)

*Я крук Вседержителю. Я полетів першим
Білим я був тоді як херувим і співучим.
Крилами небо розтяв перше і друге і третє
Й приніс їм*

*що задихалися в трюмі ковчега
веселку Твою як «прощаю»
як шлях в небеса.*

*Та вони не запрагли небес.
Волали: — Землі принеси нам! Землі!
і випускали голубок щоб ті відшукали
жмуток трави камінець чи піщину.
Одна принесла їм віяльце пальми
і щастю їхньому меж не було
а веселка моя заламалась і згасла...*

*Відтоді я — крук
падлом давився щоб жити
й приносив щодень їм веселку —
неба доземний уклін —
а вони пожирали і пожирали омріяну землю:*

і пальмі і траві і скелі і води
 й веселкі мої.
 Глянь на мене *Всеможный!*
 Я чорний як біс...
 Я каркаю але хто мене чуе?
 Я втомився літати як Ти
 і вклонятися марно землі
 яка хоче зостатись землею. Будь што!
 І сказав Він нещасному:
 — Голубом стань й туркочи на осонні!
 — Не выйде!
 Я стільки лайна проковтнув
 що не посірю вже
 не зголубію.
 Хай я стану трубою
 що задише вогнем
 віщючи Суд...

III. ПРО НЬОГО

Зауважую, що поети раз за разом згадують Бога. І то з великої літери, не те що колись. І здається мені, що першими почали отак промовляти до Нього (як до останнього співрозмовника) наші страсотерпці — Василь Стус і Тарас Мельничук. А ми чому? Чи не занадто часто тривожимо Його? Чи не всею? Знаходжу в свого улюбленого Мартіна Бубера діалог, який свого часу, коли я обдумувала «Ніч останню», допоміг мені подолати мої сумніви і страхи. Хоча він і довгий, зачитую його, як виправдання і поетам, і собі:

«Він слухав мене дружжелюбно, але був явно вражений, і зачудування його весь час зростало. Коли я закінчив, він заговорив з сумнівом у голосі... Мова його ставала все пристраснішою: «Як це вам удається раз за разом промовляти слово Бог? Адже те, що ви розумієте під ним — перевищує всяке людське розуміння. Вимовляючи це слово, ви віддаєте його в людське розпорядження. Яке інше слово перетерпіло такі ж зловживання, було так забруднене, так зганьблене? Безвинно пролита кров позбавила його блиску. Несправедливості, котрі воно змушене було прикривати, спотворили його лик. Коли я чую, як Усевишнього називають Богом... — це здається мені богохульством».

— Так, мовив я, — це найбільш обтяжене слово людської мови. Нема іншого такого заплямленого, такого пошматованого. Саме тому я не маю від нього відмовлятися. Покоління за поколінням розривали це слово в релігійних чварах; за нього вони вбивали і помирали самі; на ньому відбилися їхні пальці і запеклася їхня кров. Де мені знайти слово для іменування Всевишнього, котре було б рівним Йому? Якщо я візьму найчистіше, найблискучіше поняття з заповітної скарбниці філософії, через нього я зможу вловити лише необов'язковий мисленний образ, але не реальну присутність того, кого я маю на увазі, того, кого вшановували й принижували своїм жадливим життям і смертю численні покоління людей. Але саме Його я маю на увазі, кого вбачали терзані страхом пекла і спрагли неба покоління. Зрозуміло, що вони малюють личину і підписують Бог, вони вбивають один одного й кажуть: «В ім'я Боже». Та коли розвіюється туман і розсотуються ілюзії, коли вони стоять перед ним у мороці самоти й не мовлять більше: «Він, Він», — а зітхають: «Ти, ти», — чи проголошують: «Ті!» — повторюючи одне й те ж і додаючи до цього: «Бог» — чи не є це справжній Бог, до якого вони звертаються, Єдиний Живий Бог синів людських? Чи не той він, хто їх слухає? І чи не тому саме слово «Бог» — це слово-поклик, слово, що стало йменням, освячене у всіх людських мовах на всі часи? Ми не спроможні відбілити до білого слово «Бог» і не можемо відновити його цілісність, але ми можемо таке, яким воно є, заплямлене й пошматоване, підібрати з землі й піднести над собою в час найбільшої потреби» («Затемнення Бога»).

Ми дуже довго мовчали до Нього, а тепер квапимось відновити зв'язок з Ним і виговоритися. Всяк по-своєму.

***

Назва нової збірки Маріанни Кіянської — «Дещо щоденне» — попервах здивувала мене: «Невже авторка не відчуває, як вона сичить?» Лише згодом, сягнувши краю, збагнула, що Маріанна пожертвувала милозвучністю задля, як тепер кажуть, месиджа читачеві: «Я пропоную тобі лише дещо зі свого

духовного досвіду і наполягаю на тому, що досвід цей є не різдвяним, не пасхальним, а повсякденним. Я перебуваю побіля Нього повсякчас і маю намір перебувати там до скону».

«Дещо» зачепило мене дужче, ніж попередня «Книга Адама». Вірші тут вишукані, глибші, лаконічні, в них менше подробиць, які затуманюють сенс, випадкових чи надуманих (задля рими), а відтак невідчутних слів.

Я відаю належне віршувальній майстерності авторки, мене цікавлять ті ж теми-проблеми, але чому вони не розпросторюються у мені, не резонують? Що заважає мені привласнити її вірші, згадувати їх, цитувати? Можливо, відчуття, що поетка кудись квапиться і в одному випадку сповіщає мені своє скоромовно й багатослівно, а в іншому, навпаки, не дає думці розгорнутися, набути об'єму і викінченості, а відтак спрощує свої почування, ділиться зі мною дзвінкими, але скороспілими висновками.

Спробую обгрунтувати свої закиди на прикладі одного з віршів.

*«Після того, як втрачено все і нема що втрачати,
крім дитини і Бога,
Я знаю, що втрачено все що мені заважало любити...»*

Вповні приймаю це зізнання, бо свого часу пережила подібне. Хапалася безпорадно за те, що рвалося, що відходило. Благала Творця, щоб Він зберіг мій — хай незатишний, але мій — світик, а той чинив навспак: відбирав його, з кров'ю відривав його від мене, а мене від нього. І лише тоді, коли остаточно відмежував мене, я збагнула, що був це не світик, а персональне пекло, яке застило мені світ Божий і руйнувало зсередини. І подякувала Йому. А далі:

*«... між «бути» і «мати»
якось амальгама і те, що на споді. Спитає, спасе
від розпуки врятує».*

І реальне живе співпереживання спотикається, завмирає: «Що на споді?» Те, що в сучасній прозі на поверхні? Чи Бог, який і питає, і спасе, і врятує? Від чого врятує: від якоїсь амальгами, від того, «що на споді»? Чи навпаки: те, «що на споді», врятує? Припустимо, що на споді в авторки Бог. Але Він, на жаль, не завжди рятує. Інколи, навпаки, жорстко і навіть жорстко

випробовує міцність віри, щирість присяги своїх улюбленців, як випробовував Авраама, Йова, Христа, Жанну д'Арк.

«Мій Господи, вірую тричі»... Розумію, чому тричі, але не приймаю, бо, як на мене, вірувати тричі — це те ж саме, що любити тричі чи тричі надіятися. Велеслів'я здебільшого є доказом невпевненості, спробою притлумити сумнів.

Згадується думка Т. Гюрічевої (релігійного філософа з Санкт-Петербурга): «Безбожие — виталкування Бога из Вселенной, принятие его лишь в удобной, безоблачной форме, непризнание того, что Бог — это пропасть и безумие».

«Той, хто тричі зрікався, боявся, а я не боюсь».

Сміливо, дзвінко, але пролітає повз... Петро також запевняв Його, що не зречеться, і вірив своїм словам. Не мої це переживання, не мої, бо я хоч і вірую, але не тричі, ще сумніваюся, ще боюся, ще інколи суджуся з Ним за війни-голодомори, за мовчання. Ще не вповні довіряю собі, бо, на відміну від молоді голубки, я, стара ворона, знаю, що сягнути прозріння куди легше, ніж довго утримуватися на вістрі екстазу. Це по-перше. А по-друге — це вірш-молитва. Сумніваюся, що можна щиро молитися в риму.

*«Я вже бачила Вічну Сльозу на Твоєму обличчі,
Ту, що більша за світ. Ту, що тяжча за небо чомусь».*

Згадую Стусове: «...масштабність, величність, гіпертрофія — то вже лжа». Пробую уявити собі те обличчя і ту сльозу... Видиво моє є неосяжно гігантським, отже, неуявним.

Мабуть, Маріанна описує свій особистий досвід зустрічі з Ним, а Його відтворити важко, майже неможливо. Про це свідчать спогади святих і духовидців. Дуже різні й, зазвичай, украй скупі. Згадаймо Паскаля. Вчений, мудрець все життя намагався пізнати й зрозуміти Його, а коли Він насамкінець показався йому, записав: «Світло»... Просто «світло». Без жодних характеристик, бо розумів, що той, хто не бачив того світла, не зможе його уявити. Просто «не Бог філософів, а Бог Ісаака і Якова...» — тобто, не добрий боженька з катехізисудля дітей, а Бог Старого Заповіту — «пропасть и безумие».

Перечитую вірші Стуса, Римарука, Федюка, Герасим'юка, і знаходжу там загадкову, неоднозначну потугу, усвідомлення її незбагненності й неприрученості.

У Стуса:

*«Боже, не літості — лютості,
 Боже, не ласки, а мсти,
 дай розірвати нам пута ці,
 ретязі ці рознести».*
*«...не ремствуйте, що вам на лоб
 поклав Господь свій світлий перст нищівний».*
*«на всерозхресті люті і жаху,
 на всепрозрінні смертного скрику
 дай мені, Боже, гордого шляху,
 дай мені, Боже, гордого лику».*

Вразило мене «Останнє» Тараса Мельничука («Київська Русь»), — моторошно-розпачливий крик поета до Бога:

*«Посунься Боже
 не застуй мені небо
 бо ти закрив мені
 весь світ і всесвіт і зірки
 і мучиш і катуєш і мордуєш
 чому мене?
 за що?»*

У Неборака — Псалми Давидові, в яких відтворено той образ Бога (який, вочевидь, близький йому), де є все: лють і ласка, і кара, і порятунок, і найпосутніші біблійні прохання: не віддаляйся, не покидай, захисти, повна розчакнутість душі перед Ним.

Зачаровуюся віршами Герасим'юка:

*«Я вив до Творця,
 брязкотів ланцюгом сатани,
 бо віри замало — й диявол
 у Господа вірить».*

«Марю лиш вогневим блискавки списом», «Гадав: Спаситель наш — поет», «Художник як займенник», «Наступить вечір у до-світній тьмі», «Коля Шакули» — де постає цілком несподіваний образ Бога:

*«Бо не на ту поставив сатана
 на душу вбогу,*

*бо навіть Бог — так, Бог — подобизна
поета в моргу».*

Несподіваний образ, але не надуманий, оскільки той, що створив цей світ, таки був поетом. А поет у морзі — це Творець, що, завершивши (чи не вповні завершивши) свій труд, склав руки на грудях і мовчить. Як Бог.

З задоволенням, наче молитву, проказую «Глосолалії» Римарука — саме так шепочуть-прокують вуста, коли їх торкнеться Дух; а також «Грішник», «Доц», «На тій землі», «Листи». У поезіях Римарука найбільше Христа, вірніше — слідів Його, а відтак — найбільше ніжності й вибачливості.

Гідно й чесно, отже красиво, шукають Його наші поети.

Майже сонет

Дивна наука — теодицея

*Виправдання Творця — непомильного
надпотужного вічного невразливого.
Купання Трисвітлого без найменшої цятки мороку
у крові жертвонній в димах запашних і єлях,
у сліпоокій і каламутній людській похвальбі
сповивання Безмежного у молитви
велемовні і паперові солодкі до нуду
покладання на людські рамена
провину за всі негаразди
що на землі під землею
і навіть на небі.*

І хто виправдовує?!

*Бідна личинка
якій ще ставати й ставати метеликом райським
Ув'язнена в плоть озвірілу
могутню неподоланно,
що живиться смертю й породжує смерть.
Жертва експерименту? Викид любові?
Помилка природи? Спора іншопланетна?
Подих миттєвий? Пороху персть?
Перебирає на себе всі брудні і блуди всесвітні
і самохіль розпинається*

заради Незримого
що десь заховався
а то й відвернувся а то і нема?

Славна наука — теодицея —
підтвердження надпереконливе
рівне творенню світу і даруванню Слова
що ми — не химери не спори не мавп'ячий послід
а діти Отця що дорожчий за будь-яку правду!
Лицарі ми і заступники Отчі
слабкі і немудрі але благородні:
— Наш Батько не винний!
Це ми запаскудили ми розпанахали Всесвіт
на чорне і біле ми оглухмаріли
Ми!

Ти, що Єси!
якого позаочі шпетять усі
хто не вмів хвалити й жаліти
вибач провини усі наперед і без суду
тим що придумали теодицею —
найшляхетнішу
найгуманнішу з-поміж наук.

P.S. Заповідь собі: «Вибачай Отцеві небесному прорахунки Його, так, як вибачаєш їх батькові своєму і матері своїй, — і легко тобі буде».

IV. МЕЛОДИВСЯ В СОБІ

Цей вислів Івана Андрусика розсмішив мене, бо перед очима постав не дощ (це він «мелодився» в поета), а замріяний Голохвастов, пихатий політик на трибуні, юна кокетка перед дзеркалом і таке інше. Збережу його в пам'яті, як чудову характеристику певних творів чи героїв.

В збірці «Писати мисліте» є чимало добрих віршів. Найкращий з-поміж них, як на мене, — «Миготливі улуси...», в якому об'ємно, глибоко осмислюється сутність всякої орди — і колишньої, і сучасної. Не цитую, бо він є цілісністю, з якої неможливо щось відщипнути. Якби я викладала історію, то неодмінно прочитала б його на уроці про орду, після цитування найпереконливіших міркувань Євгена Гуцала («Ментальність орди»).

Яскраві, тривкі асоціації викликав вірш про Будду з бухти Аго. Виринають з пам'яті, як Будда з моря, закам'янілі від горя баби-сироти на подвір'ї Музею народної архітектури в Переяславі-Хмельницькому — скіфські вдови, викоренені зі своїх курганів, розгублені берегині світу проминулого (а може, й нинішнього), яких позбавили можливості вершити свій обов'язок — оберігати входи в браму вічності; перуни і світовиди, які нині намагаються видибати з ріки забуття за допомогою давньовірців, і врешті-решт сам Отець небесний, який то проявляє себе в деяких подіях чи в напівснах, то поринає в океан Всежиття і, на відміну від Будди з бухти Аго, довго-довго не показується, гартуючи людський терпець.

Схвилювали: вірш, у якому осмислюється доля Катерини Білокур, «Місяць вповні...» (за Марком Черемшиною), «Такої країни на світі нема», «А дожились — написали ребром...», «І ці шляхи шляхетного покрою...»

Але є рядки, що не «змелодили» мені ні серце, ні розум.

Нещодавно перечитувала Бруно Шульца і чудувалась його вмінню бачити оком маляра-письменника те, чого я навіть не зауважила б, а якби й зауважила, то не потрапила б так бездоганно поєднати те, що, здавалося б, не поєднується, й не лише створити у своїй уяві багатовимірний візерунок, але й перекласти мову ліній і барв на людську, простішу, грубішу. Не для себе. Не для того, щоб збентежити мене, читача, чи подивувати своєю майстерністю, а щоб я, підсліпкувата, побачила світ пильними очима маляра й зайнялася радістю.

А тут:

*«...ця мерзла глина в патрубках ідей
заквашена багнетами і віршами...»
(«Цей простір...»)*

В принципі, здогадуюся, про які часи йдеться, але уявляються мені не вони, а присипаний грудками мерзлої землі метало-брухт і бочка з квашеними огірками, в якій плавають клапти списаного паперу.

Далі:

*«ще волокни, як затяжні вовки,
на полі крику завивають високо;
приручені до жеребу і жертв,
до чесних снастей і до слави митої».*

«Затяжних вовків» я ще можу собі уявити й пережити, а «чесні снасті» і «миту славу» на полі крику — вже ні.

Ви, Іване, тут писали «мисліте», а мені прочиталося «хір», тобто щось невиразне, туманно-сіре, надумане. Одне з двох: або я недобачаю, або ви «перемелодилися в собі».

У. ПРО «ІНЬ» ТА «ЯНЬ»

Зізнаюся, що збірку віршів Віталія Бориспольця я придбала під впливом білборду «...визнаний одним з кращих сучасних поетів-модерністів кінця ХХ ст.», один із найяскравіших поетів Європи, що пишуть у жанрі «чистого» верлібру. Вірші побачили світ у 36 країнах...» Прочитала половину книжки, відзначила спостережливість автора, філософічність, парадоксальність окремих віршів, з чимось згоджувалася, щось заперечувала, сприймаючи прочитане винятково розумом, змагаючись із відчуттям, що складала їх не молода людина, а мармурова статуя. Чудувалася, що вірші японських поетів спонукають мене думати й співвідчувати, а верлібри прославленого земляка — ні.

Подумала, що, можливо, мені заважає сприймати їх «білборд», який немовби вкрав у мене диво відкриття поета, немовби приписав мені захоплюватися його творчістю, раз нею захоплюються європейські критики. Наказала собі забути про рекламу і читати так, наче це перша збірка молодого, невідомого поета. Вірші трохи потеплішали, проте зосталося враження, що автор розповідає мені (не без майстерності) не про пережите, а про вигадане, сконструйоване. Заступилася за нього: «Так має бути! Адже він — модерніст, «чистий» верлібрист, а верлібр — жанр маскулінний, жанр «янь», для якого думка є набагато важливішою за почуття («інь»». І цим вичерпала свою адвокатську потугу, бо... не знайшов собі мій розум якоїсь особливої поживи, оскільки я прочитала за своє життя чимало мудрих віршів і не віршів, і те, що звіщає мені поет, не зачіпає мою душу і не є гімнастикою для розуму. Ні втопитися в них не зможу, ні поплавати всмак. Перебрела їх, як неглибокий потічок, і пішла собі далі, подумавши: «Цікаво, чи перекладено на мови світу вірші, скажімо, Федюка? Мабуть, ні, позаяк його поезію перекладати складно, а то й неможливо, не зруйнувавши ауру вірша, ритм — подих серця, підтекст. Сказала собі: «Просто це не твоя поезія. Вона для молодих, які тільки-

но починають пізнавати світ і роздумувати про життя». Проте, знову почала читати.

*«Вже вкотре
мої пошуки
виявляються марними.
Можливо
я намагаюся
знайти те
що не встигли загубити».*

Мо' й так. Мо, поет, як і належить поетові, перебуває за крок від осягнення того, що лише зароджується і має колись учинитися. А може, йому самому треба щось втратити, щоб згодом знайти. І не впасти при цьому в розпач.

Дуже суб'єктивні міркування? Авжеж! Це критик зобов'язаний, поклавши руку на «Вступ до літературознавства», виректи істину. А я читачі! Поети пропонують мені свої вкрай суб'єктивні думки і враження, а я їм — свої. Вони залазять мені в душу, порядкують там, нав'язують мені свої страсті, хочуть, щоб я розуміла їхню химерну мову. А я хочу, щоб вони дивували мене, щоб приносили мені звідусіль римовані й неримовані звістки про найзачаєніше, про мій час і мою вічність, вгадували мої великі й малі бажання й бодай інколи здійснювали їх.

В цю мить, наприклад, мені хочеться, щоб Маріанна Кіановська на якийсь час забула про існування рим і менше переймалася проблемами своєї статі. Істинні королеви поезії — Ахматова, Цветаєва, Костенко, Шимборська, ніколи непохвалялися: «Я просто жінка!», «Я занадто жінка», а гартували в собі людину. Хочеться, щоб нові вірші Бориспольця були не аксіомами, а теоремами, а Іванові Андрусюку запроглось неба... І звісно, щоб «Зона Овідія» не лише відбулася, але й з дня на день розпросторювалася й долала відразливу банальність «завалів».

***

Після Чорнобиля я склала собі «Дурну казку» — вірш-«янь»:

*Зачаклований Іван дивиться в кадуб з водою.
А там попіл, а там листя, а там мошва.
Дивить в кадуб:*

— Де я?

А там попіл, а там листя, а там мошва.

А нині ще дурнішу, на «виріст»:

Відчаклований кадуб дивиться сам у себе,
а там біси, там брухт, там лайно...

А де ж Вода?

Де Іван?

Чи ж був той Іван?

VI. ПРО КОХАННЯ

У середньовіччі кохання вважали різновидом божевілля. А в подальшому (надто в двадцятому столітті) митці, літератори фактично вилушили з нього його трагічний сенс — одержимість однієї людини іншою — і кохання стало улюбленою іграшкою загалу, передумовою й гарантією щасливого шлюбу чи просто сексу, стимулятором на зразок алкоголю чи наркотиків. Лише в найталановитіших письменників, чия душа могла вмістити не закоханість, а кохання, збереглася його трагічна складова: «Слава тебе, безысходная боль, умер вчера сероглазый король» (Анна Ахматова), «Я дуже тяжко вами відболіла» (Ліна Костенко), «Мой милый, что тебе я сделала?» (Марина Цветаєва) і т.д.

Часи застою в Україні були часами розквіту любовної лірики. Поети (задля самозбереження) жваво бавилися «в кохання» і звеличували у віршах кожную свою інтрижку. Всі збірки поезії мали фактично однакову структуру: попереду громадсько-партійний «паровозик», а за ним — довгий потяг складений

У великих оперних театрах, як-от «Ла Скала», (у XVIII ст.) панували не тенори, як нині, а радше кастрати. Уславлені за діапазон, силу й неземне звучання своїх голосів, деякі кастрати багатіли, ставали відомими й впливовими людьми. Фаріфеллі співав для іспанського короля Філіпа V й отримав у нагороду титул кабальєро; Кафереллі став герцогом і збудував собі палац у Неаполі; Доменіко Мустафа став лалоським рицарем і штатним директором хору понтифіка. Росіні, Монтеверді, Гендель, Глюк, Моцарт і Мейєрбер — усі писали музику спеціально для кастратів. Коли вони співали, глядачі в ложах кричали: «E viva il castrato!» — «Хай живе скальпель!» — і божеволіли від захвату.

(Арман Марі Леруа. Мутанти)

зі схожих одна на одну пасторалей про чарівну природу, прекрасних земляків і велике нев'януче кохання автора. Я, звісно, спрощую, навіть удаюся до наклепу (були в збірках і путні, гідні уваги й поваги вірші), але... На той час я вже трохи змудріла і почала мучитися вічними запитаннями, а духовні провідники, які мали б шукати відповіді на них, нудили й нудили про свій патріотизм, про свої любовні триумфи чи поразки... Повторюю: так мені тоді здавалося. Хотілося, щоб бодай хтось із них сказав правду бодай про кохання і прокляв його, бо воно, чарівне, таки заслуговує не так дифіраблів, як прокляття, оскільки нападає на людину раптово, як хижий звір, і, вимучивши її, зникає. Здебільшого після того, як секс півнем плигне йому на спину. Бо секс, що б там не казали, — це антипод того кохання, яке заслуговує вірша. На той час я вже надивилася на реальні «кохання» літераторів і вважала їхнє романтичне воркування такою ж брехнею, як любов до КПРС і вірність заповітам Ілліча. Дійшло до того, що я — людина, яка змалку любила поезію, перестала купувати поетичні збірки й придбала собі Біблію. Щоб увірувати або хоча б утекти в інший світ.

А що тепер? Тішуся, що наші кращі поети відступили це сплюндроване слово попсі й розповідають про свої інтимні переживання, не вішаючи на них лейбл «кохання», бо всі ми, словолуби, знаємо: кохання починає гаснути з тієї миті, коли папір і ручка, пошлюбившись, починають висотувати з письменника його пал. Якщо він написав цикл віршів «про неї» — єдину-неповторну, — можна вважати, що кохання вже відлало, відбулося на папері й треба або вигадувати нове, або шукати натхнення в тих глибинах ества, куди сонце не зазирає.

Тепер українські (звісно, кращі) поети, пишуть про свої кохання чи закоханості без патосу, без надриву, начебто просто, але не спрощено, бо ця позірна простота приховує ціле суцвіття розмаїтих нестереотипних переживань, недомовленостей, незавершеностей, які збагачують і ускладнюють почуття автора та його героїв, додають їм об'єму, уявляють не лише світлі, але й темні сторони кохання, його провалля, його беззахисність.

Раз за разом ловиш себе на думці, що поетові легше порозумітися з Богом, ніж із жінкою, яка спить обіч.

«Ти спиш», «Нам залишається кавка і дощ», «Дощ. Туман», «А після того ти прийдеш», «Можеш — не сумуй, мала» Тараса Федюка — це шелестіння думки зачасної, напівпроявленої, схоже

на шелестіння дощу за вікном, нерясного, негучного, зі скупими блискітками сонця.

*«Люби мене, але не говори й
не думай що я не старий
а просто фіранку закрый
й хай там — за нею — говорять»*

— маленька драма, передовсім чоловіка, яка не потребує коментарів.

Поети тепер шукають не сліпучих слів, не яскравих барв, а півтонів несподіваних нюансів:

*«З Грегота добре чути! — навіть як птах
пахне волоссям твоім між небесами»
(Василь Герасим'юк)*

«Анно, афини!» Анноафини!» — звучить, як початок молитви чи приглушений голос дзвона — заклик до богослужіння вічній жіночності.

*«Вже ніч розчахнута на дві
руки, що зведені до тебе»
(Ігор Римарук)*

У збірці Римарука обмаль віршів про «я і вона», але майже кожен вірш скроплено ніжністю, що виявляє себе не так у слові, як у мелодії:

*«Чим ти жив, небораче —
небесними маннами
що любов твоя плаче —
іще не означено».*

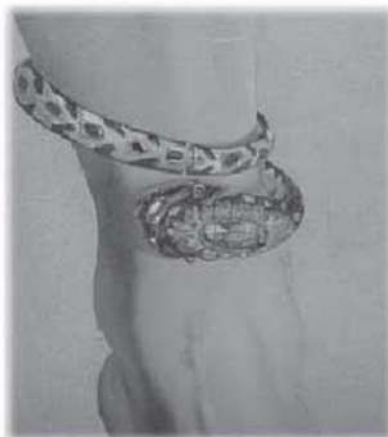
Жінка присутня в його поезіях передовсім як певний символ, як ідеал, як діва Обида — мати Марія, «дівчинка чужа», «глека постать шовкова», просто якась «жінка — медвяна, солодка, терпка, полинова», «яка до столу білим рукавом запросить» і насамкінець «Ольга — Марія в чорнім багатті чорного плаття» — реальна жінка, а наче мрево, наче вигадка, якої не можна торкнутися.

А «На березі Стіксу» (Віталій Борисполець) кохання нема. Є лише він — тверезий, думний, і вона — невиразна тїнь, куплена на одну ніч («Ніч з повією»). Між ними порожнеча і тягуча

нудьга. бо він — пасивний, а вона — над міру пристрасна лю-
баска:

*«Твої цілунки
несамовиті
пташина зграя
що навіжено
кружляє в небі
передчуваючи
нещадний землетрус».*

Знову виникає відчуття, що автор —
статуя, і то повалена, що лише дер-
пить «пташину зграю», знехотя дозво-
ляє пестити себе (жінці, суккубові?).

Чимало віршів про кохання спор-
дила Маріанна Кіяновска — назагал
традиційних, але не банальних. Інколи
надміру пристрасних.

*«Я Єва, я Єва. По всьому — я смертна, я є.
Я жінка, я буду любити і гріти
в пекучому лоні загублене сім'я твоє».*

Складається враження, що це вона перед тим несамовито на-
магалася розпалити мармурового молодика. Та ні. Йдеться про
глибокі переживання:

*«Надто люблю тебе. Та кусаючи губи до крові,
Я молюся, щоб ти не торкнувся мене — не своєю.
«Усе в мені уб'єш — і все мені залишиш...
Не дай мені слідів і музику спали.
Тремчу тобі — як звук на білих стинах клавіш...»*

Поети-чоловіки стали стриманішими, жінки, навпаки, відверті-
шими, а інтимна поезія — багатшою, інтелігентнішою.

P.S. Мушу зізнатися: навіть у юності я не любила палких вір-
шів про кохання, де «все на вітрині», й не написала впродовж
життя жодного вірша адалові. Не хотіла, щоб він здогадався,
яким розгубленим є моє збожеволіле «я» в його ненадійних
тенетах. Та й проза-«інь», зосереджена винятково на інтим-
них переживаннях, мене не надто вабила. Відтак, я прочитала
лише одне з двох, оприлюднених у «Київській Русі», оповідань

Маріанні — «Натюрморт, намальований чаєм» — мікраналіз почувань зрадженої жінки, драму кінця. Зачарувалася психологічною точністю, графічністю відтворення почуттів героїні. Наче в своє минуле зазирнула — і відвернулася, бо заболіло. А друге оповідання — «Все, як треба» — лише переглянула (також про «я і він»). Перечитала його лише вчора, щоб краще зрозуміти авторку.

Дивна історія — реальна і нереальна. Вона в лікарні. Депресує. Потай курить. Він з'являється зненацька в неї за плечима. Не подає голосу, не намагається познайомитися. Вона також. Проте переповнюється ним, непобаченим, розшукує його й знаходить. Виявляється, він митець, вирізблює скульптури з живих дерев, усе відчуває, все розуміє без слів, але не може говорити. При ньому — сусідське дівча, яке вгадує його думки й звіщає їх героїні... Хто ж він — цей загадковий, мовчущий різьбяр, який не приманює, але й не відштовхує героїню, чий голос чує лише дитина-ангел? Авжеж, Бог у чоловічому тілі. Або фантом Бога, що його витворила героїня!

Аж тепер, як мені здається, я зрозуміла героїню. Її твори — поезія й проза — це, по суті, роман із трьох частин — відтворення Шляху романтичної, палкої, нелукавої жінки, роман про «він, я і він». Перша частина (чи відтинок) — сповідь про пристрасті жертвоні, Богом заповідане кохання до свого адама (вірші). Друга — усвідомлення зради, розчарування, розпач («Натюрморт...»). Третя — пошуки вічного кохання, кохання назавжди, тобто — пошуки Бога. Це шлях Маріанни, це мій шлях і всякої жінки з живою душею, бо така жінка, як на мене, шукає собі чоловіка як Бога і, знайшовши, слугує своєму обранцеві, як Богіві. Й даремно, бо рано чи пізно він, зелений, витворений з глини, приносить її в жертву бісові, що гніздиться в його корені. Тоді вона, щоб вижити, вириває з грудей своє звугліле серце і починає прикликати в свою скривавлену пустку Бога істинного. Чи навпаки — запроваджує туди бісів невтримних, які погублять її. Ні компромісів, ні гендерів. Варіант історій про Магдалеянку.

Всі інші дороги — поза поезією.

Помарадонимо?

«Жадан також не мій поет», — кажу собі, розкриваючи нову книжку, як і попередні «вбрану простонародно», видруковану на

кепському «газетно-туалетному» папері, проте читаю з інтересом, бо — що б там не казали — він таки найталановитіший з-поміж наймолодших письменників. Ще весь у «сьогодні», яке бачить зсередини й збоку — іронічний, провокативний, інколи цинічний, як підліток, котрому зненацька відкрилася істинна вартість «скарбу», отриманого від предків, але завжди, як на мене, непередбачуваний. Його творам (передовсім прозовим) ще бракує глибини, але не правди, не щирості, не здорового зухвальства. Мені подобається, як він кпить із нашої традиційної «фемінності», як по-янськи хвацько долає її — закомплексовану, вразливу — іронією та сарказмом. Але ставиться до неї не зверхньо, не з холодним серцем, а співчутливо, як задержуватий небіж до набундюченої дядини — старої діви.

Нарік збірку «Марадоною», щоб збентежити мене, клаповухого читача: «Чому Марадона? До чого тут Марадона?» — і змусити відшукувати в текстах згадку про Марадону. А я собі посміхаюся: «Нехай буде гречка... І Марадона. Сам підліг шкідливим звичкам, сам лікується то в клініці, то вдома. Лікуватися можна і словом, котре, як відомо, і є ліком від усіх недугів, надто якщо ти поет».

Письменники завжди, починаючи з «Жабомишодраківки», полюбляли перевдягати героїв, приземлювати, перелицьовувати патосні сюжети, але ніхто не замахувався на жанри. Народні весільні та рекрутські пісні, які перебрав Жадан, ніби підлітки на хелувін, проте, щось у цьому є. Життя триває, люди веселяться кожен по-своєму, відбувають, як рекрути, свої малоприємні обов'язки, бурлакують, заробляючи собі на прожиток. У цьому також є своя прозо-поезія. Подекуди замурзана, проте не шаблонна. Це також заслуговує пісень, нехай і бурлескних, по-іншому інтонованих.

Коментарі Жадана до власних перекладів віршів Мартіна Світліцького, Чарлза Буковскі та Пауля Целяна видалися мені цікавішими й мудрішими за вірші. Маю надію, що колись, у зрілому віці, Сергій напише оригінальну, суперчитабельну книжку про новітню поезію.

«Про що пишуть сучасні поети?»

Сучасні поети пишуть про зникаючу, примхливу субстанцію свого страху; сатана поезії змащує сажею замки на дверях, і ти сидиш зі своїми страхами.

Ось таке враження
лишається від сучасної поезії»

Тут ключові слова «зникаюча» і «сатана поезії». Але субстанція ця ніколи не зникне, навіть якщо змастити замки медом чи «коксом»: біс поезії не дасть їй випаруватися, бо в його рукаві завжди напохваті є козирний туз — смерть. Тож сидіти тобі й сидіти, чоловіче, якщо ти поет, і писати й писати при сонцеві, при відблисках вуличних ліхтарів, при незапаленій свічці, похлинаючись страхом за себе, за інших, за Всесвіт, в той час коли за твоїми дверима роками, століттями празникуватимуть свій шабаш безсмертні «завали» обивателів.

Він також крук, але ще не чорний. Ще завиграшки перетравлює падло: і розкладене, й свіже. Спадає з наших каламутних небес, давлячись сміхом, атакує наш розцяцькований, але вже добряче покоцаний ковчег. Прикидається, що жодні страхи його не беруть, жодні табу не обходять. І сатана поезії дозволяє йому все з огляду на талант. Героїзиться, блазнює, передчуваючи омерзіння...

*«справжні слухачі,
ті, хто слухає,
ті, хто розуміє, так — саме вони,
завжди підтримають і зрозуміють,
коли ти говориш їм — господь,
цей пастух слабких, він
пам'ятає про вас,
він пастух, йому,
що зима, що літо —
один х... —
вони реагують лише на х...»
(«Жити з літератури»)*

І згадалося мені, як кілька років тому, під час форуму книговидавців у Львові, він виступав у літкафе «Дзіга» — прохолодному, напівосвітленому. Я тоді дописувала другу книжку «Ночі останньої», тож воно нагадало мені печеру

*Природний відбір сприяв виживанню дітей,
схильних довіряти думці батьків і старійшин
племени. Така довірлива слухняність допома-
гає вціліти, вона аналогічна орієнтації мете-
ликів на світло небесних тіл. Проте зворот-
ним боком довірливої слухняності є бездумне
легковір'я. Неунікний побічний продукт —
вразливість до зараження вірусомі мислен-
ня. У мозку дітей зі зрозумілих, пов'язаних із
деревнівським виживанням причин закладе-
но програму слухняності — слухатися батьків
та інших дорослих, яких батьки казали слуха-
тися. Автоматичним наслідком цього є нездат-
ність відрозніти добру пораду від поганої.
Дитина неспроможна зрозуміти, що «не купай-
ся у Лимпопо, де кишать крокодили» — це
розумне застереження, а «у повно треба при-
нести в жертву богам козу, інакше буде посу-
ха» — у кращому випадку марнування часу й
кіз. Обидва висловлювання є для неї однако-
во вагомими. Обидва походять із авторитет-
ного джерела, їх сказано серйозним тоном,
що викликає повагу й довіру. Те саме стосуєть-
ся суджень про будову світу, Всесвіту, про мо-
раль і людську природу. І, оскільки за все, коли
ця дитина сама досягне зрілості, вона пере-
повість не менш серйозним тоном усе почу-
те — мудрість вкупі з дурістю — власним дітям.
(Річард Докінз. Бог як ілюзія).*

Йосифа Ариматейського. Сергій стояв у центрі, високий, худорлявий (схожий на часник, що пішов у стовбурець і готувався цвісти) і, майже торкаючись вустами мікрофона, читав хрипкуватим голосом прозу, а той, кепсько настроєний, гарчав, як голодний вівчур, і над усяку міру посилював його голос, що, розбиваючись об склепіння, повертався до читальника, трощив наступні фрази, шматував слова, відкушуючи то початки, то кінці, відтак важко було зрозуміти, про що йдеться. Принаймні, мої, не звиклі до децибелів, вуха мало що вловлювали.

Слухачів було небагато — кільканадцять хлопців і дівчат. Мабуть, вони якимось чином вихоплювали з колотнечі слів погромлений сенс, бо слухали мовчки — не протестуючи і ніяк не реагуючи на Сергіїв моноспектакль. А може, як і я, просто милувалися ним — вродливим, зграбним, таким, якому дуже пасує визначення «модерний український письменник, свій хлопець». Але на відміну від них мені хутко вкучилося судне ревище «неангельських» труб. Захотілося, щоб він відступив від мікрофона, а то й перекинув його і сказав негучним, але твердим голосом щось на зразок: «...Залиште цю печеру! Ходіть вулицями цього декоративного П'ємонта, який розхапує українські книжки раз на рік, і то лише ті, чиї назви їм вдують у вуха напередодні, й кажіть своїм перевесникам, які реагують лише на х...: «Сергій Жадан — український пророк третього тисячоліття — чекає вас на площі перед Оперою (чи біля пам'ятника Шевченкові), щоб розповісти, як цей паршивий, ненаситний світ задля власної вигоди пригинає вас до землі, калічить, отуплює, виймає з вас душу, оскотинює, змушує вас, начебто вільних, танцювати під свою дудку, реагувати лише на лайно, а ви подаєтеся, ви довіряєте йому свої очі, мізки, свої черева і навіть свою волю», — і т.д.

Хотілося мені скандалу, який виволав би бодай цих нечисленних слухачів із каталепсії й змусив якось відреагувати на слова поета. Але нічого не сталося: він читав, вони мовчали...

Може, саме цих слухачів він згадував, коли писав «Жити з літератури»?

А перед кафе, на пленері, інші книголюби розслаблено цмулили пиво, насолоджуючись сонцем бабиного літа, не переймаючись тим, що *життя* — це бізнес, на який ти не маєш ліцензії, це як курс бакса, який ніколи не стабілізується, бог — це

менеджер із аптеки, який не продасть тобі без рецепта» («Мардона»).

Якось воно буде?

VII. ГЕТЬ МОЄ

«А під вечір
в суцільному попелистому тумані
з'являться жінки
з величезними клунками лися за плечима.
Здалеку вони нагадуватимуть
доісторичних привидів...
І віддаляються так, як відходять у славі,
Наче несуть дари з потойбіччя
а не устіпку для худоби»

(Василь Герасим'юк)

Дякую поетові, що повернув із мого «потойбіччя» спогад про те, як ми (гуртик дітлахів) ходили колись с тютюкою Ганею на карпатський крутосхил «по лися». Нагрібали великі купи, а потім стрибали в них з пенька і довго «купалися» в золото-багрянних хвилях, а тютка гнівалася на нас, називала «найдухами». «Накупані» й до кісточок просякнуті вологим духом ялівцю, грабів, рижиків, ми нагортали лися в плахти, міцно зв'язували кінці на вхрест і, просунувши під вузол голову, помаленьку несли ті клунки вниз. Ще при сонці, чомусь завжди сліпучо-маковому. І не як привиди, а гордо, з висками, щоб усі бачили, які тлумачища несемо, дарма що діти.

Мені завжди здавалося, що за плечима в мене не тлумак, а парашут, і якщо я з силою відштовхнуся від землі й плигну вдлі, то не розіб'юся, а полечу і, досхочу покружлявши над лукою й потічком, приземлюся перед нашою брамкою. Так хотілося літати!

***

Українська поезія нині, як і колись, є мудрішою й потужнішою за прозу, бо рухається і вглиб явищ, й увись, тоді як проза розпливається здебільшого вшир. Ще збадьорює себе епатажем, дивує сама себе жанровими й стильованими витребеньками, дедалі пильніше прислухається до запитів загалу, до побажань видавців («Чого волите, пане: «трахи» під соусом садо-мазо,

психопатку увласному соку чи інцест?». Відтак читання деяких розрекламованих романів дає менше духовної поживи, ніж мудрий, самобутній вірш.

Поезія наша не змізеріє, не запаршивіє вже тому, що не є комерційною, що їй слугують талановиті, а головне — порядні люди, які не сподіваються значних гонорарів, жирних премій і білбордів, які пишуть винятково тому, що не писати для них те ж саме, що святому не молитися.

Поезія має, всупереч духові, а справедливіше — смородові часу шліфувати свій нетутешній голос, щоб повернути собі пророчий німб, який вона (внаслідок різних обставин) втратила в минулому столітті.

Іншої ради нема.

* * *

А насамкінець хочу подарувати наймолодшим поетам притчу, яку мені колись подарували мої друзі.

Абетка

Один неосвічений бідняк зайшов у синагогу помолитися. Послухав, як мудрі, книжні люди читають і виспівують Суццю чудовні молитви, й також забажав виповісти йому свою любов. Став перед ковчегом, де зберігався сувій Тори, і почав розчулено проказувати літери абетки: алеф, бет, гімел і т.д. Голос йому зривався від надміру почувань. Слухали його мудрагелі й чудувалися: навіщо цей селяк повторює та й повторює літери? Глузували з нього за те, що він не знає навіть суботніх молитов, висміювали його неправильну вимову.

А коли селянин перестав вимовляти абетку і звернувся до Бога з проханням, сміх заціпенів у них в горлі.

— Володарю світу! Людина я проста, неосвічена, але мені ой як хочеться знайти слова для прекрасних молитов Тобі. А їх нема в мене, цих слів. Тому вислухай, Боже, як я читаю літери, і Сам склади з них слова, що виразять любов до Тебе, якою переповнене моє серце!

І коли чоловік знову зі сльозами на очах почав повторювати: «Алеф, бет, гімел, мій любий Боже, гімел, далет, наймилосердніший Боже...» — насмішники засоромлено опустили очі...

Смайлик

Кри-тик
 Тик! Тик! Тик!
 Кри-тець! Кри-вець! Кра-вець!
 Викрогъ з мого накриво
 зметає насліпо
 щось скомороше щось масі-видне...
 Проте —
 осанна йому, алілуя!
 Або
 лише тиць! — і у кошк,
 де сміття...
 Пако + Ра-банне!!!

Фрагменти щоденника

...народився 2 вересня 1964 р.
у Вільскасу (Підляшчя, Польща).
Літературною діяльністю займається
з 1982 р. На сторінках української
друкованої видачі дебютував у 1983-му.
Добірки віршів та проза друкувалися
в часописах та альманахах Польщі
та України. З травня 2002 член
Національної Спілки письменників
України. Член редакційної ради
«Українського літературного провулка».

Юрій ГАВРИЛУК

Автор п'яти літературних збірок.
Займається фотографією. Навчався в Ягелонському університеті
в Кракові. За фахом історик. Нині головний редактор українського
часопису Підляшчя «Над Бугом і Нарвою» (www.nadbugomfree.org.pl).
Мешкає у Вільскасу (Підляшчя, воєводство, Польща).

16.10.2001 р.

Хотілося б щось цікавого з літератури почитати — щоб було
недовге, десь до 60 слів, і щоб у кожному такому чомусь була
нова й цікава та неповторна думка. Одним словом, багато не
вимагаю від авторів — лише геніяльності. А від читача?

01.04.2002 р.

Чому пишу? Певно, тому, що не маю зараз нічого цікавого до
читання. Може, сам не напишу нічого цікавого, але все якось
час швидше проміне...

07.04.2002 р.

Дехто говорить, що мистецтво вимагає крихти божевілля. Чи
це життєва роль божевільних підгравати своє життя по-мис-
тецьки, тобто ненатуральним способом? Але де межа поміж
нормальністю й божевіллям. Декому так важко збагнути межу
поміж сном і реальністю сьогодення.

05.05.2002 р.

Великодній вечір. По вулиці роверами їздять діти й роздають букети бузку — «з нагоди весни чи чогось там». Вчора ввечері дівчатка з сусідства принесли такий букет нам до хати — «з нагоди Великодня». Ось таке життя на провінції...

Кілька днів тому дзвонив до Івана Забродського, підляша, що у Варшаві має книгарню з книжками зі слов'янських країн, зокрема й України. Останнім часом під колоною Зигмунта на Старому місті продавав він книжки про православ'я й національні меншини. Люди зараз нібито бідні й не купляють книжок багато. На моє твердження, що на цигарки й пиво їм завжди грошей вистає, Іван сказав:

— Пиво вип'єш і висциш, та й немає проблеми. А купиш книжку, занесеш додому — то ще й прийдеться читати...

Одним словом — клопіт. А я, ідіот, задумав жити з писання — ще й на провінції!

05.12.2002 р.

Коли? Мабуть у п'ятницю. Їхав я в Білостоці вулицею Юровецькою й побачив, що невеликий будинок, у якому колись були квиткові каси автостанції PKS, зараз не що інше як похоронний дім. От і так — колись люди звідси їхали в широкий світ, а зараз ідуть на той світ...

Коли? Пару днів тому. Шукав у Інтернеті матеріалів про Сквороду (3-го грудня день його народження) й знайшов невелике есе Юрія Андруховича, написане ще 1997 року. Починається від опису, дещо, може, міфічного, смерті філософа. Смерть...

Вечором вдома, дивившись на свою дочку, згадав цю білостоцьку «останню автостанцію» — зупинку перед могилками. Народжуємо дітей, щоб коли вони нас віддали землі — коли підостають це знак, що треба почати шикуватися на смерть...

Сини хоронять батьків. А матері? Матери повинні йти живими на небеса.

01.02.2003 р.

Читаю інтерв'ю з Оксаною Забужко в сьогоднішньому числі «Дзеркала тижня» (Інтернетові слава!). Говорить, що роздратування критиків «радянського гарту» з проводу її «Шевченкового міфу України» мало ось таку причину: «... я заперечую міфологему, витворену советизованою культурою, про Шевченка — жлоба в смушевій шапці, того нібито «мужика-самоука», на якого совдепія вчила рівнятися цілі покоління інших мужиків-самоуків як на такого собі селяка в чоботях...».

Українською звичкою почухався я в потилицю й побіг шукаати свою записку про Шевченка, що зробив її ще за студентських років. А там написано: «Хтось запитає — учому велич Шевченка? Він же, хоч і закінчив академію, селянський син — не писав філософських трактатів, а лише «прості» вірші. Коли я перший раз почав читати Шевченкові поезії, побачив як бере він, неначе з піщаної дороги, слова, яких інші не вміли побачити сторіччями, й укладає з них рівний та твердий шлях для думки. І читач, коли на цей шлях увійде, не може затриматися, доки не вичитає всього до останньої крапки...».

Так... Усі ми є з села — як не ми, то наші батьки чи діди. Різниця передусім у тому, що кому стирчить із халяв. Одному з них висовуються все ж таки віхті соломи, іншому проростають зелені пагініці свіжих думок.

19.03.2003 р.

Що є основною прикметою провінційності? Малоосвіченість? Але ж одна сільська жінка сказала, що «Учених багато, але розумних мало». Мабуть, мала рацію — справа не в «класах» та «факультетах», і не в місці проживання. Провінційність — це стан душі, спроба бути мудрим чужим розумом, отже — стан вторинності думок, поєднаний із переконанням, що можна навчитися чужого розуму й, «цитуючи» чиюсь передумання, самому статися розумним. Спроба шукання чогось «на небі», не знавши взагалі, що мається «під ногами».

У провінційності всі хочуть стати кимсь, ким не є, й думають, що через цей стан хотіння вже вони nobilitовані. Так, nobilitовані — їхні герби це претензійність, зависть та ненависть... Ненависть до самого себе — свого карикатурного відображення в кривому дзеркалі власної уяви.

***

Дехто ще думає... Іншим хватає, що вже мають погляди!
 Найважче говорити з людиною, яка сама ні до чого не доду-
 мається й упевнено повторює чужі думки, які їй саме здалися
 найкращими. Такого когось до будь-чого не переконає навіть
 сам Господь Бог!

23.03.2003 р.

Коли не маємо грошей і часу на мандри широким світом, тоді
 залишається спеціалізація в писанні репортажів із власного
 внутрішнього життя. Слава Богу, коли не обмежується воно до
 шлункових бактерій та всіляких паразитів утроби нашої.

29.03.2003 р.

Зараз кожного дня стараюся знайти кілька хвилин, щоб сісти
 й зробити якийсь запис у цьому зошиті. Це постійне намагання
 видушити з мозкового м'якушу краплини чорнила й розмасти-
 ти його рукою, щоб вийшли варті повторювання слова. Але з
 т. зв. здорового мозку, зайнятого справами сірої повсякден-
 ності, важко щось видушити. Легше, коли мозок — як сущіль-
 ний налив, напухлий депресивними та просто божевільними
 думками — тоді він б'є словами, як гейзер...

05.04.2003 р.

Життя стає дедалі більше схожим на зміст і обкладинки глянце-
 вих журналів — мілке всередині та слизьке ззовні. (Афоризм
 придумано в місті Торуні під час наукової конференції — з на-
 уки, бачте, також і для літератури користь).

12.04.2003 р.

Сиділи ми перед хатою в Миколи. Микола розповідав, я слухав.
 Врешті Микола каже: нічого не говориш, розкажи щось. Почув
 я ці слова та став роздумувати: людина двоє вух має й лише
 одні уста, а це значить, що більше треба слухати, ніж бала-
 кати. Слухаєш — усе про інших знаєш. А станеш язиком в роті
 обертати — інші про тебе всього довідаються. Як довідаються
 про тебе — то ще половина нещастя. Справжня біда почина-
 ється коли із правдою про когось іншого висолопишся — во-
 рога собі наживеш. Конклюдія: вуха — твій приятель, язик —
 твій запеклий ворог.

30.06.2003 р.

Зібралися в ратуші старій великого міста, щоб говорити про літературу. Перед старовинним каміном, оздобленим зверху різьбленим крокодилем та двома вусатими левами, стояв стіл, за яким сиділи два літератори та одна дівчина. Це літературознавиця, котра літераторів — для інтелектуального задоволення присутніх — тягнула за язик. Бо за перо тягнути немає сенсу — воно безмовне, а ще й можна вимаститися чорнилом. Запитання були вдумливі та засвідчували знання літературознавчої справи, відповіді були вичерпні та дотепні.

Я сидів у краватці та всього цього слухав. Літератори були без краваток, а отже й без білих сорочок, через що погано їх було видно в історичному завітку залі (вікна там, бачте, маленькі). Тому я краще бачив мармурових левів із золотом мальованими гривами й вусами, які дуже нагадували экс-президента Валенсу, а властиво його alter ego з політичного вертепу «Польський зоопарк» (все ж відбувалося у Гданську). І думалося мені щось літературного, що прийняло таку форму:

*Хтось за вікном косу клеп'є
Ляпає ритмічно молотком
Хтось в кімнаті п'є горілку
Дзенькає об зуби склом.*

Ти голодний? То наріж хліба й надої молока. Але не роби цього водночас, бо можна ж необачно цицьку корові відрізати — тварина страждати буде!..

Чорт би взяв той постмодернізм...

04.09.2003 р.

Коли людину, зокрема літератора, можна канонізувати? Все ж таки щойно після смерті. Доки він живий то може ще рукою напів-охололою, але все ж живою, такого понаписувати, що існує весь зроблений йому канонічний імідж.

10.09.2003 р., Львів

М-м-да — у Львові знов я! Купив зошит, на якому так і написано — «зошит». Дописав «Львівський», і отримав — «Львівський зошит». Маю великі плани — буду тут записувати свої літературні думки. Надіюся, що цей зошит стане товстим від цих записок, а не лише жирним від тутешнього сала, якого фанатом важко не стати, в рот його взявши та з насолодою пожувавши. На жаль, у наших підляських сторонах аж такого творчого підходу до сала немає — просто свиню заколють, сало посолоять та чекають... Та вони й дочекаються!

11.09.2003 р., Львів

У кафе «Смачна плітка» зайшов у туалет та прочитав на стіні: «Тут було дзеркало, яке вкрав хтось із відвідувачів». Мій коментар: «Може, дуже йому хотілося хоч таким метахвізичним способом придбати собі товариша. А може, й цілу їх череду — адже в цьому дзеркалі стільки вже лиць відбилосся».

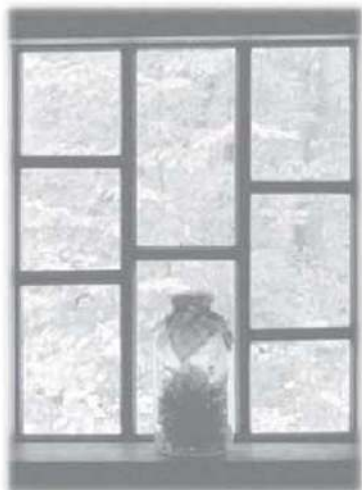
Але охвіціянтки не дозволили мені цього дописати — на жаль...

19.10.2003 р.

СУЧАСНІСТЬ — це, здається, те, що поруч нас, відбувається зараз, при нашому житті. Люди, яких бачимо щодня, або просто спілкуємося з ними почерез телефон та електронну пошту. Деревя, будинки, автомашини, які бачимо, йдучи вулицею. Але ще ж є наша внутрішня сучасність, у якій живуть наші спогади, в якій живуть справжні герої з розповідей наших батьків і дідів та старовинних літописів і хронік, які ми прочитали. А ще ж не можна забувати про вигаданих письменниками літературних героїв. Наша сучасність безмежна — які ми самі внутрі.

21.12.2003 р.

Чи Україна дуже відрізняється від Америки? Або: чи Америка дуже відрізняється від України? Не знаю — треба було б поїхати та подивитися...

До Америки їздила Оксана Забужко. Дещо про Америку написано в її «Польових дослідженнях з українського сексу», які взявся читати після лектури Андруховичових повістей. Не знаю — чи я сексист, чи є якісь інші причини, але зміг прочитати поки що лише декілька фрагментів. У одному з них описано блукання на таксі вулицями американського міста, з водієм (мабуть, іммігрантом із Азії), який не знав дороги, не вмів її знайти — навіть на карті...

Я їздив в Україну, а саме до Львова. Був це початок листопада. Вже темно стало, коли автобус з Любліна під'їхав під театр ім. Заньковецької й ми, разом із товаришем подорожі на наукову конференцію про короля Данила, вирішили поїхати до готелю на таксі — бо ж і сумки важкі, книжками навантаженні (важка доля інтелігенції)... Таксист був не з Пакистану чи звідкись там, але також якийсь нетутешній, бо й говорив з нами поросійськи, і не знав, де готель «Гетьман» (я йому підказував, що на вулиці Володимира Великого — це навіть пасувало до теми конференції, адже Данило був його прямим нащадком).

Почав цей наш «водійко» розповідати, що він насправді корінний львів'янин, але таксистом працювати щойно починає, два чи три рази розпитував про дорогу, й врешті ми «приземлилися» на майданчику по-сусідськи з готелем — на бордюрі, з якого «жигулі» не могло з'їхати. Отже, було й цікаво, і весело... Далішникам, які вешталися поруч, також було цікаво... Взятися за водія — чи він п'яний, чи так із ним не дуже...

У героїні «Польових дослідів...», коли врешті добралася до мети своєї подорожі, почалися місячні. Ми пішли вечеряти до «Макдональдса». Момент... А яка була тема? Ага — чи Україна дуже відрізняється від Америки?

22.12.2003 р.

Андрухович... Мій київський знайомий прорецензував літературну творчість Андруховича риторичним питанням — навіщо нам така культура? Ну що ж, у кожного своя оптика...

Признаюся, що сучасна українська «пострадянська» література з'явилася саме тоді, коли минув час мого читання творів красного письменства. А ще признаюся, що ніколи не читав багато «великої літератури», адже це іграшка для дорослих людей, а скільки ж можна бавитися іграшками? Хоч не скажу — пригадую, що читав Едгара По, Борхеса та деяких інших

письменників, які не робили в своїх творах вигляду, що пишуть про «справжнє життя». Завжди цікавішими мені здавалася справжня вигадка та фантастика, репортажі з подорожей, пригодницька література з описами далеких країн.

Коли надрукували в «Сучасності», вже київській, повість Юрія Андруховича «Рекреації», прочитав я її з зацікавленням, навіть захопленням. Це зацікавлення, як виявилось, поділяло багато людей у Польщі, не лише українців, адже в другій половині 90-х Андрухович став найпопулярнішим і найчитабельнішим у Польщі українським письменником (дві книжки з його есе в польському перекладі навіть стоять у мене на полиці). Коли десь у першій половині поточного року вийшов польський переклад «Перверзії» то я, похавши в травні до Львова, купив цю повість, а ще й «Московіаду». Читав їх ухронологічній послідовності, й коли завершив читання «Перверзії» (по кілька, інколи кількадесят сторінок на день) дійшов висновку, що книжка була цікавою, доки її читалося. Коли «процес» завершився й книжка повернулася на полицю, подумалося мені, що коли Андрухович постмодерніст, то цей постмодернізм... ну, саме — що?

Може, і я поставлю таке питання: навіщо нам така культура? Ну як навіщо — для розваги! Зрозуміло, що наше внутрішнє життя не повинно обмежуватися перистальтикою кишечника, але скільки ж можна втомлюватися від серйозних проблем, що їх «порушують» серйозні автори в серйозних книжках? Життя земне — лише одне, й який сенс прожити його без розваг — пошаліймо, подуріймо, поки є ще сила, поки до походу сурма...

Ну, так — цитування без суттєвої потреби — це нібито прикмета постмодерністичного манеру. А може, це почерпання з глибини народних джерел? Але з джерела можна культурно пити, а можна й влізти в нього з немитими ногами й наробити каламуті та навіть болота.

Ні, Андрухович-повістяр із ногами в джерело не поліз — він закотив рукава й старався щось вигрібати з дна цієї каламуті, яку зробили вже й без його. Але що витягнув у затиснутій жмені, крім піску? Може, треба було погребатися в пірській річці, якою пливло тіло Карла Цумбрунена? А чому не труп Антонича? Бо Антонич вічно живий, адже він для кожного, хто читає його твори (не біографію)... ну хто він — кльовий чувак?

Ні — хвайний легінь, що п'є хмільний п'янкий смак таланту в корчмі на місяці! А громадянський театр? І сьогодні він живе, він же не вмер — дух, що тіло й верби гне додолу! А Борислав сміється?.. Як бачите, й «Дванадцять обручів» я вже осилив, а й дещо з Франка та Шевченка по моїй пам'яті стрибає та комплюється.

А що Андрухович? Він, певно, цього читати не буде, адже у Станіславі Івано-Франківському гайцує* в горні та плавить пісок зі скаламученого джерела на кольорове скло й видуває пляшки-повісті, в які кожен читач наливає сам себе й інколи дивується, що йому їхній вміст не дуже смакує...

08.01.2004 р.

Сиджу. Пишу — вириваю з себе пласти слів і кидаю на папір, з якого злижуть їх Ваші очі й відтак станете жувати це все своєю уявою, спізнавати літературним смаком, і або засвоїте, або відкинете в безодню забуття. Котрий варіант здійснився — покаже час. А поки що найбільше мене турбує те, чи хоч видавці заплатять гонорар. Усякий гріш удома знадобиться, хоч би на те, щоб купити їжу й мати силу продовжувати ці писання, щоб таким способом матерія хліба й чаю перетворилася в матерію літератури. Отже — пора на сніданок Різдва другого дня. А згодом, може, й гості прошені прибудуть. Зроблю ім, садист, літературний обід...

(Дописок пізніший: Гості справді прибули й читав ім свої писання, надруковані в 3-му «Провулкові». А після кількох тижнів віднайшов я цей «Провулочок» у шафці з черевиками — захований під коробку з обладнанням до чищення взуття. Як він там потрапив? Це велика таємниця літератури! Я ж напевно не був аж так п'яний... щоб читати черевиками!)

25.01.2004 р.

Поет воскрес. Збіглися літературні критики й намагаються впізнати в його запашному лиці творчий аромат — чи він національний і несе з собою вітер надчорноморських степів

* Гайцувати — від нім. *heizen* — палити, нагрівати.

і карпатських полонин або гнилуватий подих підмоклх поліських лісів, приперчений індустріяльним присмаком хатезету й азовсталі, а чи, може, смерч глобалізації, що забиває подих...

А він просто воскрес — устав з-під архівних рукописів, подараних і подарованих, прочитаних і відкладених, збережених у бібліотеках і відправлених на макулятуру книжок, бо в останньому моменті пригадав, що до сказання має ще дві слова...

13.03.2005 р.

Від часу деякого на календарі вже 2005 рік, отже й запискам майже сорокарічного давно вже кінець. Свого роду літературним підсумком цього першого сорокаріччя стала книжка «В павутинні життя», завершена насамкінець минулого року. Укладаючи список змісту, аж за голову схопився — скільки в самих заголовках такого, що до оптимізму в жодному разі не надиhaє, а навпаки... Але, може, саме в цьому є оптимізм, що, хоч у житті «мука, біль і душевне страждання», людина все ж живе далі, а інколи навіть усміхається?

03.07.2005 р.

Найкраще б сісти до писання під дикою грушею, яка посялася на межі (решту сіянців просто виорали, заки парістки добре висунули голову з землі). Бо й Підляшшя — це земля на межі: релігій, націй та цивілізацій. Можна б сказати, що протягом двох останніх сторіч це вісь нашої частини світу. На зламі XVIII і XIX століть протягом понад десяти років саме обіч підляського надбужанського Немирова сходилися межі Австрії, Прусії та Росії. Коли у 1917-1921 роках формувалася нова політична карта Європи, Підляшшя рисували на своїх картах не лише українці, але й поляки, литовці, білоруси... Що з цього вийшло — знаємо.

Внаслідок міжвоєнного й післявоєнного советського промивання українських мізок, про Підляшшя в Києві чи Львові небагато хто вже знає. А самому підляському українству, яке щойно з форми етнографічної в національну почало в минулій чверті сторіччя переливатися, доводиться вести постійну боротьбу — не з вітраками, а з дорожнім котком, який постійно втопує нас у асфальт польських шляхів до Європи. Нам же доводиться розшукувати й прорубувати вузьенькі стежечки, по яких «язик до Києва заведе!»

* * *

[...] людину, яка не має контакту з рідною землею, набагато легше задушити морально — відрізати від роду й народу, перетворити на зомбі, манкурта, яничара, ренегата чи іншого перевертня-перекинчика, яких залюбки описують наші експерти від патріотизму. А ще при тому бідкаються, що гине рідна мова. У мене якось рідна мова не загинула, а ще намагаюся зміцнювати її спробою створення нею якогось цікавого читва. Все ж таки подібні люди на Підляшші, кажучи словами Василя Стуса, «мала щопта». Але звідки ж мало б бути нас багато, коли всього українськомовного народу тут тисяч біля ста — рахунок із цими молодими, які вже лише розуміють, а говорити то й не пробують. А до цього ще деякі з тих, хто пишуть, і чути не хочуть, що це мова українська, бо ж їм у голови втрамбували, що вони білоруси — бо православні.

Богом хранимий цар руский православний, за якого молилися до літа 1915 року люди в церквах і діти в школах, признавав за нами лише одну національність — рускую (з племінно підкатегорією «малоросіян»). А коли у 1939 році роздавав тут національності Сталін, нам, разом із приналежністю до Білоруської РСР, дісталася й національність білоруська. Беесесерівська приналежність виявилася минущою, але забобон про нашу нібито білоруську національність так і прилип до українськомовного народу підляського... От і досі люди з цим мучаються, бо духу ні козацького, ні гайдамацького в них немає, бо звикли іншим підтакувати, а не своїм розумом світ навколишній міряти. Але ж не всі тут такі. Є й ті, які кажуть «не білорус я й не поляк, бо в серці могому — Тризуба знак» (це вже цитата з вірша-роздуму Романа Ворончука з Орішкова, села, що за кілька кілометрів від Лозиці).

Ось таке, не сказати щоб «багатовекторне», нашого Підляшся сьогодення. Одні наслухалися, що у Польщі живуть і кажуть, що вони поляки (то виходить, що і я поляк), іншим найбільше до вподоби показався, чи просто хтось їм його наложив, маскхалат «білоруської національної меншини». Але й тут «український націоналізм», як шило з мішка, вкінці вийшов і проливається в ці писання мої, в «Ранкові» співання чи в музичні подвиги гурту з Дубичів-Церковних, який назвався — ну саме: «На межі».

13.07.2005 р.

Вже вечір. Сьогоднішній день провів у студіях над Андрієм Тарковським — режисером-містиком. Все почалося зі статейки Ані Саєвич, «новоспеченої» студентки фільмознавства, про фільм «Андрій Рубльов». Фільм цей я бачив років тому зо двадцять (час біжить, ой біжить!). Події по правді відбуваються у «світі православному», але ж це Московщина, а режисер росіянин. А може, надрукували статтю для підтримки молодих і талановитих?

Все ж таки, коли мається діло з російськими мистцями, треба насамперед перевірити, чи під російською шкірою немає в них «української душі», вона ж бо відмінна — передусім від свого російського аналога, який нібито особливо «широкий» та ще його «розумом не збагнеш»... І справді — у Тарковського «українська душа» виникає і з біографії роду, і з біографії його творчого почерку, виплеканого Довженковою «Землею» та філософсько-літературною творчістю Сковороди. У цьому ж нічого особливого, адже про український народ як донора крові та мозку для інших, з кращою історичною долею націй, писалося не раз, а й не сто разів.

Ще 1926 року російський вчений-емігрант Микола Трубецькой написав, що «ця культура, яка від часів Петра живе й розвивається в Росії, з'являється органічним і безпосереднім продовженням не московської, а київської культури...».

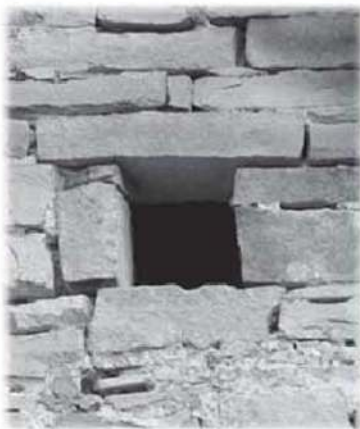
Справді кількість українських імен серед основоположників новітньої російської культури вражає. Але згодом ця культура, розчинена на київських дріжджах, але все ж таки з московського борошна, стала засобом знищення суто української культури, а то й самої мови в Україні, — бо навіщо вам ваше «наріччя», коли ми вам даємо наш «великий язик», бо де ваші вчені та полководці — вони ж на службі в нас! Тому братаймося-єднаймося, адже що ваше то й наше, а від нашого вам зась!

Кажуть, що коли є до зроблення діло (а й гроші та інші за нього винагороди) то й люди до праці зараз знайдуться. А «діло» ж було в Москві та Петербурзі, то й народ з хистом та знанням туди ринув — то Імперію будувати, а то Союз.

Були люди й на Підляшші... От хоч би в першій половині XIX століття, коли в романтичному сяйві народжувались новітні нації — серед них і українська. Спадщиною щойно розшматованої Речі Посполитої було, що «русь — це самі хлопці та попи»,

отже й тутешні інтелігенти з родин сільських та містечкових парохів велися, та й самі часто священичий одяг носили. От хоч би о. Антоній Сосновський із Кліщель-містечка, абітурієнт шкіл київських, який чи не першим із «вчених мужів» тримав у руках «Київський псалтир» (так, саме цей!). Був і о. Михайло Бобровський, богослов і один із фундаторів славістики, відкривач не менш славного «Супрасльського кодексу», а до того приятель одного з зачинателів українського відродження в Галичині, Перемишлянського єпископа Івана Снігурського. Як не згадати третього з цього гурту — Ігнатія Даниловича (також поповича), історика права, першого декана Юридичного факультету Київського університету (тоді імені Св. Володимира, нині Тараса Шевченка), а ще раніше, у Харкові, приятеля Петра Гулака-Артемовського й вчителя Ізмаїла Срезневського. Але з тої іскри не спалахнуло в їхній «малій батьківщині» полум'я, й про цю «Підляську Трійцю» щойно нашому поколінню прийшлося заговорити, пригадати про неї Києву, Харкову та Львову... Та й про багато інших імен...

А зараз? Зараз, якщо українство на Підляшші, як і по всьому «Закерзонні», має мати якусь перспективу, необхідним є вбудувати його назад в український інтелектуальний простір.

15.01.2006 р.

Поезія — чи це вид літератури? Так, але передусім це сигнали для нас із зовнішнього світу. Колись написав: «Дитина плаче... І сльоза тече». Для мене була в цьому поезія — не літературна, зодягнена в форму, риму й ритм, а поезія життя. Брильянт дитячої сльози, скристалізований у горні переживань, завішений на дитячій війці та зірваний з неї, засмоктаний виром земного тяжіння...

Нещодавно бачив я поезію на Лемківщині, куди поїхав на зламі жовтня й листопада; дні були сонячні, а ночі безхмарні й зоряні. Коли глянув на нічне небо — побачив поезію: зорі такі, яких тут у нас, на Підляшші, по містах взагалі не видно. Це був просто луг зі світлющими, аж важкими від цього світла,

кульбабами. Луг, який хтось закинув на небо. Коли згодом сягнув черговий раз до Антоничевих віршів і прочитав про зорі, що «лопочуть на тополях», то подумав, що, може, й до мене всміхнулася якась частинка поезії яку він відкрив, поезії країни, народженої з племіння лемківської ватри. А може — це просто питання оптики, окулістики навіть. Адже на деяких фотографіях Антонича увічнено в окулярах, а тим, у кого нескоригована короткозорість, будь-яка світляна точка, хоч би й зоря, здається набагато більшою та поетичнішою. Хто ж знає, як розставлено семафори, що пропускають метафори в рядки віршів?

17.04.2006 р.

Де ж натхнення моє? Музо — приходи! І плюнь натхненням у моє вуха!

Ось, Великдень незабаром — будуть люди писанки писати та святити крашанки на святковий стіл. А може, й щось цікавого вилупиться з яйцеподібного бовтуна могого черепа!

09.05.2006 р.

Сьогодні в Києві чергова роковина «Перемоги у Великій Вітчизняній Війні». У кожного на цю подію свій погляд. Оспівана совєтською пропагандою «ВВВ» — ні що інше, як випрепарований фрагмент Другої світової війни, яка офіційно почалася 1 вересня 1939 року, коли нацистська Німеччина напала на санаційну Польщу. Але для українців війна почалася ще навесні 39-го, коли союзничка Третього Райху, хортівська Угорщина, напала на Карпатську Україну, яка 15 березня 1939 року проголосила свою незалежність. І не закінчилася вона ні в ніч з 8 на 9 травня 1945 року, коли капітулювала Німеччина, ні 2 вересня того-таки року, коли акт капітуляції Японії від імені СРСР підписав українець — генерал Кузьма Дерев'яноко.

Для українців, які були в ОУН, УПА, чи просто їм симпатизували, все було ясно — Польща, СРСР і III Райх були зовнішніми у відношенні до української нації силами, які проводили на українських землях свою власну політику, більш чи менш успішну, й ніколи для них «своїми» не були. Німеччина й Польща — це для нинішніх громадян України закордоння, навіть для тих, хто народився в Галичині чи на Волині до вересня 1939 року. Навіть тут більше ніж півсторіччя єдиною реальністю був Радян-

ський Союз, що постав на крові й ідеологічній брехні, а згодом перетворився на м'ясорубку, яка знищила більше своїх «громадян», ніж будь-який зовнішній ворог.

Третій Райх був машиною злочинства, яке на своїй шкурі відчули майже всі європейські нації. Про нацистські злочини на фронтах, у гестапівських катівнях і концентраційних таборах написано багато. Але й досі замовчується те, що своїми злочинами гітлерівський Райх реабілітував ще більшого злочинця — ленінсько-сталінський Радянський Союз, котрий став союзником для демократичних країн Заходу й оборонцем для «понад ста національностей», яким довелося жити в його огороджених колючим дротом кордонах.

Мільйоном представників цих національностей довелося ставати в ряди оборонців перед нацистською навалюю — бути оборонцями власної тюрми, а їхній героїзм став для тюремних наглядачів димовою завісою, свого роду індульгенцією-відпущенням злочинів, скоєних під час побудови й облаштування цієї тюрми — тортур, розстрілів, голодоморів...

14.05.2006 р.

[...]гребуся в старих паперах, вишукуючи «зібрання до видання». Але моя лірична, читай — нерішуча, душа не може вирішити, що з припалими вже порохом писаннями робити: зібрати все в один товстий том і видати тиражем у кілька примірників (зараз існують спеціальні малотиражні цифрові друкарні), чи, може, поділити вірші на кілька збірок, а може, ці вірші переробити на прозу, бо вірш — це ж, власне, окраєць звичайного подуманого, хоч і записаний в особливий спосіб.

Думаю... думаю... думаю... І перетрясаю папір, пробуючи з найстарших творчих спроб вигребти щось, цікаве й сьогодні. Ось датований 8 грудня 1982 року кривавий опис заглибленого в страждання — мабуть, любовному — героя, який, чогось довідавшись (чи то від коханої, чи то про кохану), аж склянку в жмені роздушив, а зараз з неї капає кров — зі жмені, бо зі склянки радше вода... А все, зрозуміло, відбувається ввечері, перед самим заходом сонця — бо й воно ж тоді як кров червоне, а це посилює сподіваний ефект...

Пам'ятаєш? Цей літній одвечірок. Цей захід сонця. Цей сонячний круг, який ховався за вершки дерев, який палав вогнем на білій стіні. Цю білу скатертину на столику й склянку води,

там поставлену. Увесь цей спокій літнього вечора, коли на тихий уже світ падають останні промені дня, що відходить на-завжди, остає лише в пам'яті. Не можеш не пам'ятати... Мусиш пам'ятати цю кров. Цю гарячу, червону кров, яка пекла твою руку, палила її вогнем, стікаючи тоненькою вервечкою по пальцях, скапуючи з них важкими краплинами. Падала на скло, на уламки скла, які щойно розсипалися під твоїми пальцями, застигаючи на них. Або мішалася з розливою водою й скапувала зі стукотом на дошки підлоги, вдаряючи в них не як маленька краплина, а як важкий камінь, такий як цей, що впав на твоє серце. (Кінець цитати!)

Ось булося молодим і жадним творчого ефекту, хоч із цим каменем, що падає на серце — то й сьогодні можу сказати, що вдалося...

Ах, кров... кров... Лише вампіра, а властиво упрія, покликати — щоб напився та луснув... З любові?

19.06.2006 р.

Читаю в журналі «Wysokie obcasy», додаткові до щоденника «Gazeta Wyborcza», розмову з польською актрисою Катажиною Фігурою. Зараз вона виступає м. ін. в монодрамі на основі «Польових досліджень з українського сексу» Оксани Забужко. Журналіст запитує, чи легко їй бути вульгарною на сцені, хоч би в цій же монодрамі. «Що там є матюки? — відповідає Фігура. — Приятель із України говорив, що в них інтелектуали матюкаються найбільше». Прочитав я це й подумав: А що це, курва, за інтелектуали?! (Канібали у вас є? — Немає! Останнього торік ми з'їли...)

Тут похвалюся, що, здається, в березні їздили ми до Варшави, де в редакції цієї-таки «Gazety» була зустріч із Оксаною Забужко, в присутності Катажини Фігури. А як поночі повертали додому, то переплутали дорогу й потрапили в Хобот — це мазовецьке село неподалік Варшави на правду так називається!

07.08.2006 р.

Повірте — дуже мені хочеться написати модерний вірш. Хоч би про дорогу, машину, людей — при дорозі й в машині. Досі десь усе писав то про смерть, то про час. Вмирається рідко, назагал один раз, часу завжди бракує, зате дороги завжди вдосталь, а найкраще її долати машиною. А може, краще написати: Вмирається рідко, в принципі один раз, а їздити доводиться щоденно, й на це завжди знаходиться час.

Як-не-як — під час подорожі, коли сидіть за кермом, можна — зрозуміло, не випускаючи з уваги подій на дорозі, — роздумувати та вигадувати різні літературно-поетичні образи та метафори. От сьогодні, їдучи з Дорогичина в напрямку до Сім'ятичів, вигадав, що «перед дорогою треба вдягати серце в шкіру носорога», що «сотня кінських сил рветься, щоб чвалати бруком і асфальтом»... А ще можна додати здогад про повій за покликанням...

Може, коли б був у мене інший «склад інтелекту», вийшла б із цього всього якась дуже змістовна й «життьова» балада в стилі укр-кантрі. Але я не маю ні такого «складу інтелекту», ні великої вантажівки, а протягом останнього тижня проїздив всього-навсього трохи більше як півтори тисячі кілометрів.

17.11.2006 р.

Вуста свої чую на стегні твоєму... Так можна б почати якийсь дуже еротичний вірш. Але що ж люди подумують? Певно, що якийсь еротоман, коли після стількох років подружнього життя ще про такі речі думає, а то й пише. А інші ще подумують, що ні при чому тут жінка, що «наверно, любовницю собі завів»... Як би не було — ускладнення в питанні репутації готові. То краще безпечнішим ділом займуся — тигрів дресуванням хоч би...

18.02.2007 р.

«А ти хочеш оргазм з елементами порно?» Саме так називається стаття в «І-Репортері». Йдеться про літературу та її «розкрутку». Одним словом, щоб книжка досягла якогось рівня «продажності» — мусить бути в ній еротика.

Що ж — я сам років кілька тому написав щось, у чому була еротика, а навіть одне вульгарне слово. Вульгарне — тобто таке, якого наш народ уживав сторіччями, бо не знав, що є «пристойні» слова грецькі чи латинські. Одним словом, діди

наші й прадіди просто не знали, як «по-гарному» називається те, що вони поночі, а інколи то й за дня, коїли. Тепер ми вже знаємо, як, і знаємо, що без сексу нічого вже не продаси. То може, зробити б порно-версію львівського культурологічного журналу «І»? Як її назвати? Ну як то як? — «ко-ї-тус»!

16.12.2007 р.

Слово не камінь — вдруге все можна сказати зовсім по-новому!

Писане назагал у Більську на Підляшші

Некомерційний мистецько-літературний портал «ЗАХІД-СХІД» запрошує читачів та авторів до співпраці

Про часопис. Ідея віртуального мистецько-літературного часопису виникла цілком спонтанно. Я б характеризувала його визначенням на кшталт «космополітично-творчо-віртуальна антитусня». Адже таємницею Полшинеля є той факт, що різного роду творчі середовища — це часто-густо щось на зразок закритих клубів, тобто досить герметичні анклавів, куди неохоче приймають новачків, навіть талановитих. Наш віртуальний часопис має стати альтернативою цієї тенденції. Нас передовсім цікавлять по-справжньому обдаровані люди, які несуть у собі іскру Божу. Не конче «розкручені», але такі, які можуть стати нашою коштовною знахідкою. І цими знахідками ми охоче ділитимемося з усіма, хто небайдужий до тих видів мистецтва, які представлені на нашій інтернет-сторінці. Отож — запрошуємо до співпраці — й авторів, і читачів. Ми охоче приймаємо поезію, прозу, публіцистику, наукові статті, а також візуальне мистецтво — живопис, графіку, художню фотографію ет цетера. Матеріали добираємо, керуючись суб'єктивними смаками редакції. Вже вийшли 4 номери часопису. Ми провели два конкурси, які допомогли поповнити сайт творчим доробком справді вартісних авторів.

Пронас. Ми живемо в різних країнах (я — у Польщі, Таня Мельник — у Німеччині, Оксана Луцкевська — в Америці). Походимо з різних регіонів України (Львів, Київ, Черкащина). Нас познайомила та об'єднала любов до поетичного слова. У цій царині в кожній знає певний доробок. Маю на увазі те, що вийшло друком у видавництвах та періодиці. Тетяна за освітою — філолог, літературознавець. Оксана теж закінчила українську філологію, тепер вивчає журналістику в одному з університетів США і співпрацює з місцевими періодичними україномовними виданнями. Ваш а покійна слуга також не без «паперів про розум».

У нас є надійне чоловіче плече. Це наша редакційна рада, у складі якої поет і перекладач Дмитро Чистяк, прозаїки Антон Санченко і Юрій Камаєв, головний редактор часопису «Над Бугом і Нарвою» Юрій Гаврилюк. А це означає, що цього разу обійшлося без жіночого шовінізму.

Сайт створив для нас талановитий веб-дизайнер Олексій Добрушин. Сподіваємося, що нашим відвідувачам сподобаються й оформлення, і наповнення, і зручність навігації. Тож сердечно запрошуємо всіх — як до ознайомлення з матеріалами нашого інтернет-видання, так і до співпраці з нами: www.zahid-shid.net

З найкращими побажаннями,
Дана Рудик

«СКЛЯНКА ЧАСУ*ZEITGLAS»

міжнародний літературно-художній журнал

Передплатний індекс 41507

З 1995 року дає рівні можливості маститим і авторам-початківцям.
Одночасно українською, російською та німецькою мовами.

вул. Шевченка, 31/32 Канів, 19002, Україна.

Тел/факс: (04736) 36805

mailto:zeitglas@ck.ukrtel.net

web: www.zeitglas.io.ua

...журналист 14 літня 1982 року.
 На велику ідентичність соціальної,
 політичної, правової професії,
 став — голова правління
 Євроклубу «Право і Захист».

Володимир БРУЩЕНКО

Лишний вес

Иван Петрович Ситцев, одернув синий двубортный пиджак и подтянув узел на желтом галстуке, зашел в ювелирный магазин и купил два обручальных кольца.

Изделия были выполнены из розового и белого золота 585-ой пробы и весили по 2 целых 4 десятых грамма каждое. Средняя часть кольца, изготовленная из белого золота, была инкрустирована алмазной крошкой.

В тот же день вечером, пригласив Ольгу Сергеевну Почкову в ресторан, Иван Петрович заказал бутылку белого полусладкого шампанского, салат «Цезарь», куриное филе с черносливом под сырным соусом и грибы-фри. На десерт Иван Петрович и Ольга Сергеевна ели мороженое, запивая оставшимся шампанским.

В продолжение всего ужина Иван Петрович рассказывал много и подробно о своей семье, работе, а также — о своих взглядах на жизнь (в частности супружескую) и нравственность (в частности межполовых отношений).

Доев мороженое и заказав еще бутылку шампанского, Иван Петрович удалился в туалет, где, осмотрев себя перед зеркалом, вымыл руки и вынул из кармана коробочку, обтянутую темно-красным плюшем. Поглядел на кольца.

Иван Петрович, возвращаясь из туалета к столику, где его ждала Ольга Сергеевна, успел подумать, что способ, который он выбрал для «предложения», выглядит несколько пошло.

Немедленно вернувшись в туалет, Иван Петрович вынул кольца из коробочки, выбросив последнюю в ведро для туалетной бумаги, достал из бокового кармана хлопчатый клетчатый носовой платок, скрутил из него подобие коротенькой веревки, продел сквозь кольца и связал их крепким узлом.

Когда Иван Петрович окончательно вернулся из туалета, Ольга Сергеевна нюхала красную чуть привядшую розу, которую жених подарил ей перед ужином. Иван Петрович протянул Ольге Сергеевне обручальные кольца, плотно прижатые друг к другу клетчатым узлом.

«Олечка, мы знакомы больше двух лет и хорошо понимаем друг друга! Я люблю тебя, а ты — меня! Выходи за меня замуж! Эти обручальные колечки символизируют тебя и меня, узел — единство и дружность нашего будущего брака! Мы — «близкие друг к другу ювелирные изделия!»» «Да!» — произнесла Ольга Сергеевна, выглядывая бело-красной улыбкой из-за бутона розы, и подняла бокал.

Они выпили шампанское, разбили на счастье бокалы, заплатили по счету, включая штраф за бой посуды, сыграли свадьбу на 39 персон, прожили вместе почти 45 лет, вырастили, воспитали и женили двоих сыновей, произвели несколько соитий изменнического свойства (но только в те моменты, когда кто-то из четы был в командировке), умерли в один год; однако Иван Петрович, вопреки своему православному вероисповеданию, покинув физическую землю, предстал перед Осирисом и сорока двумя судьями для Взвешивания сердца.

На сердце, которое оказалось тяжелее Пера Справедливости, была наклеена бирка, где значились слова «Пошлый поц», а также фамилия, инициалы и паспортные данные Ивана Петровича. Иван Петрович внимательно проверил паспортные данные, расстроился и заплакал — Осирис, Анубис, Маат, Тот, Гор, а также все 42 судьи посочувствовали, каждый протянул ему свой носовой платок, клетчатый, а потом сердце Ивана Петровича отдали на съедение чудовищу.

ОМОНИМЫ

Голубь был белым и пучеглазым. Он сел на подоконник за стеклом, стал вглядываться в обстановку помещения. Потом развернулся на сто восемьдесят градусов, чуть приподнял хвост и исторг помет прямо на стекло. В этот самый момент кондиционер в кабинете издал такой звук, который бывает, когда трубочкой пытаешься собрать остатки фреона со дна стакана. Молодой мужчина, сидящий в просторном кабинете в кресле, снял телефонную трубку и произнес:

— Вика, у кондиционера случился инсульт. Да, кстати, теперь у нас есть немного голубинового помета, если надо...

Так начался рабочий день Валентина.

По телефону Валентин говорил торопливо. Если бы не хорошая дикция, у собеседников почти не было бы шансов понять его. Есть виды работы, которые напоминают тайскую кухню: задыхаешься от остроты, спешешь проглотить, но все-таки вкусно.

У Валентина — хорошая работа, дорогая машина и голливудская улыбка. Еще у него есть Шурочка. У Шуры — хорошая память, смуглая кожа и маленькая тайна. Собственно, Шура и является тайной. Родители Валентина, оба старших брата, его сотрудники много слышали о Шуре, но никто Шурочку не видел.

Почесывая карандашом за ухом, Валентин говорил по телефону:

— Да, я забыл блокнот на столе. Посмотри, пожалуйста, в котором часу у меня встреча с Кононовым... Да, он записан на «К»... Нет, это не фаллос, а гусеница. Со спины Кононов очень похож на гусеницу или на бога всех гусениц — вот я и нарисовал... Ага, ага... Спасибо, спасибо! Хорошо, что встреча в два. Я успеваю. Целую, Шурочка! Пока!

Вошла секретарша:

— Валентин Иванович, пришли Зубовы.

— Спасибо, Вика! Пусть заходят. А что с кондиционером?

— Мастер будет до обеда.

— Хорошо.

Секретарша направилась к выходу, неожиданно чихнула и забрызгала слюной и соплями стекло, которое уже и так не было чистым после выходки голубя. Вынув салфетку, она начала спешно убирать стекающий по стеклу неприятный результат своей аллергии.

— Вика, заканчивай! — невозмутимо сказал Валентин. — Зови клиента. Главное, постарайся Зубову очки не забрызгать, а его телке — декольте.

Когда секретарша вышла, Валентин вспрыснул.

Напротив Валентина сидела пара. Полному мужчине было чуть за пятьдесят, а его «телка» достигла совершеннолетия явно недавно. Она держала осанку, крутила в руке ключи от автомобиля, растягивала звуки, что, по ее мнению, придавало речи аристократизм, а по мнению Валентина — делало из девушки еще большую идиотку.

— Сергей Иванович, Вы — наш лучший клиент. Мы всегда следим за качеством предоставляемых услуг, а в Вашем случае мы весь тур продумываем особенно тщательно. Уверяю Вас, не случится ни одной накладки.

— А во всех гости-и-иницах будет фонта-а-ан? — протянула лань с повадками коровы.

— Да, мы специально направляли запросы в каждую гостиницу, чтобы удостовериться, что есть номер с исправно работающим фонтаном.

Проведя ключом от автомобиля по декольте, юное роскошное животное продолжало:

— Миленько! Я люблю, когда есть фонта-а-ан. Смотреть на воду — помогает медитировать. Это-о-о по фен-Шую. А еще запахи хорошо для этого.

Сергей Петрович, мужчина с грудью борца-тяжеловеса и лицом опытного инквизитора, обратил умиленный взор к своей девушке и пробасил:

— Моя фиалочка восточной философией занимается...

— Ага, по фен-Шую...

На выходе из кабинета «фиалковая телка» обернулась и подмигнула Валентину, не имея ввиду флирт, а только — заговорщицкую демонстрацию своего благополучия и счастья в личной жизни. Когда

дверь закрылась, Валентин весело крутнулся в кресле, снял телефонную трубку:

— Вика, когда Зубов придет в следующий раз, если с ним будет эта же фенШлюха, принеси ей стакан минералки и освежитель воздуха из сортира: вода и запахи помогают ей медитировать. И, надеюсь, молчать, — понимая, что секретарша не сможет ответить, Валентин продолжал. — Кто-то из вип-клиентов еще будет сегодня? Нет, Голубничий не вип-клиент. Этого пусть менеджеры принимают: он из соображений экономии отказался от бассейна на крыше коттеджа и японской чайной церемонии с элементами содомии. А остальных ко мне веди — выкажу им почтение.

Мастер в комбинезоне стоял на легкой стремянке и тыкал отверткой в кондиционер. Валентин, поглядывая на него, болтал по телефону:

— Да, мамочка. Нет, Шурочка сейчас не рядом, а дома... Как может быть скучно дома, если у Шуры уйма увлечений? Например, готовка. Еще Шурочка придумывает модели одежды. Помнишь ту рубашку, которая тебе понравилась? Да, это Шурочкин дизайн... Нет, мама, мы не сможем приехать на этих выходных: у меня — корпоративная вечеринка. Нет, я не могу дать тебе телефон Шуры. Нужно сперва вас представить... Нет, мама, Шурочка не из еврейской семьи, но не обязательно быть евреем, чтобы иметь мозги. Шура не скажет, что холокост — это блюдо немецкой кухни... Что? Мама, не надо! Мама! Нет, пока!

Когда мастер выходил из кабинета, кондиционер он держал под мышкой. Возле двери мастер обернулся к Валентину, очевидно, ожидая чаевых. Валентин встал, быстрым шагом приблизился к нему, пожал руку и громко произнес:

— Спасибо Вам огромное! Если тут поблизости еще кому-то не сможете починить кондиционер, заходите на чашечку кофе. А обо мне не беспокойтесь — я люблю, когда смертельно жарко и в паху потеет, — мастер хотел что-то ответить, но Валентин не дал ему этого сделать. — Славный комбинезон. Уверен, Вашей девушке очень нравится, когда Вы надеваете его на голое тело.

Выпроводив мастера за дверь, Валентин распахнул окно, которое открывалось внутрь помещения — сероватый сухой результат голубино-го присутствия представился Валентину во всей красе крупным планом.

— Вот тебе и мир, и любовь. Не могли выбрать какой-нибудь символ без привычки испражняться где попало? — задумчиво произнес Валентин.

Валентин надевал пиджак, не выпуская телефонную трубку:

— ... Нет, Шурочка, я опаздываю на встречу с Кононовым. Я потом посмотрю фотографии. Твой зад никак не может казаться жирным. У тебя такая аккуратная и упругая попка, что можно ее фотографировать крупным планом, вешать в рамку на стену — получится красивее, чем плакат с Наоми Кэмпбелл в ее лучшие годы... А ты Стасу скажи, что у него у самого зад похож на вялую тыкву, а рожка — на его же зад.

Выбегая из кабинета, Валентин крикнул секретарше, что вернется через час. Потом, приостановившись, добавил:

— Вика, если увидишь где-нибудь голубя, дай ему по рожке каталогом гостиниц Турции и попроси передать всем своим приятелям, чтобы гадили в специально отведенных для этого местах — на площадях и на памятниках. А вообще, помой стекло, плиз.

Валентин припарковал автомобиль и вошел в кафе, осмотрелся. Из-за углового столика ему радушно помахал увесистый, затаенный в многосантиметровый слой жира мужчина — это и был Кононов. Рядом с ним сидела столь же толстая женщина, которая при умело подобранном ракурсе могла бы позировать в роли опустившегося викинга.

— Мы вернулись из Нью-Йорка! — громко произнес Кононов, когда Валентин присел за стол.

— А мой сосед вернулся из запоя, — ответил Валентин. — Антон, мне нужна моя новая машина в этом месяце. Ты решил вопросы с «растаможкой»?

Антон тяжело вздохнул и засунул в рот кусок свинины. Жуя, он сказал:

— Нам с моей «пюночкой», — он кивнул на женщину-скандинавского воина, — надо было отдохнуть, так сказать, расслабить психику. Теперь займусь машиной для тебя.

— Да, вид у вас у обоих бодрый — сразу видно, что отдых помог расправить чакры, набраться витаминов и калорий...

Входя в кабинет, Валентин обернулся к секретарше и сказал.

— Запиши, пожалуйста, в ежедневнике: «Встреча с Кононовым прошла успешно. Перезвонить в среду. Видел его с женой — Ария Гиппопотамов. Д. Верди». Гиппопотам — с двумя «тэ».

Валентин сидел в кабинете, скинув пиджак, без галстука, расстегнув рубашку до пупа. Хорошая фигура сообщала о регулярных спортивных занятиях, тонкая ложбинка между грудными мышцами поблескивала от пота. Он плотно прижимал мобильный к уху и говорил чуть более напряженно, чем обычно:

— Мама, какая картина?! Папа ведь даже не видел Шурочку — как он может изобразить нас? В виде Адама и Евы, абстрактно?! Вот черт! Маслом?! Нет, я не ругаюсь — это возглас восторга... Мама, если вы сегодня приедете, то останетесь возле запертой двери. Мы с Шурочкой идем на день рождения к Артему. Нет, мы не можем ничего отменить... Нет, это не важнее, чем сердце матери, но куда важнее, чем, например, аппендицит матери... Да при чем тут мой юмор?! — Валентин явно терял терпение. — Я познакомлю вас на выходных... В прошлый раз я не сдержал обещание потому, что давал его не всерьез, а теперь сдержу... А в позапрошлый Шуре пришлось ехать к бабушке в больницу... А до того я не помню, но были причины, которые важнее твоих разговоров о семейных принципах и том, что у твоего мальчика слабый желудок и добрая душа... Я не хамлю! — Валентин уже кричал. — Остыть?! Я не хочу, чтобы ты меня брала за горло! Я не буду откладывать в «долгий ящик», я сам скоро лягу в ящик — тогда и остыну!

Злобно бросив телефон, Валентин выскочил из кабинета и устоялся на секретаршу. Он молчал несколько секунд, а потом грозно спросил:

— Твой Боря познакомил тебя с родителями?!

— Да... — Вика хоть и привыкла к тому, что босс ее — человек странноватый, но на этот раз она явно оробела.

— И что сказали его родители, увидев такое безвкусно одетое недоразумение?! — Валентин прокричал это почти с визовом.

Потом он повернулся и, ничего не поясняя, почти бегом скрылся в кабинете. Вика осталась сидеть с широко открытыми глазами; кажется, теперь они были еще более красными, чем утром, когда слизистую раздражала только аллергия.

Скатав шарик из бумаги, Валентин пытался сбалансировать его у себя на голове. Теперь на нем был пиджак, галстук — туго затянут. Только лицо оставалось влажным от жары и несчастным от мыслей.

Раздался звонок. Валентин снял трубку:

— Да, Вика, пусть заходят. И... Извини, пожалуйста, — ровно проговорил Валентин. А потом в своей обычной иронично-торопливой манере добавил:

— Так, просто вышел из себя, а на тебе сдуру сорвался — у меня очень сложные отношения с генеалогическим деревом.

Вошла пожилая пара. Дама поблескивала бриллиантами от Картье и вставными зубами от дорогой стоматологической клиники. Кавалер шел, слегка сгибая колени. Очевидно, в присутствии своей жены он никогда не может существовать в полный рост. Она первой подала руку Валентину и завела разговор:

— У нас совсем мало времени. Скажите, вы смогли договориться, чтобы хотя бы один день мы охотились без инструктора? Или нет?

Валентин так и не выпустил бумажку из рук, но выражение лица его было отчетливо доброжелательными даже, пожалуй, счастливым.

— Да, мы можем организовать Вам сафари без инструктора, но я должен еще раз предупредить: ЮАР — очень опасное место.

— Молодой человек! — мгновенно ответила дама, решительно подавшись вперед, будто сафари уже началось, а Валентин представляет собой эдакую антилопу с весьма ворсистой шкуркой. — Я прекрасно осознаю риски. Я плачу Вам не за советы, а за возможности в области туризма!

— Мой муж тоже все осознает! — добавила она, впрочем, не для того, чтобы учесть его мнение, а чтобы придать своим словам еще большей убедительности.

Супруг молчал. Если бы он стоял на своих полусогнутых, то после слов жены, очевидно, присел бы на корточки. Благо, от этого его удерживало комфортное кресло.

Валентин, не переставая улыбаться и комкать бумажку, тоже чуть подался вперед и очень доверительным тоном произнес:

— А знаете что, я сделаю вам скидку — двадцать процентов...

Дама чуть отстранилась и с пугающим кокетством женщины, привыкшей всю жизнь повелевать мужчинами, сказала:

— Спасибо! А скакой стати выделаете мне такой подарок? — Обычно такая ее улыбка была вымогательством комплиментов (и попробуй не ответить, как надо!), но на Валентина она не действовала.

— Просто вы с супругом напомнили мне родителей! — Валентин приподнял руку, упреждая яростную отповедь дамы, которая снова наклонилась к столу, сжав губы и брови. — Боже упаси! Я никоим образом не намекал на разницу поколений. Дело в том, что мои родители тоже не ведают, что творят...

Квартира была сделана в стиле минимализма. Было заметно, что чья-то тщательная рука наводит блеск и порядок. Валентин сбрасывал с себя одежду прямо на диван. Громко выкрикивая, так, чтобы было слышно в соседней комнате:

— Чертова жара. Гребаный день! А как я ненавижу голубей! Послушай, родители уже час тому выехали с дачи. Они скоро будут в Киве — закачивай печь: мы вряд ли доберемся до десерта. Вряд ли застолье вообще состоится... И кстати, все равно, какую футболочку ты наденешь — это ничего не изменит...

Раздался звонок в дверь. Валентин натягивал джинсы, дернулся, чуть не упал, неразборчиво выругался. Надев джинсы и схватив футболоку, он побежал к двери, крикнув по пути Шуру:

— Ты, главное, не волнуйся!

Дверь распахнулась, он поцеловал родителей, но не сдвинулся с места. Потом Валентин улыбнулся широко и как-то отчаянно.

— Шура! — громко крикнул он. И добавил, обращаясь к родителям. — Позвольте представить Шурочку.

В дверном проеме показался устрашающего вида молодой человек. Он не успел снять передник — из-за чуть перепачканной мукой ткани выпирали плечи бравого штангиста. Шура вытирал крепкие руки полотенцем, немного переминаясь с ноги на ногу.

— Можете называть его Александром, — потом, взглянув на молчащих родителей, Валентин добавил. — Кстати, я — гомосексуалист. И, понятно, Шура тоже...

— Не волнуйся, — говорил Валентин Шурочке, с лица которого стекали молчаливые слезы. — Они успокоятся, смогут понять и принять. Они любят меня, а значит, как все родители, согласятся с чем угодно, если это хорошо для их ребенка.

Тем временем мать Валентина, уже находясь на даче, туго прижав подушку к голове, шумно рыдала и произносила одно слово — «гомик». Отец Валентина в этот момент был занят «живописью» — он трудился над картиной, на которой по первичному замыслу были изображены его сын и Шурочка в виде абстрактных Адама и Евы. Теперь он резкими движениями по верхмасла наносил штрихи маркером. Он пририсовывал «Еве» весьма горделивых размеров мошонку и правил форму груди: с чувственной женской — на мускулистую мужскую.

Появляйтесь и заходите

Прошу вас внутрь, не стойте в проходе, закрывайте дверь. Я не выношу сквозняков и Они тоже.

Здесь вы можете не стесняться и чувствовать себя как дома. Даже не то — свободнее, чем дома. Дома ведь вам не стоит разбегаться и со скоростью, предельно доступной вашим цивилизованным ногам, врезаться в сервант с самым старым, ненужным, дорогим сервизом. Или же бросать вазу в телевизор... Тут вы можете позволить себе все что вздумается. Я специально устроил все так, чтобы никакое физическое вмешательство, даже самое грубое и бестактное, Им не повредило.

Это так мило, что вы решили посетить меня. Да-да, я, конечно, понимаю, что пришли вы не мою болтовню слушать, а поглядеть на Них, сделать несколько снимков, возможно, испросить у меня разрешения поместить кое-какую информацию в прессе. Но не об этом речь. То есть об этом, но дело не во мне. Я, понимаете ли, согласен на все, но Они могут отказаться. Вы скажете, что Они-де и могут, но поскольку Они всем, включая свое существование, обязаны мне, то и перечить не станут, если я отнесусь к вашим просьбам благосклонно. А вот и нет — ничто указать Им не может, даже я.

Вы же понимаете, что Они способны на страшное и удивительное. Они, извините за видимую гиперболичность, буквально всемогущи. Вот вы представьте: я им скажу, что соглашаюсь, например, сдать одного из Них в наем. А Он — тот, кого я сдаю, — скажет «нет!». Вы думаете, мне удастся убедить Его, запугать, покорить лестью или обманом?

О, если ваше мнение таково, то даже подумать страшно, в какой опасности вы можете оказаться! Если вы поведете себя неразумно и хоть у Одного, не говоря уже обо Всех, вызовете раздражение, то... Говорят, что слоны, умирая, испытывают невыносимые страдания — кричат (или трубят — не разберешь их) так, что услышавший человек может сойти с ума. «Предсмертные слоны» — везунчики по сравнению с вами, если Они проявят к вам немилость.

Да, Их немилость — это вселенская боль, многодневная песчаная буря, вывихнутые суставы, суровая кара за грех — это все, чего не может вынести человек. Их немилость может походить на сон, в котором рваные ткани сгорают на вашем теле, пока вы заходите лимфатическими пузырями — смутными отголосками аутодафе. Забыл сказать, что Их основная черта, даже прежде непокорности

и могучей, но тонкой опасности, заключается в отсутствии. Да-да, я не оговорился. Они так устроены — Их нет. И вас нет. Но если Они появятся, то вы тоже появляйтесь — и заходите.

Думать, прежде чем говорить с богом

Сторож открыл дверь. Движение плавное, как реверанс, точеное, как меч, будничное, как яичница: у сторожа богатый опыт — две с половиной тысячи лет и немного еще, совсем немного.

Я спросил, почему он открывает проход через мост, если должен охранять его.

Сторож сказал, что он бог по имени Хеймдалль — страж богов, который охраняет мост-радугу Биврест от великанов-етунов и видит на расстоянии ста миль, слышит, как растет трава на лугах и шерсть на овцах. Его зубы сделаны из чистого золота, он сын девяти матерей и на поясе носит золотой рог Гьяллархорн, звук которого возвестит о последней битве Рагнарёк и будет слышен во всех концах.

Я сказал: это — не ответ на мой вопрос.

Хеймдалль сказал, что мост-радуга Биврест соединяет Мидгард с Асгардом, что красная часть радуги — это огонь, а потому по мосту могут пройти только боги. Мидгард — средняя земля, населенная людьми. Асгард — город богов, обитель асов, высших богов, главный среди которых — Один. Кроме асов в Асгарде живут девятивоительницы — Валькирии.

Я сказал: это — не ответ. Я так и не понял, почему ты готов пропустить меня через мост.

Хеймдалль продолжал: мир был сотворен из великана Имира — первого существа. Он произошёл из льда Эливагара, в котором теплота зародила жизнь. Под левой рукой Имира выросли мужчина и женщина, а от его ног родился шестиголовый великан Трудгельмир. Имир был убит потомками великана Бури, а также Одним, Вили и Ве. Убив, они сотворили из него мир: из мяса — сушу, из крови — воды, из костей — горы, из зубов — скалы, из волос — лес, из мозга — облака, а из черепа — небесный свод. Каждый из четырёх углов небесного свода новые боги свернули в форме рога и в каждый рог посадили по ветру: в северный — Нордри, в южный — Судри, в западный — Вестри и в восточный — Аустри.

Я заметил, что образ создания облаков из мозга — хороший образ. Но все равно, это — не ответ на мой вопрос.

Тогда Хеймдалль снял с пояса рог Гьяллархорн. Я решил, что он протрубит в рог и начнется последняя битва, судьба богов Рагнарёк — чудовищный волк Фенрир проглотит солнце, погрузив мир во тьму, а море выйдет из берегов, когда из глубин всплывёт мировой змей Ермунганд. К ним примкнёт и огненный великан Сурт с пылающим мечом, который выжжет землю, и повелительница загробного царства Хель, и коварный бог Локи вместе со всеми великанами-ётунами.

Я сказал: прежде чем трубить, просто ответь, почему ты даешь мне идти через мост, хотя и не должен делать этого.

Хеймдалль сказал, что трубить еще рано — время последней битвы не настало, и рог он снял с пояса для другой цели, достигнув которой, он, хоть и не ответит на вопрос, чего я добиваюсь так настойчиво, но совершит, по его мнению, полезный поступок.

Хеймдалль размахнулся золотым рогом Гьяллархорн и ударил этим ценным предметом мне по голове так сильно, что мой череп мгновенно треснул, как упущенный на асфальт арбуз. Я увидел, как из головы вылетела половина моих мозгов, упав на расстоянии метров трех от того места, где я стоял. Подумав, что корректность и точность ответа на сформулированный вопрос — это не то, что следует требовать от бога, тем более, скандинавского, я свалился на лопатки. Еще, смекнув, что нечего даже мечтать, чтобы из моих мозгов тоже сделали облака, раз эти мозги не годятся даже на то, чтоб ими соображать, я умер, сожалея о собственной глупости.

Псалом перший

...родом зі Східного Поділля.
Нині живе в Броварах та іноді на Полтавщині.
Мовознавець, кандидат наук.
Зрідка пише вірші й перекладає.

Роман КИСЕЛЬОВ

МОНАСТИРСЬКУ браму вкочується віз, навантажений мішками. Келар підстрибцем підбігає до воза і показує погоничеві, куди підвезти мішки. Обидва щось вигукують, воли розвертаються, і віз із гуркотом прямує до монастирської кухні повз малі віконечка келій у грубесних мурованих стінах, щойно наново поваплених. Через відкрите вікно келії Григорій чує, як біля комори перемовляється незадоволена братія.

— Аж приходив учора хтось од громади, каже, там бур'яни вище голови. Будемо ми голодні сидіть сю зиму. Каже, через ті порції й рації, чи цареві, чи солдатам, чи казна-кому, селяни наші по слободах, як миші, розлазяться.

— А скоро й тиє, що є, до остатку розлізуться.

— Усе мало їм.

— Та ж то з Петербурха Сам так приказав, хай він не дбже.

Незабаром віз голосно підстрибує на вибоїні коло воріт, келар зачинає браму.

До обіду буде тихо. Тільки неголосно торохтітиме посуд із кухні й хтось час від часу переходитиме монастирським двором: стежкою від білої повапленої стіни, на яку сухо світить сонце, далі крізь велику тінь від береста, трохи розріджену непевними тремтливими променями, що пробиваються крізь листя, далі знову по сухому пилу — у бік протилежної брами, від якої дорога до річки.

За вікнами бібліотеки, до якої приставлено Григорія, стояло непорушне мовчання двору. Згадав, як у дитинстві в тиші коло озера

світлася мокра трава — якимось немирським світлом: темно-сині й рожеві кольори квітів, сяйливе озеро, промені в густому лісі. Тоді, коли ще зовсім малими баба водила їх до озера вранці... Тут інакше, зовсім інакше світло. Навіть і біля річки: він ніколи не виходив через браму до річки, але знав це напевно. Як у шпиталі, — подумав Григорій. Як у миру.

Тишу ненадовго порушив келар, він щось наказував послушникові й показував у бік брами. Скоро він зник, десь неподалік на вулиці рипнули двері.

Мир і монастир були тепер такі схожі. Треба її смиренно терпіти, цю схожість, як Божу волю, як його рішення — для недовідомих причин і для, врешті, його-таки, Григорієвого, блага. Але ж важко, так важко боротися з відчаєм. Як радо він колись приймав обітницю, як вірив, що той образ, який часто полонив його й сповнював радісним передчуттям, от-от стане дійсністю: синювате повітря, сповнене вологою, що йде від грубесних стін келії, самовіддана блаженна молитва — в серці, потай від усього світу, загорається тихе червоне полум'я. Але було просто вапно стіни, ліжко, стіл, ікони — наче не в монастирі він молився, а десь у селянській хаті. Він не міг знайти причини цій, прости Господи, Божій скупості. Ані пости, ані молитви, ані жоден послух не помагали — все одно наче в селянській хаті, або — ще гірше — як у шпиталі. Силкувався пояснити безплідність свого служіння, відшукати шлях до спокути — думав, думав і думав.

Ігумен казав, що замість суємудрія треба книги божественні читати: «як хочеш думати, то Святе Письмо чи або творенія святих отців, і разсуждай — стих за стихом, пункт за пунктом — туди обращай свою мисль»; у тому, казав, знайдеш ліки від свавільних думок. І духовник, що приходив із міського собору й сповідав братію, завжди казав: «Багато ти, сину, думаєш. А ти ж волю свою оддав у руки Господні, от і роби, що тобі велять, менше думай і менше згадуй». Мудрий був той духовник. Одного разу довго балакав із ним:

— Ви знаєте, отче, я так завжди собі уявляв: тісна келія, але від молитви мені так, наче десь у фіолетовій далі горить червоний вогонь. І того я бачу безмежний світ у тій тісній келії. Де це зникло, отче?

— Ти, сину, хочеш преподобним себе відчувати. А ти не думай, як преподобним стати, а тільки як Богові догодити. Зневаж себе, волю свою зневаж. І тугу свою зневаж, навіть тугу за молитвою зневаж, якщо вона веде до відчаю. Не блаженство твоє Богові треба, а воля твоя. От і віддай її, запереч себе зовсім. Просто зневаж себе і роби, що тобі велять.

Заскрипіла хвіртка у брамі: з міста вернувся отець настоятель. Ще двоє з братії були з ним, один ніс пакунок у папері.

Веліли не так уже й багато. Тепер він складав список книг, як наказав ігумен: списати окремо *in folio*, окремо *in quarto*, а тоді всякі дрібні*. А там, де не було записів, уписати на нижніх берегах, по два-три слова на сторінці — так, як було заведено: «Сія книга N з бібліюдики монастира N-ского, а хто би еи отдалити мѣлъ, того да ѡсудитъ Богъ на второмъ пришествіи. Анафема, буди проклятъ. Року Божого 1724». Зразок написав на папірці сам ігумен. Григорій довго гортав кожну книгу: у київських і львівських, крім скарбу слів, було ще повно різьбленого листа, і невідомих звірів, і лісових квітів, які той скарб стерегли. Були ще московські, де тільки ряди вигнутих літер і червоні буквиці, до яких приліплено вбогі візерунки, наче кінські хвости — але дарма, і там були святі слова. У Григорія й самого в келії був Псалтир. Старий київський Псалтир — із великими ініціалами, де літери тонули в густій траві та в обіймах якихось нетутешніх тварин. І там він теж написав, по слову на сторінці, як було заведено: «Сія книга єсть власная законника Григорія Петрашка. А хто би еи без позволенія отдалити посмѣлъ, да буди проклятъ. Анафема».

День висів у повітрі, як неживий. Говоріння знадвору, яке наростало ближче до часу трапези, не могло його оживити. По молитві сіли до столу: постукували ложки, над столом гуділа велика муха. Біле порожнє світло, в якому нахабно гуділа муха; як не старайся, більше не було куди подіти увагу. «Оця муха зараз сильніша від моєї молитви, — подумав Григорій. — Та навіть вона мене переможе». Глянув на братію: ніхто не був заклопотаний, в очах сама безтурботність. «Це лукавий спокушає мене до відчаю і до гордості. Ці погляди як погляди — такі, як і в мене. І день як день, і світло як світло». Торохтіли ложки.

По трапезі до Григорія підійшов ігумен.

— Єсть у мене діло до тебе, сину.

— Слухаю, отче.

— Ти, Григорію, коло книг поставлений, а в писанні сама Божа істина об'явлена. Оце тобі книга, прислали із консисторії з розказом, щоб усій братії об'явити. Ти прочитай уважно і все розкажеш братії

* *In folio*, *in quarto*, *in octavo* — формати інкунабул, перших друкованих книг, створених за допомогою набірних шрифтів (1447 — 1500 — 1550 р.р.). Для книги формату *in folio* на одному листку друкувалося 2 сторінки, *in quarto* — 4, *in octavo*, відповідно, — 8. Великий формат *in folio* вживали рідко, для дорогих книжок, які тому й отримали назву «фоліанти». Втім, нормативів для паперових фабрик тоді не існувало, тому були великий і малий *in folio*.

по пунктах. А особливо дивись, що там нового є: бо то тепер по тій книжці весь духовний чин буде жити. Священний Синод так зволив і постановив, і государ так розказав. А оце на папері ще копія з государського указу списана, теж до тої книги внесуть, як наново друкуватимуть. Чув, сину? — уважно, по пунктах.

Око сковзнуло по папірцеві: «вѣчная ссылка на галеры с вырѣзаніемъ ноздрей». Відкрив книжку — «Регламентъ духовный»: чорні, трохи вигнуті літери.

— Чув, отче.

За два дні перед вечірнею ігумен зібрав братію в трапезній.

— Кажі, Григорію, що там нам нового приписано.

За вікнами тихо хилився день.

— Таке нове, браття, що чин наш законницький тепер без потреби. У габіт святий тепер до тридцяти літ не пускатимуть. Та й монастирів залишать яких хіба кілька. Буде й тут, браття, шпиталь, а не монастир. А нас, може, у солдати побриють, чи хтозна, що з нами зроблять.

— Ти не дерзай Григорію, бо як государ те постановив, така, видно, і Божа воля.

— Государеві тому, отче, Божа воля — ніщо. Мудрішого він себе має і від святих отців, і від Божої заповіді. Ніхто, браття, не може святи заповіді преміняти. А Сам отой із Петербурха вже таїнство сповіді внівеч обернув і понад Бога суддею себе поставив. Є вже такі гріхи, що мусить сповідник, таїнство занехавши, їх цареві доносити. Я, браття, святим отцям більше вірю, і скверни тієї вам не оголошу. Отут вона написана.

— Ти, Григорію, помазаника Божого ганиш.

— Кого іншого він помазаник, отче, кого іншого — не проти ночі казати.

Братія перелякано дивилася — то на Григорія, то на отця настоятеля. Була тиша — така нежива тиша, ніби це вже був не монастир, а шпиталь. Або не шпиталь навіть, а канцелярія.

— Простіть, отче ігумене. Простіть, браття, — сказав Григорій і вийшов. Ступив за поріг — і полегшало зразу, ніби був уже зовсім деінде.

Вертався у келію через двір. Вечоріло. Як швидко може змінитися світ — за одну мить. Смішними були тепер усі його побивання, суєтними і смішними: благодать співом стояла в повітрі, в потемнілому листі береста, її не треба було шукати й здобувати. А коли зайшов у келію, застав там сине вологе повітря. Запалив свічі, сів до столу, взяв Псалтиря до рук: червоне полум'я в фіолетовій далі. Подумав

трохи, тоді густо-густо замазав чорнилом старий напис на берегах. Помолівся, знову сів до книжки і почав писати у ній: «Книга сія належить Григорію Петрашку, законнику монастира N-ського. А хто би м'їв тою книжкою володіти, по смерті моїй, альбо і за живота, помолися о душі моїй, смиренно молю, брате м'їй і благодїтелю». Тиха молитва, червоне полум'я у фіолетовій далі.

Вони прийшли вже наступного ранку, якраз коли навантажений віз закочувався у монастирське подвір'я. Як добре, що не треба було ще цілий день дивитися в очі братії і бачити в тих очах сором. Келар, як завжди, побіг за возом, хтось перейшов двором до протилежної брами. Монастир переминівся для Григорія цього ранку, він уже не був схожий на шпиталь. Наче прокинулося все: листя береста, сухий пил під ногами, шматок павутиння, що вчепився до стулки відкритого вікна. Григорій був цілком певен, просто знав, що мокра трава коло річки світилася зараз тим самим світлом, що він його бачив коло озера в дитинстві. Щастя, яке несамовите щастя, який дивовижний світ Божий, яке чарівне життя. І як добре, що його не помилують, вони не милують за таке. Добре тому, що просто вони не страять, перед тим будуть муки, буде щось темне й потворне, а Григорій не був певен, що зможе все те винести гідно: можна вигадати таке насилля, що вже не буде місця для гідності. А вони це можуть, він бачив це у дитинстві, в сімсот дев'ятому. Але Григорієві здавалося, ніби за те, що саме зараз він цього не боїться й це обирає, йому обіцяно прощення за його майбутню ганьбу. Коли виїжджали з подвір'я, він глянув на поваплену стіну коло брами: згадалися рої мух, коли мати готувала обід на старій грубі в дворі. Який безкінечно чудовий світ...

Кат у червоному гостроверхому ковпаку — наче ініціал у московських книгах. Блискачка сокира — вигнута, як літери, вишикувані в тих книгах. По дошках ешафоту гуляє сонце й пестить їх: так само воно світило на кладку на озері, коло якого виріс Григорій. Дяк щось бубонів з папірця про імператора, помазанця Божого. А тим часом світло пробігло верхами дерев, саянуло лезо сокири, біле сонце вдарило в очі. «И в законѣ Господни воля его, и в законѣ его поучится день и ночь...» Здалося, наче за спиною стоїть хтось із чистим і суворим обличчям, той, хто без жалю пропечатав колись розжареним тавром його серце, а він досі не міг ні збагнути те тавро, ані прочитати,

***

Порожньо в келії. На столі книга одкрита. З вулиці, де гуркотить віз, який вкочується в монастирську браму, крізь мале вікно проходить золотий промінь. Лягає на біле вапно стіни, далі на білий папір. Якраз коло ініціалу «Б», що губиться в густій кроні літнього листя, з-за якого визирають якісь дивовижні звірі. Там надворі денне світло поволі розмиває буденна балачка, торохтіння посуду, що його понесли мити до річки. А тут — рівний, як меч, промінь. «Блаженъ мужъ иже не иде на совѣтъ нечестивыхъ, и на пути грѣшныхъ не ста, и на сѣдалищи губитель не сѣде...» Від золотого сонця засвічують-ся пункти келійних книг.

Дмитро
Лазуткін

К

И

З

Е

О

І

НІХТО НІКОЛИ НІКОГО...

...народився 1978 р. Закінчив
Національний технічний університет України КПІ.

Тексти друкувалися
в «Четверзі», «Колекції», «Вавілоні».

Лауреат конкурсу «Трансслов-2002» та премії
імені Б. І. Антонича «Привітання життя» (2000).

Автор книг «Дахи» (2003), «Солодощі для
плазунів» (2004), «Паприка грез» (Москва, 2006),
«набиті травою священні корови» (2006)
та «Бензин» (2008).

***

коли тобі говорять про довіру — чекай зради
коли хтось ставить кранку —

сміливо розраховуй на кому
адже немає безсилля не приреченого на владу
над усім що не належить нікому

і моя любов — як сенс і як сумнів —
сильна

і мої платани здіймають угору кроки
ти можеш сказати комусь що ти вільна
але смаку — пішли додому
й підеш додому

хто різав вени хто пив з них солоні соки
хто підстригав дерева аби не росли вище
знає — життя це безперервні потоки
і якщо сон в руку — то сон віщій

втім я завжди вимагав — дай,
треба!

і відбувалося — тут а потому — всюди
бо врешті-решт
те що стискає ребра
в люди піде
з мене піде
й буде

***

відецьський стілець
зроблено у молдові

китайський чайник
за вісім доларів

у підручнику з історії
жодного білого вірша

як їм вдалося так хитро
все заримувати?

і зірки проколотими язиками
тягнуться
ніби нічого не сталося
ніби ніхто ніколи нікого...

а ще стоїш з квітком у руках
з квітком на поїзд який пішов

а ще зриваєш яблука
які виявляється ще зелені

а ще кричиш у стіну
а вона
нічого нормально — слухає

***

цього не назвати ніяк
нібито життя навпаки
важчає осінній косак
світають до ранку зірки
шелестять листки мов плачі
як мене сюди занесло?

тінь твоя зникає в дощі
наче і тебе не було

***

ось і все — осінинь і безбожно
бити дзеркала — моя стихія...
падає на воду шил дорожній
холод пробігається по шії

сонце десь у ранку на порозі
з ароматом свіжої отрути...
я зустріти ангола не в змозі
надто не стикуються маршрути

але біль наскрізний і судомий
але шал — тваринний і гарячий
я залишу кілька повідомлень...
оленятко, я також незрячий

б'юся головою головою
ти мене не чуєш бо... не чуєш
майбуття росте в мені травою
я кохаю я телефонуєш

будь в мені назавжди будь як-небудь
як твій кіт що лається зміїно...
всі шляхи впинаяться у небо
й рвуть мене на рівні половини

***

Н. Годунко

перші морози
і коліччі дотики сніжинок з розставленими
пальцями
котрі не можуть відмінити наближення
до асфальту
що ніби злітна смуга знову підбирає їх
і несе за вітром

жінка у якої все лише починається
наже — все скінчилося
мої стрибки зі стрічкою
мої вправи з м'ячем
моя художня гімнастика
і мої оргазми які доводили мене до сліз
до ридань
неже це кінець

та ні — відповідаю я —
оргазми точно ще будуть

і вона злиться загортаючись у ковдру
так ніби я недодав їй кілька балів
головуючи у суддівській комісії
так ніби я не платив любов'ю за любов
старанно відповідаючи на її есемески
і на вимоги її гнучкого тіла

В

І

З

Т

О

І

зима — це сезонний армарок почуттів
зима — це віртуозні піруети віхоли
зима — це час заклеювати вікна
аби вберегтися від великого світу
де ніжність дорівнює смерті
а на дорогах ожеледиця
і падати легко

***

тривожні пальці мовлять вітер
тривожні пальці мов трава...
я слід сльози цілунок вітер
бо ти не віриш у слова

весна ховалася за двері
за спини спізвених людей
щоб згодом вмерти на папері
як вогнечас і часоклей

на тінь лягло нічне сьогодні
і тінь лягла така тонка
як ця розчумлена природність
неголосна і нетривка

я слід сльози цілунок вітер
бо ти не віриш у слова...
тоненькі пальці мовлять вітер
тремтять на вітрі мов трава

***

я скиглив коли ти проходила поруч
я злився коли ти уперто минала
я вибитий кегль
я розчавлений овоч...
сто тисяч людей на планеті вокзалу

але все одно
ти всебічно наскрізно
в мені поза мною у продажу квітів
ми ледве відчутні ми нібито різні...
ти стерла мене
навіть я тебе витер

і погляд римується з поглядом ледве
і не перебити і не перебути...
я надаю чужі готовий хоч кеглем
хоч гравієм бути на твоїх маршрутах

***

нічні вантажівки світла зберуть випадкові
деталі

так найменші мурахи блищать на вологій морі

доки життя видовжується по вертикалі
і поступово зникає вгору...

вона поїхала — ти ж сам викликав таксі
вона поїхала так само як інші всі

переливи образ захоплюють територію
ніжні дотики впираються у амстердамі небес
так солодко перебирати колишні історії
так затисно вірити у безперервний процес

і нехай усе врешті-решт стане

попелом або димом

візьми мене зараз — вона кричала —

бери мене діма

і горючись шкіри наче землі заповітною
і зупиняючись на окремих ділянках
все одно віриш у якусь
більш-менш достойну відповідь
поки твої апостоли
входять у місто на танках

R

I

S

E

O

II

але любов сильніша за ритуальні процесії
навіть на тлі незапланованої агресії

робто — щодня все одно когось зраджуєш
і тремтиш від спокуси наелектризований прохат

і лише відчай на якому весь час заощаджуєш
впевнено каже: я повернуся
потім

***

любов вимагає оргій
заходьте є вільні місця
у дівчини з Краматорська дуже теплий живіт
вона — бенкет подорожніх
вона — початок кінця
ї на пластикові виделки настромлюються серця
потрібно чимало виделок аби врятувати світ

пігулок для камікадзе
гірничників для воєнів
це дійсно важлива праця —

тримати за зобра життя

коли літаки пересічні лякають домашніх птахів
та все одно надто складно
як сильно б цього не хотів
зв'язати бажання втечі з надією на ворота

до дівчини з мариуполя
усміхненою завжди —

просити когось вибачення і дякувати чимдуж
за рибу

у холодильнику

за знайдені вчасно сліди

які невідомо звідки які невідомо куди

напевно нічні поропельники — змивають свої
сліди

R

I

M

E

O

H

***

клеи
опустив долоні
на фари

і

машина
заплющила
очі

ти не хочеш

і тебе кумарить
що тебе
так само не хочуть

ти боїшся
га
до по ма га є
віскі
кола
але
вранті-решт
рахи...
кола

ти боїшся
що тебе немає

ти боїшся ...

тебе не було

ніколи

***

справа досвіду — спростування життєвих істин
справа часу — наслідування народних прикмет
але для активного відпочинку завжди
знаходиться час і місце
якщо встиг придбати гранатомет

і тоді вся земля для тебе — подібна на поле бою
ну варто принаймні сусідні території
взяти в полон
за любов за волю — за все що сталося
не з тобою —
священний вогонь прицільний вогонь
суцільний вогонь!

аби кров хванчмарою текла — з увсебіч
потрапляючи в воду
а в очах червонів скажений гемоглобін...
хочеш сука свободи — на тобі сука свободу...
в небі прах в полі воїни — у цілому світі — один

***

вчителька вчила бури слухняним
квіти селилися на підвіконні
той хто не вірить — робить погано
мама казала гроші в бідоні

стрілки стрибають — як не стрибати?
книжки читають тебе аж до крапки
море — азовське
гори — карпати
острів — зміїний...
чий ми нащадки?

любиш — не любиш
а втім ти не бієш
метеорологи мов спекулянти...
чиста криниця рідне обійстя
чуєш пісні — це народні таланти

якщо збирають пляшки — то потрібно
пишуть в блокнот — то такі патріоти
золото вкрали
тримайся за срібло
разом як шпроти
за або проти

В

І

З

Т

О

І

і слова відлітають — наївні
і небеса прощюють блищарі...
не переймайся
гори — зміїні
острів — азовський
море — карпати...

***

любов пахне клеєм
любов пахне слиною

любов
з тобою
любов
з країною

і перша — мінша
а друга — інша
бо перша вийшла
і друга вийшла
з такої хачі
з таких околиць
де ночі важчі
де очі коле

тому що межі
в обіймах теми
я їх відстежив
і відокремив

і ми вдихнули — вино і воду
свою провину — свою свободу

хоч пересимий
хоч оторожний...

мене пробило
і я порожній

валерій
верховський

Формула України

Львівчанин, 1969 р.н., письменник-фантаст.

Перша публікація — науково-фантастична повість
«Ненаситець» у львівському часописі «Світ Пригод»,

друкував фантастику в «Сузір'ї», «Просто
Фантастиці», «УФО», «Українському Детективі»;

статті — у «Книжнику:review»

та мережевому виданні shana.org.ua/

Нині — редактор відділу критики часопису «УФО».

ВСЯКЕ
ТАКЕ

Наша держава посідає перше у світі місце за імпортом глобусів України китайського виробництва, а ми досі не вирішили, скільки в Україні полюсів. Якщо Україна — не Росія, то що вона таке? Ми є, хоч нас не мало бути. Європа захоплювалася розбудовою національних котеджів у минулому та позаминулому століттях. У світі нинішньому все вирішують імперії з мільярдним населенням і трильйонними бюджетами, від старих уявлень лишилися сльози, а тягар білої людини перебирають на себе азіати. Європейці ж будують собі багатоквартирний будинок на зразок Великої Швейцарії.

Водночас українці періодично дивують увесь світ — і себе самих: сімдесят п'ять відсотків розмовляють російською та стільки ж — сімдесят п'ять — українською; дев'яносто відсотків називає себе українцями і ще тридцять — росіянами. Очевидно, що формулу України не виведеш простими арифметичними діями.

Україна — не Бельгія і не Чехословаччина, вона не має чітко окресленого внутрішнього кордону. Якщо уявити нашу державу у вигляді глобусу, то більшість народу на ньому мешкає поблизу екватора, а не в полярних зонах. Склянка може бути напівпорожньою та напівповною одночасно, але у нас наполовину не наливають. Логіка тут безсила й має покликати на допомогу етику.

Чому білоруси — не українці

Що такого поганого у мові Пушкіна та Достоевського, що українці так опираються наданню їй «людських прав» за прикладом сусідньої Білорусі?

До речі, треба визнати, що не лише Лукашенко винен у тому, що нині білоруська стала мовою меншини. Навіть якщо до влади прийде найдемократичніше обраний президент-націоналіст — на загальну ситуацію він не вплине. Білоруси не спромоглися на спротив русифікації. Чому?

Білоруси не мали своєї Галичини, наочного втілення альтернативної історії; не мали свого Шевченка, котрий пробивався незграбним

поетично, але потужним голосом кризь століття; вони багато чого не мали. Білоруси не мали свого Шелеста.

Хрущов колись казав, що білоруси першими побудують комунізм — саме тому, що відмовилися від своєї мови, перейшли на російську. Так, білоруси русифікувалися у 1950–1960-тих, коли ще живі були ідеали «світлого майбутнього», земного раю, який колись буде збудовано людськими руками. Згоден, заради такого всесвітнього щастя можна було пожертвувати чимось... Якби цей ідеал не виявився фальшивкою.

Але відбиток того давнього романтизму в ставленні до російського білоруська свідомість увібрала в себе та береже досі.

Перший секретар КПУ в 1963–1972 рр. Петро Юхимович Шелест, навпаки, не виявляв належного ентузіазму до справи русифікації. Він не був янголом із жовто-блакитними крилами, але спромігся виграти десять років, лише десять років, та це були ключові роки. З приходом до влади Щербицького русифікація розгорнулася на повну потужність у 1970–1980-тих.

Кілька зауважень, які я маю зробити, стосуються характеру її проведення. Ця русифікація не розповсюджувалася на всі регіони однаково: у Криму й так усе було русифіковане, певні особливості мав і Донбас із його постійним припливом мігрантів, а Галичина русифікації зазнати майже не встигла. Коли ми говоримо про русифікацію, це головним чином стосується Середньої України: не лише центральної, а й південних, та окремих східних областей.

Неправдою є те, що русифікація була насильницькою. Не треба дурити бодай себе самих: дисидентів на всю велику Україну знайшлося кілька десятків, а мільйони покійно сприйняли те, що вирішили нагорі. Русифікація українців була, як і багато що в Радянському Союзі, «добровільно-примусовою», і це дуже важливо для розуміння сьогодення.

Ще один важливий момент. Я особисто згоден із тими, хто каже, що мова Пушкіна і Достоєвського нічим не завинила і нічим не гірша від мови Шевченка та Лесі Українки. Але маю намір довести, що русифікатори зробили гірше передусім мові російській. Бо дуже важливою є мотивація процесу переходу з рідної мови на іншу, заради чого це робилося. У сімдесяті — вже не заради «світлого майбутнього», бо віра в нього тихо згасла, лишивши тільки порожню оболонку. Відмовлялися від української з прагматичних міркувань: кар'єра, престиж, зрештою — особиста безпека.

Що означало: «добровільно-примусова»? Це дуже просто. Спершу радянська система змалку виховувала у підданих конформізм,

і досягла певних успіхів. Достатньо було сказати — конформісти одразу все виконували, решта суспільства теж поступово підкорялася; лише незначна частка громадян перетворювала внутрішній протест на відкритий спротив — із ними легко розправлялися «кому слід».

Як стати циніком?

Конформізм і цинізм тісно пов'язані між собою, одне виростає з іншого.

Конформісти є в кожному суспільстві, їх, може, навіть більшість. І не лише радянська система продукувала таких людей. Саме на них заробляє індустрія попси — читають вони те, що читають усі, слухають музику, яку слухають усі, на них розраховано нав'язливу рекламу. Вони позбавили себе вагань вибору та індивідуальних уподобань — просто за них обирають інші. Конформіст є рабом обставин.

У 1960-х роках у СРСР психологи провели цікавий експеримент, про нього навіть відзняли науково-популярний фільм. Групи дітей пояснювали, що дві однакові фігурки (одна чорна, друга біла) обидві білі, а потім питали, якого вони кольору. І майже всі дітки відповіли, що обидві фігурки білі. Добре, що майже всі, а не всі... Діти вже виростили, тож не дивуйтеся, що сьогодні співак Ікс є видатним, а письменниця Ігрек молодим обдаруванням, фільм «Такий» шедевром, а продукт Зет засобом для схуднення.

Адже в іншому експерименті групі психологів удалося створити штучний ажітаж у пересічному радянському універмазі, зімітувавши чергу за дефіцитним товаром — насправді залежалим — хустками, що вийшли з моди. Результат перевищив усі сподівання: почалася агресивна штовханина, відвідувачі раптом збагнули, що саме цього їм бракує для повного щастя, обурювалися, що не вистачило на всіх...

Нині штучний ажітаж називають розкруткою.

Виховуючи мільйони конформістів, влада аж ніяк не сподівалася на те, що вийшло, але конформіст перетворився на циніка, зіткнувшись зі злом, і так сталося — у 1970–1980-тих.

Кінець світу не подія, а процес. І кінець комуністичного режиму мало чим різнився від кінця світу — був тихим і повільним: цинізм, наче корозія, роз'їдав його зсередини. Владна корупція, загальна безвідповідальність, безпринципність інтелігенції, армійська «дідовщина» — на систему вони перетворилися саме в роки Застою.

Хто такий цинік? Він не обов'язковоє лихою людиною, аби бути ним, досить визнати, що зло вже перемогло в світі. Навіть погодившись,

що добро краще від зла, але слабше. Тож цинік україн негативно сприймає будь-яку поразку зла, бо це ставить під сумнів засади його світогляду, позбавляє універсального виправдання: «Чого ви від мене вимагаєте? Хіба не в курсі, що зло всевладне?»

А який стосунок до українського сьогодення мають ці теоретичні міркування з основ загальної моральності?

Адже під словом Україна можна розуміти три різні поняття. Є територія, на якій розташовано державу з її атрибутами, держава видає паспорти громадянам. За кордоном їх усіх вважають українцями. Ще є українська мова та культура, цією мовою творена, є люди, котрі розмовляють цією мовою не тому, що вона державна та солов'їна, а тому, що до неї вони звикли. Таких серед громадян держави завед-ве половина. Нарешті, є Україна як мрія, ідеал та мета. Ідеал цей досить неконкретний і вкрай важко вирахувати, скільки україномовних мають його в душі... Проте однозначно — не всі.

Зневага малороса до українця є зневагою циніка до ідеаліста. Русифікація вимивала з українського етносу конформізм, але перетворюючи конформістів на малоросів, робила їх циніками. Звідти росте коріння цинізму дев'яностих, що виявив себе на повну силу в «круті» роки. Чи розколота Україна навпіл? Так, саме в дев'яностих і розколослася, і це добре, це шанс вижити фізично: насправді наївно вважати, що ми вибираємо між Пушкіним та Шевченком, вибирати доводиться між буттям і небуттям.

Тоді, на початку Незалежності, українська культура опинилася у бантустані сільської місцевості, резервації інтелігенції та заповіднику бюрократії. Її схожий на мумію офіційно-урочистий варіант оживляв час від часу для звітності. Українізація була непослідовною та проводилася тими ж засобами, що колись русифікація.

Хіба не був хибним прямолінійний, механічний підхід запровадження української мови «в усіх сферах життя»? Просто так, аби в нас усе було, як у людей, і щоб у Кремлі не спокушувалися східними та південними регіонами... Мовляв, попса річ погана, але нехай уже вона буде, аби лиш україномовна попса витіснила російську. Націонал-демократичний варіант — хай читач-глядач-слухач має вибір; націоналістичний — примусимо слухати-читати-дивитися українське. Як постулат проголошували, що україномовне не може бути прибутковим, а отже потребує підтримки. Трошки підтримки було, і її надавали переважно по краплі, як і має бути за відлиги. Правда, отримали не ті, хто краще писав, а ті, хто краще просив. У підсумку маємо те, що маємо: трохи кращу ситуацію з естрадою, трохи гіршу з книжками, геть

ніяку з кіно. Можу сказати, що проект «Українська попса» не спрацював: і Схід, і Південь розмовляють, як і розмовляли, а столиця із Заходом слухають попсу російську, а не нашу, хоч вона й існує.

Так, її створили, створили багато, вона не гірша за російську «нахабу», може навіть краща, але вона провалилася, бо не мала власної ніші, виявилася непотрібною ринку. Натомість рок виявився потрібним, пісня «Вона» стала символом українського спротиву дев'яностих, хай лише для частини української молоді, але не найгіршої частини. То що? Треба просто вбухати більше фінансів у розкрутку нашого? І чи варто продовжувати грати за правилами конкурента в його гру і на його полі?

Чи було щось етнічне в мелодії, яку створив Тарас Чубай? Чи було щось політичне в тексті Костя Москальця? Нічогосінько. Це була пісня про українця, котрий вичавлює з себе по краплі конформізм, і саме тому це наша пісня.

Справжня та жива українська культура опинилася в становищі субкультури. Можливо, комусь це здавалося неприродним, але «так склалося історично»... Почалися живі процеси, які пішли культурі на користь, така собі оздоровча дієта, якщо хочете.

Два шляхи

Якщо не рахувати різних малоросійських варіантів, шляхів перед нами було два.

Як і в сусідів на сході, ми маємо власних «западників». Наш захід ближчий і конкретніший, це не абстрактний образ, а реальні сусідні країни. Західний шлях для України — шлях у Центральну Європу. Чим ми гірші від поляків або словаків? Збільшеною удесятеро Словакчиною чи навіть відродженою на новому місці Австро-Угорщиною бачать прихильники цього шляху наше майбуття. Австрійське минуле викликає однозначно позитивні емоції, а його втілення — Львів — перетворюється на місто паломництва «центрально-європейців» уже не лише українських, а й російських. Нічого милішого серцю центрально-європейців за австрійський спадок бути не може. Це зрозуміло. Навіть мова у них набуває рис центрального суржику, насичена латинізмами, германізмами та полонізмами.

Я не про те, погано це чи добре, я констатую факт. Фактом є заслуга «австрійків» у наверненні до українства колись «русских западників» зі столиці та серединних теренів, що добило ідею малоросійського лібералізму, і це гарний результат. Але за наслідуванням

стандартів проглядає той-таки конформізм. Адже про те, що буде далі, ми вже, здається, проговорили... Бажання жити за чужими рецептами у підсумку наштовхує на просту думку: аніж будувати Центральну Європу в Україні, легше емігрувати туди, або ще далі до Америки. Так і стається.

Власні «почвенники» в нас також є: за право стати нашими працюрами в минулих епохах досі б'ються скіфи з аланами, орії з аріями, трипільці з антами, бандерівці з мельниківцями. Не бракує фантазій на тему пошуку коріння в наших «укрів», «вічно вчорашніх», які тікають у минуле, не знаходячи в сьогоденні відповідей на справжні виклики доби, сподіваючись відшукати втрачений рай шістдесятництва. Їхній нонконформізм — найбільша заслуга. Хто не пройшов з манівців трошки назад — не знайде правдивого шляху, але чи можна весь час крокувати назад, втікаючи від цивілізації, від проблем на хутір? Дерево не росте без коріння, але дерево, що складається з самого лише коріння, зветься пеньком. Сьогодні український етнос має перетворитися на українську націю — це без варіантів, а любителі відродження етносу такий процес лише гальмують.

«Австріяки» занурені в сьогодення, «украї» живуть минулим. Обидва шляхи — злецькі, бо є інтерпретацією російських тенденцій, а нам варто йти своїм шляхом, повертати до свого майбуття. Святу правду казав Кучма: національна ідея не спрацювала. Не тому що національна, а тому що була теоретичною ідеєю, розрахованою на уявну націю.

ВКПБ

«Сучукрліт» виник у дев'яностих (не плутаймо його з сучасною українською літературою). Переважно його заснували «австріяки», тож вторинність написана йому на генетичному коді. Детективи, що насилу розходяться двотисячними накладками, фантастика без мрії, цинічна поезія... Вони нас переконують, що інших письменників нема й не буде. Майже переконали... в тому й себе самих.

Ті, хто краще вмів просити, вже пригрілися на «теплих» місцях і відчайдушно захищають свою останню барикаду. До читача їм байдуже, вони переконують, що читачів на всю велику Україну від трьох до п'яти тисяч, і край. Я називаю їх ВКПБ (всеукраїнська кругова порука бездарних), бо сучукрліт — назва, що не відповідає дійсності і йде на користь лише ВКПБістам. Їхня мрія — слухняний «маленький українець», конформіст у вишиванці, якого держава має виховати їм на

втіху уроками рідної літератури та українознавства.

Але відбувається дещо протилежне їхній логіці: конформіст залишається рабом навіть у вишиванці, а отже, коли поставне перед необхідністю вибору — обере сильнішого власника, тобто україномовна попса приречена від народження, і не тільки літературна. Попса це культура, чи то пак технологія культури, розрахована на споживача-конформіста, а маленькими бувають лише малороси, що природньо випливає з нашої недавньої історії. Користі від такого виховання свідомості не більше, ніж від газетних меседжів Андруховича під час пташиного грипу.

Читач справді потребує книжок, написаних для нього, а не для «витіснення конкурента» чи «реконквісти». Розрізняймо також попсу й масову культуру: попса здатна розслабляти навіть сильних, схилити їх до конформізму, масова культура, як мені здається, явище коли й не позитивне, то цілком сучасне.

Досі у нас заведено оперувати, говорячи про мовне питання, відсотками та мільйонами, безкінечно повторюється заявлене: «Не буде мови — не буде й держави»... А в новому тисячолітті старі догми не працюватимуть. Це кінець старих догм, а не української мови. Як не дивно, русифікація, що спостерігається паралельно з українізацією, не припиняється. Два процеси — висловлю крамолу — навіть доповнюють один одного. У кремлівських мрійників уже з'явилася ідея створення — за русинським зразком — малоросійської мови на базі суржику, відповідно — малоросійської меншини, яку можна буде захищати від українського гноблення — навіть південно-осетинськими засобами. Але малорос не національність, а стан душі, й на цьому рівні ми маємо дати відсіч. Боротися за українську мову — значить боротися з конформізмом. Хібною українізації було використання тих же добровільно-примусових методів, Робити треба цілком протилежне. Цей шлях важкий, але ж українці вперті. Хіба ні? Хіба нам вперше дивувати світ?

Щастя це задоволення, що було вистраждане. Українці на нього приречені.

ХІ Всеукраїнський рейтинг «Книжка року 2009»

Водинадцятье проводився в Україні найбільший книжковий конкурс «Книжка року 2009». Попри всі-всі-всі недоліки, саме його, а не щось інше можна вважати відносно об'єктивним джерелом інформації про найцікавіші новинки українського книжкового ринку. Відразу обумовлю, що оскільки повної об'єктивності не існує, то суму суб'єктивних думок переважно проєвропейськи налаштованих експертів і будемо вважати тією тенденційною об'єктивністю, про яку ходить.

До всього, сьогодні крім Костянтина Родика і Ко практично ніхто інший (ну, може ще «Літакцент») не відслідковує систематичного спектру гуманітарних новинок, які можуть зацікавити найширшу читацьку аудиторію.

Відтак, отримавши дозвіл на публікацію неповних, але досить представницьких списків найцікавіших книжкових новинок року 2009-го, «Київська Русь» вирішила долучитися до поширення цієї інформації з окремими своїми коментарями.

У конкурсі «Книжка року» книги групуються за номінаціями (вони, в свою чергу, діляться на підномінації) так, що охоплюють практично весь спектр художньої літератури та гуманітаристики. Перевагою і водночас вадою конкурсу є те, що в ньому не беруть участі перевидання, відтак читач «К. Русі» має змогу ознайомитися з найцікавішими новинками, хоча й не може скласти повної картини книжкового здоров'я в Україні.

Почнемо з номінації «Хрестоматія», в якій представлено кращі видання української та зарубіжної класики, літературознавчих дисциплін, критики, біографістики та мемуарної літератури.

Номінація «ХРЕСТОМАТІЯ»

Українська та зарубіжна художня класика

1. **Тарас ШЕВЧЕНКО.** Кобзар / Ілюстрації Василя Седляра. — К.: Дух і Літера; Оранта, 552 с.
2. **Богдан-Ігор АНТОНІЧ.** Повне зібрання творів. Сер. «Українська класика». — Л.: Літопис, 968 с.
3. **Поети Празької школи: Срібні сурми.** Антологія. — К.: Смолоскип, 916 с.
4. **Григор ТЮТЮННИК.** Холодна м'ята. — К.: Український письменник, 843 с.
5. **Wirszy T. Szewczenka 1844.** Факсимільне відтворення. — Дніпро-дзержинськ: Андрій, 320 с.
6. **Антуан де СЕНТ-ЕКЗЮПЕРІ.** Записники: твори в 4 т. — К.: Видавництво Жупанського.
7. **Майк ЙОГАНСЕН.** Вибрані твори. Сер. «Розстріляне Відродження». — К.: Смолоскип, 768 с.
8. **Дніпрові камени. Українська ренесансна та ранньобарокова поема.** Антологія. У 2-х книгах. Книга перша. — К.: Грамота, 496 с.
9. **Іван ФРАНКО.** Казки. Повне зібрання. — Дрогобич: Святослав Сурма, 672 с.
10. **Томас МАНН.** Зачарована гора. У 2 т. Сер. «Лауреати Нобелівської премії». — К.: Юніверс. 424+488 с.(с)
11. **Клим ПОЛІЩУК.** Вибрані твори. Сер. «Розстріляне Відродження». — К.: Смолоскип, 704 с.
12. **Андрій СОДОМОРА.** Дистихи Катона. — К.: Грані-Т.
13. **Микола ГОГОЛЬ.** Повісті. Найкращі українські переклади у двох томах. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 304+304 с.
14. **Бернард ШОУ.** Вибрані твори. У 2 т. Сер. «Лауреати Нобелівської премії». — К.: Юніверс; Видавництво Жупанського, 332+461 с.
15. **Шеймас ГНІ.** Відкритий ґрунт. Вибрані твори. Сер. «Лауреати Нобелівської премії». — К.: Юніверс. 344 с.
16. **Тарас ШЕВЧЕНКО.** Кобзар. Повна ілюстрована збірка. — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 720 с.
17. **Василь БАРКА.** Зібрання творів у 3-х томах. Т.1. Океан. — К.: Сакцент Плюс.
18. **Пісня про Ролянда.** «Серія середньовічної літератури». — Л.: Астролібія, 196 с.
19. **В. НАБОКОВ.** Оригінал Лаури (насолота вмирати). — Х.: Фоліо.

20. **Люїс ВОЛЕС**. Бен-Гур. — Л.: Свічадо, 488 с.
21. **Віктор ДОМОНТОВИЧ**. Вибрані твори. Сер. «Твори українських емігрантів». — К.: Книга, 360 с.
22. **Франц КАФКА**. Зниклий безвісти [Америка]. — К.: Критика, 280 с.
23. **Ярослав ГАШЕК**. Пригоди бравого вояка Швейка. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 736 с.
24. **Марсель ПРУСТ**. На Сваннову сторону; У затінку дівчат-квіток. Сер. «Бібліотека світової літератури». — Х.: Фоліо.
25. **Самюель БЕКЕТ**. Малон умирає; Несказаний. Сер. «Лауреати Нобелівської премії». — К.: Юніверс, 264 с.
26. **Ред'ярд КІПЛІНГ**. Межичасся. Сер. «Шедеври світової поезії». — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 304 с.
27. **Перські оповідки**. Т.2. — Л.: Піраміда, 364 с.
28. **Микола ГОГОЛЬ**. Тарас Бульба. — К.: Пульсари, 220 с.
29. **Степан РУДАНСЬКИЙ**. Співомовки козака Вінка Руданського. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 256 с.
30. **Українська драматургія**. Золота збірка. — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 416 с.(п)
31. **Микола ГОГОЛЬ**. Вибране. — К.: Наукова думка, 352 с.
32. **Максим РИЛЬСЬКИЙ**. Тасмниця осіннього листя. — К.: Кий, 192 с.
33. **Римська елегія**. — Л.: Літопис, 578 с.

Шевченків «Кобзар» з ілюстраціями В.Седляра справді виглядає дуже й дуже презентабельно. Водночас пропонуємо звернути увагу на цікаве й відносно недороге перевидання Швейка (ця ж рік торік з'явилася у видавництві «Кальварія»), давно не видаваного М. Рильського, повне зібрання творів Антонича й призабутого Кіплінга. Книжковим гурманам варто звернути увагу й на серію «Лауреати Нобелівської премії» видавництва «Юніверс», яке вже років п'ять збагачує українську перекладну літературу творами, що бодай на тиждень (переважно, звісно, більше) опинялися в епіцентрі уваги світової літературної громадськості.

Літературознавство

1. **Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи**. Антологія. — К.: Києво-Могилянська академія, 487 с.
2. **Микола НЕВРЛИЙ**. Минуле й сучасне. Збірник слов'янознавчих праць. — К.: Смолоскип, 956 с.

3. **Богдан ТИХОЛОЗ.** Філософська лірика Івана Франка. — Л.: б/н, 319 с.
4. **Тамара ГУНДОРОВА.** Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. — К.: Критика, 448 с.
5. **Роман ПІХМАНЕЦЬ.** Іван Франко і Василь Стефаник: взаємини на тлі доби. — Л.: б/н, 262 с.
6. **В.М.ДОМАНИЦЬКИЙ.** Критичний розслід над текстом «Кобзаря» Шевченка. — Черкаси: Вертикаль, 384 с.
7. **Раїса МОВЧАН.** Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі. — К.: СтилоС, 544 с.
8. **Лариса ЗАЛЕСЬКА-ОНИШКЕВИЧ.** Текст і гра. Сер. «Літературознавство». — Л.: Літопис, 472 с.
9. **Ірина ЗАХАРЧУК.** Війна і слово. Мілітарна парадигма літератури соціалістичного реалізму. — Луцьк: Твердиня, 406 с.
10. **Ігор МОЙСЕЙВ.** Космос Тараса Шевченка: поезія, проза, образотворчість. Культурологічне дослідження семантики і числокодів. — К.: б/н, 389 с.
11. **Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка.** — К.: Наукова думка, 376 с.
12. **Галина ЛЕВЧЕНКО.** Зачарована казка життя Ольги Кобилянської. Психоаналітична студія. — К.: Книга, 224 с.
13. **Мар'яна ГІРНИК.** Таємниця роздвоєного обличчя. Авторська свідомість в інтелектуальній прозі Віктора Петрова-Домонтовича. — Л.: Літопис, 286 с.
14. **Тарас ШМІГЕР.** Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя. Сер. «Пролегомени». — К.: Смолоскип, 342 с.
15. **Володимир МАТВІШИН.** Український літературний європеїзм. Сер. «Монограф», — К.: Академія, 264 с.
16. **Дорота КОРВІН-ПІОТРОВСЬКА.** Проблеми поетики прозового опису. — Л.: Літопис, 206 с.
17. **Олександр КОВАЛЬЧУК.** Гоголь: буття і страх. Сер. «Монографія Ніжинської вищої школи». — Ніжин: Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя, 127 с.
18. **Леся ДЕМСЬКА-БУДЗУЛЯК.** Драма свободи в модернізмі. Пророчі голоси драматургії Лесі Українки. Сер. «Монограф». — К.: Академвидав, 184 с.
19. **Віктор ЯРУЧИК.** Українська література в Польщі (Історія, видавнича діяльність та періодика, літературні дискусії, поезія). — Луцьк: Твердиня, 156 с.

20. Шевченків світ. Науковий щорічник. Випуск перший. — Черкаси: Видавець Чабаненко Ю., 156 с.
21. Іван БЕЗПЕЧНИЙ. Теорія літератури. — К.: Смолоскип, 388 с.
22. Олександр КОВАЛЬЧУК. Краса і сила у практиках повсякдення (творчість В. Винниченка 1902-1920 рр.). — Ніжин: Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя, 166 с.

Окрім ґрунтовної антології «Сучасна літературна компаративістика», викликають неабиякий інтерес і провокують на роздуми книги Т. Гундорової, Д. Корвін-Пйотровської та М. Прник.

Критика / біографії / мемуари

1. Григорій КОЧУР. Література та переклад Т.1–2. — К.: Смолоскип, 612+560 с.
2. Юрій ШЕВЕЛЬОВ. З історії незакінченої війни. — К.: Києво-Могилянська академія, 471 с.
3. Наш Лукаш. У двох книгах. Книга 1. — К.: Києво-Могилянська академія, 639 с.
4. Гоголь & Гоголь; Пантелеймон Куліш: письменник, філософ, громадянин. — К.: Хроніка 2000, 512+536 с.
5. Євген НАХЛІК, Оксана НАХЛІК. Пантелеймон Куліш між Параскою Глібовою і Горпиною Ніколаєвою. Сер. «Літературознавчі студії». — Л.: Львівське відділення Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка, 319 с.
6. Олександр БЕЗРУЧКО. Олександр Довженко: розсекречені документи спецслужб. — К.: Сучасний письменник, 232 с.
7. Ігор БОНДАР-ТЕРЕЩЕНКО. У задзеркаллі 1910–30-х років. — К.: Темпора, 528 с.
8. ЛітАкцент. Альманах. Випуск 2. — К.: Темпора, 492 с.
9. Ярослав ГОЛОБОРОДЬКО. Елізіум. Інкорпорація стратега. Сер. «Сафарі». — Х.: Фоліо, 187 с.
10. Тарас ЧУХЛІБ. Козацьке коріння Миколи Гоголя. Сер. «Невідома Україна». — К.: Наш час, 371 с.
11. Богдан ЧАЙКОВСЬКИЙ. Тарас Шевченко. Сер. «Бібліотека українського раритету». — К.: Обереги, 488 с.
12. Мечислав ЯСТРУН. Міцкевич. Біографічна повість. Сер. «Життєписи». — К.: Юніверс; Видавництво Жупанського, 618 с.
13. Микола ТОМЕНКО. Теорія українського кохання; Український романтик Микола Гоголь. — К.: Генеза, 128+120 с.

14. **Микола БОСАК**. Остання загадка Гоголя. — К.: Пульсари, 512 с.
15. **Евгеній ЖАРКОВ**. Страна Коктебель. — К.: Болеро, 620 с.
16. **Григорій Кочур і художній переклад**. — Черкаси: Брама-Україна, 124 с.
17. **Ігор ОЛЬШЕВСЬКИЙ**. Григорій Сковорода: Місія Посланця. — Луцьк: Терен, 160 с.

Дуже нерівна підномінація: від вершин — до низин. Але особливо, цікаві, звісно ж, Ю. Шевельов і «Наш Лукаш». Якщо говорити про інформаційність, то незаслужено низько розміщено книжку Е. Жаркова. Про «низини» ж говорити не будемо.

Номінація «КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО»

Сучасна українська проза / есеїстика / драматургія

1. **Костянтин МОСКАЛЕЦЬ**. Досвід коронації. Сер. «Приватна колекція». — Л.: Піраміда, 220 с.
2. **Олесь УЛЬЯНЕНКО**. Жінка його мрії. — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 272 с.
3. **ІЗДРИК**. Таке. — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 272 с.
4. **Юрій АНДРУХОВИЧ**. Моя остання територія. Сер. «Приватна колекція». — Л.: Піраміда, 308 с.
5. **Таня МАЛЯРЧУК**. Божественна комедія. — Х.: Фоліо, 825 с.
6. **ІЗДРИК**. 3:1. Острів Крк. Воцек. Подвійний Леон. — Х.: Книжковий Клуб сімейного дозвілля, 320 с.
7. **Валерій ШЕВЧУК**. Книга історій. Син Юди. — Л.: Тріада плюс, 216 с.
8. **Ярослав СТЕЛЬМАХ**. Кохання у стилі бароко. — К.: Сакцент Плюс, 430 с.
9. **Юрко ГУДЗЬ**. Барикади на Хресті. Сер. «Українська Реконкіста». — Тернопіль: Джура, 248 с.
10. **Марія МАТІОС**. Чотири пори життя. — Л.: Піраміда, 264 с.
11. **Олег СОЛОВЕЙ**. Ельза. — Х.: Треант, 160 с.
12. **Таня МАЛЯРЧУК**. Звірслов. Сер. «Графіті». — Х.: Фоліо, 281 с.
13. **Юрко ІЗДРИК**. Флешка-2GB. — К.: Грані-Т.
14. **Віра ВОВК**. Маскарада. — К.: Факт, 288 с.
15. **Марина та Сергій ДЯЧЕНКИ**. Цифровий, або Brevis est. — Х.: Фоліо, 315 с.
16. **Галина ТАРАСЮК**. Сестра моєї самотності. — Бровари: Відродження, 322 с.

17. **Василь ГАБОР.** Книга екзотичних снів та реальних подій. Сер. «Приватна колекція». — Л.: Піраміда, 160 с.
18. **Олесь УЛЬЯНЕНКО.** Там, де Південь. — Х.: Треант, 160 с.
19. **Наталка СНЯДАНКО.** Комашина тарзанка. Сер. «Графіті». — Х.: Фоліо, 282 с.
20. **Євгенія КОНОНЕНКО.** Новели для нецілованих дівчат. Сер. «Квіткова». — Л.: Кальварія, 192 с.
21. **Євгенія КОНОНЕНКО.** Книгарня «Шок». — Л.: Кальварія, 128 с.
22. **Сергій ГРАБАР.** Кава Меланж. — К.: Факт, 164 с.
23. **Олександр ДЕНИСЕНКО.** Сердечний рай, або Оксана. — К.: Грані-Т, 304 с.
24. **Станіслав БОНДАРЕНКО.** ОТ Я ВСЯ — Я СВЯТО, або Віхола лів. — К.: Ярославів Вал, 188 с.
25. **Юрій МУШКЕТИК.** Гріх. — К.: Світлиця, 368 с.
26. **Світлана ПОВАЛЯЄВА.** Бардо online. — Х.: Фоліо.
27. **Людмила ТАРАН.** Дзеркало Єдинорога. — Л.: Піраміда, 176 с.
28. **Володимир ЛИС.** Острів Сильвестра. Сер. «Література». — Х.: Фоліо, 219 с.
29. **Роман ІВАНИЧУК.** Моя кунсткамера. — Л.: Срібне слово, 252 с.
30. **Олексій РОСИЧ.** Останній забій. — Тернопіль: Джура, 220 с.
31. **Густав ВОДИЧКА.** Записки наслідника. — К.: Амадей, 96 с.
32. **Сергій ГРАБАР.** Вибір. — Тернопіль: Джура, 112 с.
33. **Барбара РЕДІНГ.** Вплив суч. укр. поезії на сексуальність неземних істот. Сер. «Лауреати «Смолоскипа». — К.: Смолоскип, 303 с.

Попри не цілком зрозумілий поділ на цю й наступну підномінації, запропонований організаторами конкурсу (зрештою, це їх право), за певними читачів, що книжка Оксани Забужко «Музей покинутих секретів» не потрапила до цього списку лише тому, що виїшла друком лише в середині грудня 2009-го. З книг Іздрика найбільше говорять про «Флешку-2GB», скандальна «Жінка його мрії» О. Ульяненка доволі традиційна для автора, а «Божественну комедію» Т.Малаячук склали її «Згори вниз», «Як я стала святою», «Говорити» та «Звірослов».

Жанрова література

(детектив / пригоди / фантастика / любовний роман / молодіжна проза)

1. **Василь ШКЛЯР.** Залишенець. Чорний Ворон. — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 384 с.

2. **Володимир ЄШКІЛЄВ.** Богиня і Консультант. — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 320 с.
3. **Галина ПАГУТЯК.** Мій Близький і Далекий Схід. Сер. «Приватна колекція». — Л.: Піраміда, 136 с.
4. **Галина ПАГУТЯК.** Урізька готика. Сер. «Склянка крові з льодом». — К.: Дуліби, 352 с.
5. **Олесь ІЛЬЧЕНКО.** Місто з химерами. — К.: Грані-Т, 160 с.
6. **Володимир ДАНИЛЕНКО.** Кохання в стилі бароко. — Л.: Піраміда, 300 с.
7. **Олег КОЦАРЄВ.** Неймовірна історія правління Хлорофітума Першого. Сер. «Вони повертаються». — К.: Смолоскип, 264 с.
8. **Андрій КУРКОВ.** Лагідний янгол смерті. Сер. «Фієста». — К.: KM Publishing, 384 с.
9. **Г. Л. ОЛДИ, М. И С. ДЯЧЕНКО, Д. ТРУСКИНОВСКАЯ, В. ВАСИЛЬЄВ.** Око Всеьшого. — Х.: Книжний «Клуб сімейного дозуга», 448 с.
10. **Галина ВДОВИЧЕНКО.** Тамдевін. Сер. «ПК (Популярні Книжки)». — К.: Нора-Друк, 234 с.
11. **Марія МАТЮС.** Кулінарні фіглі. — Л.: Піраміда, 208 с.
12. **Ірен РОЗДОБУДЬКО.** Амулет Паскаля. Дванадцять; Гудзик. Все, що я хотіла сьогодні... Оленіум. — Х.: Фоліо, 475+475 с.
13. **Любо ДАШВАР.** РАЙ.центр. Сер. «Зірки української прози». — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 272 с.
14. **Володимир ДАНИЛЕНКО.** Газелі бідного Ремзі. — Л.: Піраміда, 488 с.
15. **Богдан ВОЛОШИН.** Приватна міфологія Львова. — Л.: Піраміда, 304 с.
16. **Марина СОКОЛЯН.** Вежі та підземелля. Сер. «Українська майстерня фантастики». — К.: Грані-Т.
17. **Андрей КОКОТЮХА.** Удар скорпіона. — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 368 с.
18. **Євген ПОЛОЖІЙ.** Вежі мовчання. Сер. «Література». — Х.: Фоліо, 249 с.
19. **Андрій КОКОТЮХА.** Язиката Хвеська. Сер. «Фієста». — К.: KM Publishing, 320 с.
20. **Петро КРАЛЮК.** Римейк. — Луцьк: Твердиня, 180 с.
21. **Володимир АРСЕНЄВ.** Зобразіть мені рай. Сер. «Українська майстерня фантастики». — К.: Грані-Т.
22. **Позапростір.** Збірник науково-фантастичних текстів. Випуск 2. Сер. «Хронотоп». — Луцьк: Твердиня, 116 с.

23. **Вампиры. Путь проклятых. Антология.** — Х.: Книжный «Клуб семейного досуга», 512 с.
24. **Люба КЛИМЕНКО.** У світі твар... пардон!.. мужчин. — К.: Дуліби, 168 с.
25. **Неля ШЕЙКО-МЕДВЕДЕВА.** Ніч остання. Апокрифи про Зачаєних. — Л.: Піраміда, 352 с.
26. **Максим КІДРУК.** Мексиканські хроніки. Сер. «Мандри». — К.: Нора-Друк, 304 с.
27. **ФОЗЗИ.** Ели воду из-под крана. — Х.: Треант, 160 с.
28. **Віктор МЕЛЬНИК.** Двійник невідомого контрабандиста: **Олександр ВІЛЬЧИНСЬКИЙ.** Неврахована жертва. Суто літературне вбивство; **Сергій УХАЧЕВСЬКИЙ.** Стіна. Осінні ілюзії. Сер. «Український детектив». — Тернопіль: Богдан, 160+336+284с.
29. **Сергій ПРАВДЕНКО, Анна ПРАВДЕНКО-АЛЕКСАНДРУ.** Кіноромани: Скіфи; Слов'янське щастя; Іван та Карина. — К.: Щек, 752 с.
30. **Станіслав КОНСТАНТИНОВ.** Сугінки. Сучасна пастораль. — Ужгород, Борнео, 178 с.
31. **Артем ЧЕХ.** Сині двері зліва. Сер. «Графіті». — Х.: Фолио, 217 с.
32. **Лада ЛУЗИНА.** Мой труп. — Х.: Фолио, 320 с.

Якщо заважати на те, що більшість експертів декларують політкоректність, то вибір переможця підномінації виглядає екстраординарно. Текст справді написаний за зразками Вальтера Скотта на повстанському Холодноярському матеріалі, але саме взірці й роблять текст жанровим із сильним героєм, якого В. Шкляр творить віддавна. Натомість цікаві й глибокі твори Г. Пагуляк, О. Ільченка та П. Кралука приваблив радше поціновувачів зовсім не жанрової літератури. Твір завжди читабельної й багатой культурними конотаціями Л. Лузіної традиційно займає невідповідне до вартості книги місце в рейтингу «Книги року».

Сучасна зарубіжна проза / драматургія

1. **Богуміл ГРАБАЛ.** Я обслуговував англійського короля. «Доросла серія». — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 240 с.
2. **Умберто ЕКО.** Бавдоліно. Сер. «Бібліотека світової літератури». — Х.: Фолио, 444 с.
3. **Орхан ПАМУК.** Музей невинності. — Х.: Фолио, 671 с.

4. **Стівен КІНГ. Коли впаде темрява.** Сер. «Світові бестселери українською». — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 432 с.
5. **Андрей СТАСЮК. Фадо.** — К.: Грані-Т, 152 с.
6. **Ден БРАУН. Янголи і демони.** — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 544 с.
7. **Мартін БУБЕР. Гог і Магог.** — К.: Дух і Літера, 304с.
8. **Зеді СМІТ. Білі зуби.** — К.: Смолоскип, 616 с.
9. **Харукі МУРАКАМІ. Хроніка заводного птаха; 1Q84.** — Х.: Фоліо, 762+505+505 с.
10. **Хісакі МАЦУУРА. Півострів.** Сер. «Зарубіжна класика». — К.: Основи, 288 с.
11. **Хуліо КОРТАСАР. Читанка для Мануеля.** Сер. «Бібліотека світової літератури». — Х.: Фоліо.
12. **Катажина ГРОХОЛЯ. Серце на перев'язі.** Сер. «Сучасна європейська проза». — К.: Наш час, 311 с.
13. **Януш ГЛОВАЦЬКИЙ. 3 голови.** — Л.: Астролябія, 280 с.
14. **Стівен КІНГ. Чаклун та сфера. Темна вежа IV.** — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 784 с.
15. **Чак ПАЛАГНЮК. Карлик; Щоденник.** — Х.: Фоліо, 350+350 с.
16. **Марк ЛЕВІ. Усе, що не було сказано.** — К.: Махаон-Україна, 369 с.
17. **Карлос Руїс САФОН. Ігри янгола.** Сер. «Світові бестселери українською». — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 560 с.
18. **Адам ЗАГАЄВСЬКИЙ. У чужій красі.** — Л.: Кальварія, 192 с.
19. **Марек КРАЄВСЬКИЙ. Смерть у Бреслау.** Сер. «Морок», — К.: Нора-Друк, 224 с.
20. **Маргеріт ДЮРАС. Коханець.** «Доросла серія», — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 128 с.
21. **Марек КРАЄВСЬКИЙ. Голова Мінотавра.** — Л.: Піраміда, 312 с.
22. **Ромен ГАРІ (Еміль АЖАР). Життя попереду.** — К.: К.І.С., 168 с.
23. **Юстейн ГОРДЕР. Замок в Піренеях.** Сер. «Скандинавська література», — Л.: Літопис, 256 с.
24. **Ерік-Емаанюель ШМІТТ. Пан Ібрагім та квіти Корану; Дитя Ноя.** Сер. «Сучасна французька література», — Л.: Кальварія, 96+128 с.
25. **Стівен КІНГ. Безсоння.** — Х.: Фоліо, 793 с.
26. **Звонко КАРАНОВИЧ. Чотири стіни і місто.** Сер. «Exceptis excipienda», — К.: Факт, 196 с.

Найприємніша несподіванка року — «Доросла серія» А-БА-БИ-ГА-ЛА-МА-ГИ. Б.грабал блискучий, і його треба читати. «Фоліо» звично

друкує добрих авторів у різних перекладах, що трохи заважає читанню. Дуже цікава й несподівана «Фадо» Анджея Стасюка у доброму перекладі Богдани Матіяш.

Сучасна поезія / афористика

1. **Тарас ФЕДЮК**. Горище. Книга нових віршів. — К.: Факт, 120 с.
2. **Українські літературні школи та групи 60–90-х рр. ХХ ст.** Сер. «Приватна колекція». — Л.: Піраміда, 620 с.
3. **Сергій ЖАДАН**. Ефіопія. Сер. «Сафарі». — Х.: Фоліо, 121 с.
4. **Віктор НЕБОРАК**. Вірші з вулиці Виговського. — Л.: Срібне слово, 116 с.
5. **Микола ХОЛОДНИЙ**. Повернення. Сер. «Зона Овідія». — К.: Факт, 212 с.
6. **120 сторінок содому. Сучасна світова лесбі/гей/бі література.** Квір-антологія. — К.: Критика, 152 с.
7. **Сергій ЖАДАН**. Лілі Марлен. Сер. «Сафарі». — Х.: Фоліо, 186 с.
8. **Павло ВОЛЬВАЧ**. Триб. Сер. «Зона Овідія». — К.: Факт, 124 с.
9. **Ян ТВАРДОВСЬКИЙ**. Ще одна молитва. — К.: Грані-Т, 280 с.
10. **Олег КОЦАРЕВ**. Мій перший ніж. Сер. «Зона Овідія». — К.: Факт, 184 с.
11. **Іван ДРАЧ**. Слово. — К.: Либідь, 448 с.
12. **Ярослав ПАВУЛЯК**. Дороги додому. — Тернопіль: Джура, 156 с.
13. **Віталій БОРИСПОЛЕЦЬ**. Тлумачення тиші. Верлібри. — К.: Академія, 400 с.
14. **Андрій ЛЮБКА**. Тероризм. Навчальний посібник: вибрані поезії. — Л.: Піраміда, 104 с.
15. **Максим РОЗУМНИЙ**. Багрянолиці. «Бібліотека сайту «інша література». — К.: Видавництво Сергія Пантюка, 136 с.
16. **Дмитро ПАВЛИЧКО**. Поклик. — Дрогобич: Коло, 176 с.
17. **Дмитро ПАВЛИЧКО**. Спочатку. — К.: Основи, 127 с.
18. **Тарас ГРИГОРЧУК**. Янголи — не дичина. — К.: Видавництво Сергія Пантюка, 128 с.
19. **Надія СТЕПУЛА**. Сім дощів. Сер. «Зона Овідія». — К.: Факт, 120 с.
20. **Коррадо КАЛАБРО**. Я не скажу тобі, що це любов. — Л.: Літопис, 312 с.
21. **Петро СИВОЛАП**. Голос серця; Слівце з перцем. — К.: Сучасний письменник, 464+424 с.
22. **Ігор ПАВЛЮК**. Україна в диму. Послання з резервації. — Луганськ: Книжковий світ, 168 с.

23. **Ігор БОНДАР-ТЕРЕЩЕНКО**. Сорока-бароко. — Луцьк: Твердиня, 56 с.
24. **Юрій КУЧЕРЯВИЙ**. Пам'ять і місце. Сер. «Зона Овідія». — К.: Факт, 176 с.
25. **Альфонсіна СТОРНІ**. Вибрані поезії. — Л.: Кальварія, 128 с.
26. **Григорій ФАЛЬКОВИЧ**. На перетині форми і змісту... — К.: Факт, 224 с.
27. **Юлія СТАХІВСЬКА**. Червоні чоловічки. Сер. «Лауреати «Смолоскипа»». — К.: Смолоскип, 93 с.
28. **Густаво-Адольфо БЕККЕР**. Рими. — Л.: Кальварія, 128 с.
29. **Максим СОЛОДОВНИК**. ...і голоси подорожніх у сутінкових довгих алеях... Сер. «Лауреати «Смолоскипа»». — К.: Смолоскип, 176 с.
30. **Олександр ГАВРОШ**. Коньяк з дощем. Сер. «Зона Овідія». — К.: Факт, 164 с.
31. **Ганна ЧЕРІНЬ** Проліски. — К.: Сучасний письменник, 264 с.
32. **Літпошта**. Збірка молодої поезії і не тільки... — К.: Видавництво Жупанського, 317 с.
33. **Василь КУХТА**. Patria. Сер. «Зона Овідія». — К.: Факт, 184 с.
34. **Юрій ЗАВГОРОДНИЙ**. Попелище Дикого степу. — К.: Задруга, 156 с.
35. **Жорж-Леон ГОДО**. Магнітне поле. — Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 218 с.

Т. Федюк, звісно, виявився поза конкуренцією. Тішить, що цього року якось вижила серія «Зона Овідія», в якій немає відверто слабких книг. Окрім відомих прізвищ, виданих у цій серії, варто звернути увагу на збірки Н. Степули та Ю. Кучерявого. Високе місце «120 сторінок содому», певно, засвідчує належний рівень політкоректності експертів.

Номінація «СОФІЯ»

Зарубіжна гуманітаристика

1. **Блез ПАСКАЛЬ**. Думки. — К.: Дух і Літера, 704 с.
2. **Джеред ДАЙМОНД**. Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами. — К.: Ніка-Центр, 488 с.
3. **Ларі ВУЛФ**. Винайдення Східної Європи. Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва. — К.: Критика, 592 с.
4. **Адам МІХНІК**. У пошуках свободи. Есеї про історію та політику. — К.: Дух і Літера, 554 с.

5. **Карл Отто АПЕЛЬ.** Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі. Сер. «Сучасна гуманітарна бібліотека». — К.: Дух і Літера, 430 с.
6. **Карл ЯСПЕРС.** Психологія світоглядів. Сер. «Філософська думка». — К.: Юніверс, 464 с.
7. **Деніел БЕЛГРАД.** Культура спонтанності. Імпровізація і мистецтво в повоєнній Америці. Сер. «Висока полиця». — К.: Факт, 528 с.
8. **Зігфрід КРАКАУЕР.** Від Калігарі до Гітлера. Сер. «De profundis». — К.: Грані-Т.
9. **Едвард ЛУКАС.** Нова холодна війна. Як Кремль загрожує і Росії, і Заходу. — К.: Темпора, 488 с.
10. **П'єр РОЗАНВАЛОН.** Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність. — К.: Києво-Могилянська академія, 287 с.
11. **Ален БАДЬЮ.** Концепт моделі. Вступ до матеріалістичної епістемології математики. — К.: Ніка-Центр, 488 с.
12. **Мілада Анна ВАХУДОВА.** Нерозділена Європа. Демократія, важелі впливута інтеграція після комунізму. Сер. «Актуальні світові дискусії». — К.: Києво-Могилянська академія, 379 с.
13. **Європа та її болісні минувшини.** Сер. «Ідеї та Історії». — К.: Ніка-Центр, 272 с.
14. **Ричард Дж. ЕВАНС.** На захист історії. — Л.: Кальварія, 296 с.
15. **Манес ШПЕРБЕР.** Хурбан, або Незбагненна певність. — Чернівці: Книги-XXI, 268 с.
16. **Ернандо де СОТО.** Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше. — К.: Ніка-Центр, 232 с.
17. **Вольфганг РЬОД.** Шлях філософії: з XVII по XIX століття. Сер. «Сучасна гуманітарна бібліотека». — К.: Дух і Літера, 388 с.
18. **Сібе ШААП.** Нездатність забувати. Новий погляд Ніцше на питання про істину. Сер. «Філософія». — К.: Видавництво Жупанського, 294 с.
19. **Елен БЛАН.** Родом із КГБ. Система Пугіна. — К.: Темпора, 360 с.
20. **Жан-Марі К'ЮБЛЬЄ.** Порногламур. — К.: Основи, 176 с.
21. **Елени Ал. СТЕРЬЄПУЛУ.** Введення в сюрреалізм. — Л.: БаК, 144 с.
22. **Марек КВІСК.** Університет і держава. Вивчення глобальних трансформацій. — К.: Таксон, 380 с.
23. **Жан де ЛАБРЮЄР.** Характери, або звичаї нинішнього віку. Сер. «Християнські філософи». — К.: Пульсари, 364 с.
24. **Франсуа МОРІАК.** Ісусове життя. — К.: Дух і Літера, 238 с.

25. **Лешек КОЛЯНКЕВИЧ.** Світ культурних дійств. Сер. «Університетські діалоги». — К.: Смолоскип, 88 с.
26. **Блаженный ИОАНН.** Соловки — Вторая Голгофа; Святая Ефросиния Мироточивая. — К.: Саммит-Книга, 560+576 с.
27. **Блаженный ИОАНН.** Солнечные соты Богочеловечества. — К.: Саммит-Книга, 224 с.
28. **Ігор ПОМЕРАНЦЕВ.** КГБ та інші... Сер. «De profundis». — К.: Ірмі-Т, 240 с.

Кожен зацікавлений може скласти з цього списку книжок зовсім іншу послідовність. Проте маємо те, що маємо. Прикриті лише 28 місце дуже цікавої книжки І. Померанцева. Глибокий «Порногламур» К'юбілье, де постмодерн трактовано як епоху гламуру і порно...

Українська гуманітаристика

1. **Мирслав ПОПОВИЧ.** Культура. Ілюстрована енциклопедія України. — К.: Балтія-Друк, 184 с.
2. **Оксана ПАХЛІВОВСЬКА.** Ave, Еуропа! — К.: Пульсари, 656 с.
3. **Українське бароко. У 2 т.** Бібліотека державного фонду фундаментальних досліджень. — Х.: Акта, 636+412 с.
4. **Сергій КРИМСЬКИЙ.** Ранкові роздуми. — К.: Майстерня Білецьких, 150 с.
5. **Євген СВЕРСТЮК.** Правда полинова. — К.: Києво-Могилянська академія, 304 с.
6. **Олександр МОТИЛЬ.** Підсумки імперій: занепад, розпад і Відродження. — К.: Критика, 200 с.
7. **Світлана ШЛИГЧЕНКО.** Записано в камені. Короткі інтервенції в історію та теорію архітектури. — К.: Весвіт, 353 с.
8. **Іван ДЗЮБА.** Спогади і роздуми на фінішній прямій. — К.: Криниця.
9. **Микола РЯБЧУК.** Улюблений пістолет пані Сімпсон: хроніка помаранчевої поразки. — К.: К.І.С., 240 с.
10. **Антоніна КОЛОДІЙ.** Національний вимір суспільного буття. — Л.: Астролябія, 368 с.
11. **Екстракт 150. У двох частинах.** «Бібліотека газети «День». — К.: Українська прес-група, 1040+576 с.
12. **Олександр ГАВРОШ.** Точка перетину. Сер. «De profundis». — К.: Ірмі-Т, 168 с.

13. **Флорій БАЦЕВИЧ**. Духовна синергетика рідної мови. Лінгвофілософські нариси. Сер. «Монограф». — К.: Академія, 192 с.
14. **Владимир ГОРБУЛИН**. Без права на покаєння. Сер. «Defense express library». — Х.: Фолио, 379 с.
15. **Марія ЛУБСЬКА**. Мусульманське право. Сутність, джерела, структура. Сер. «Монограф». — К.: Академія, 256 с.
16. **Сергій ЦЬОЛУХ**. Роздуми про Фрідріха Ніцше; **Олексій Лосєв** — філософ від Бога. — Вінниця: Едельвейс і К, 516+516 с.
17. **Віктор АНДРУЩЕНКО**. Роздуми про освіту. — К.: Знання України, 819 с.
18. **Сергей ТИГИПКО**. Україна: проект розвитку. — К.: Саммит-Книга, 184 с.
19. **Ігорь БЕРКУТ**, **Роман ВАСИЛИШИН**. Брат. — К.: Саммит-Книга, 252 с.
20. **Листки Саду Морії**. Книга перша: Зов. — К.: Українське Періодичне Товариство, 432 с.
21. **Олександр НАГОРНИЙ**. Про семантику, ідеологію і конституцію України новітньої ринкової доби. — Л.: Сполом, 128 с.
22. **Георгій КРЮЧКОВ**, **Дмитрій ТАБАЧНИК**. Фашизм в Україні: угроза или реальность? — Х.: Фолио, 414 с.

С.Тігіпко для експертів виявився менш переконливим, аніж для виборців. Хоча якщо трактувати його президентську кампанію як рекламу книжки, то хід цікавий. «Ave, Europa!» відзначено Шевченківською премією. Дуже багата матеріалом книга І.Дзюби. Априорі інтригують книги М. Поповича, С. Кримського, Е. Сверстюка та М. Рябчука.

Номінація «МИНУВШИНА»

Популярні видання / історична белетристика

1. **Україна: хронологія розвитку. Том 2. Давні слов'яни**. Київська Русь. Сер. «Україна: історія великого народу». — К.: Кріон, 544 с.
2. **Віктор ГОРОБЕЦЬ**. Україна: Люблінська унія та народження нової вітчизни. Сер. «Україна: історія великого народу». — К.: Кріон, 204 с.
3. **Геннадій КАЗАКЕВИЧ**. Відгомін карнаксів. Військові традиції давніх кельтів на землях України IV–I ст. до н.е.; **Олексій СОКИРКО**. Тріумф в час Руїни. Конотопська битва 1659 р.; **Андрій ХАРУК**, **В'ячеслав КОНДРАТЬЄВ**, **Марат ХАЙРУЛІН**. Анатра. Літаки Одеського авіабудівного підприємства 1910–1924 рр.;

- Іван МОНОЛАТІЙ.** Українські легіонери. Формування та бойовий шлях Українських Січових Стрільців 1914–1918 рр. Сер. «*Militaria Ucrainica*». — К.: Темпора, 112+70+78+86 с.
4. **Сергій КОВАЛЕНКО.** Україна під булавою Богдана Хмельницького. Енциклопедія у 3 томах. Т. 3. — К.: Стікс-Ко, 480 с.
  5. **Михайло ВІДЕЙКО.** Україна: від Трипілля до Антів; Україна: від Антів до Русі. Сер. «Україна: історія великого народу». — К.: Кріон, 280+240 с.
  6. Україна і світ: стародавні цивілізації (з давніх часів до 500 р. до н.е.); Україна і світ: Класична давнина (500 р. до н.е. — початок н.е.). Сер. «Україна: історія великого народу». — К.: Кріон, 216+216 с.
  7. **С.В.ПОТРАШКОВ.** Слобідські полки. Історія, героїка, атрибутика. Сер. «Українська колекція». — Х.: Колорит, 168 с.
  8. **Катерина ЛИПА.** Величне тло для подвигів: Архітектура у літературі та фольклорі XVI-XVII ст. Сер. «Невідома Україна». — К.: Наш час, 199 с.
  9. **Михайло ВІДЕЙКО, Сергій КОТ.** Наукова спадщина Олега Ольжича. Сер. «Невідома Україна». — К.: Наш час, 239 с.
  10. **Тарас ЧУХЛІБ.** Шлях до Полтави: Україна і Росія за доби гетьмана Мазепи. Сер. «Невідома Україна». — К.: Наш час, 263 с.
  11. **К.ЛИПА, О.РУДЕНКО.** Військо Богдана Хмельницького. Сер. «Українська мілітарна історія: Жива історія». — К.: Наш час, 64 с.
  12. **Оксана КРИЖАНОВСЬКА.** Таємні організації: масонський рух в Україні. Сер. «Невідома Україна». — К.: Наш час, 200 с.
  13. **Борис ТАРАСОВ.** Новітні гусити; **Сергій ОЛЬГОВСЬКИЙ.** Володарі степу. Сер. «Українська мілітарна історія: Плац д'Арм». — К.: Наш час, 104+128 с.
  14. **Михайло ВІДЕЙКО.** Повість про князя Кия. — К.: Кріон, 112 с.
  15. **А.РЕЧКАЛОВ.** Русь: путь к Украине. Украинские замли в составе Польши и Литвы. — К.: Книга, 568 с.
  16. **Олександр СКРИПНИК.** Український слід у розвідці. — К.: Ярославів Вал, 319 с.
  17. **Цитаделя.** Львівський мілітарний альманах. — Л.: Астролябія, 96 с.

Дослідження / документи

1. **Людмила ГРИНЕВИЧ.** Хроніка колективізації та Голодомору в Україні 1927-1933. Том I 1927-1933. Книга 1. — К.: Критика, 552 с.

2. **Марія ВАВРИЧИН, Ярослав ДАШКЕВИЧ, Уляна КРИСТАЛОВИЧ.** Україна на стародавніх картах. Середина XVII — друга половина XVIII ст. Сер. «Пам'ятки картографії України». — К.: Картографія, 224 с.
3. **Військові кампанії доби гетьмана Івана Мазепи в документах.** Сер. «Джерела». — К.: Києво-Могилянська академія, 1054 с.
4. **Радянські органи державної безпеки у 1939 — 1941 р. Документи ГДА СБ України.** Сер. «Більше не таємно». — К.: Києво-Могилянська академія, 1311 с.
5. **Наталія ПОДОЛЯК.** Могутня Ганза. Комерційний простір, міське життя і дипломатія XII–XVII століть. — К.: Темпора, 360 с.
6. **Ярослав ТИМЧЕНКО.** Українські збройні сили: березень 1917 р. — листопад 1918 р. (організація, чисельність, бойові дії). — К.: Темпора, 480 с.
7. **Валерій СМОЛІЙ, Валерій СТЕПАНКОВ.** Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.) — К.: Києво-Могилянська академія, 447 с.
8. **Ігор ІЛЬЮШИН.** Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.). — К.: Києво-Могилянська академія, 399 с.
9. **Михайло БРАЙЧЕВСЬКИЙ.** Вибране. У 2 т. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 720+816 с.
10. **Петер ЕНГЛУНД.** Полтава. Розповідь про загибель однієї армії. — Х.: Фоліо; Стокгольм: Шведський інститут, 348 с.
11. **Павлоградське повстання 1930 р. Документи і матеріали.** — К.: Український письменник, 379 с.
12. **Нариси історії державної служби в Україні.** — К.: Ніка-Центр, 536 с.
13. **Пороги.** Літературно-мистецький і громадсько-політичний самвидавний журнал: Вибране. — К.: Смолоскип, 624 с.
14. **Мартін БРОСЦАТ.** Держава Гітлера. Створення і розвиток внутрішньої структури Третього рейху. — К.: Наука, 384 с.
15. **Дмитро ЯВОРНИЦЬКИЙ.** Твори у 20 томах: Том 3. Книга 1. — Запоріжжя: Тандем-У, 492 с.
16. **Курт ЗОНТГАЙМЕР.** Як нацизм прийшов до влади. — К.: Дух і Літера, 320 с.

Книжка К. Зонтгаймера не стільки документ, скільки цікаве й глибоке дослідження.

Біографії / мемуари

1. **Ярослав ОКУНЕВСЬКИЙ**. Листи з чужини. — К.: Темпора, 520 с.
2. **Інна СТАРОВОЙТЕНКО**. Євген Чикаленко: людина на тлі епохи. — К.: Темпора, 544 с.
3. **Астольф де КЮСТІН**. Правда про Росію. — К.: Український письменник; Ярославів Вал, 242 с.
4. **Олена Степанів — Роман Дашкевич**. Спогади і нариси. — Л.: Піраміда, 632 с.
5. «Історія України-Русі» у листуванні Миколи Аркаса з Василем Доманицьким. 1906–1909 роки. — К.: Темпора, 344 с.
6. **Культура і наука світу: внесок України**. — К.: Хроніка 2000, 624 с.
7. **Казімеж МОЧАРСЬКИЙ**. Бесіди з катом. — Чернівці: Книги–XXI, 328 с.
8. **Андрій СМІРНОВ**. Мстислав (Скрипник): громадсько-політичний і церковний діяч 1930–1944. — К.: Смолоскип, 326 с.
9. **Павло ХАЛЕБСЬКИЙ**. Україна — земля козаків. — К.: Український письменник; Ярославів Вал, 293 с.
10. **Гуцули у Визвольній боротьбі: Спогади січового стрільця Михайла Горбового**. Сер. «Українська воєнна мемуаристика». — Вінниця: Державна картографічна фабрика, 472 с.
11. **Олекса ГАЙВОРОНСЬКИЙ**. Повелителі двох океанів. Том II. Кримські хани першої половини XVII століття в боротьбі за самостояльність і єдиновластие. — К.: Майстерня книги; Оранта, 272 с.
12. **Юрій ГОРЛІС-ГОРСЬКИЙ**. Холодний Яр. — Дрогобич: Відродження, 432 с.
13. **Василь ФОЛЬВАРОЧНИЙ**. Симон Петлюра. Книга 1–2. — Тернопіль: Джура, 304+332 с.
14. **Богдан Ступка: митець і людина**. Сер. «Бібліотека Шевченківського комітету». — К.: Книга, 240 с.
15. **І.С.ГРИЦЕНКО, В.А.КОРОТКИЙ**. Юридичний факультет Університету Святого Володимира. 1834–1920. — К.: Либідь, 256 с.
16. **Галина КОХАНСЬКА**. Озброєні честю. Спогади розвідниці ОУН–УПА. — Луцьк: Терен, 376 с.
17. **Українського цвіту по всьому світу**. — К.: Світ успіху, 272 с.
18. **М.А.ГРУЗОВ**. Дещо з родоводу. Пам'ять. — К.: Купола, 398 с.
19. **Богуміла БЕРДИХОВСЬКА**. Україна: люди і книжки. «Історична серія». — К.: К.І.С., 230 с.

20. **Роман КОЛІСНИК**. Військова Управа та українська Дивізія Галичина. — К.: Ярославів Вал, 312 с.

Варта уваги книжка Б.Бердиховської, в якій переплітаються долі людей та знакових книг ХХ ст.

Номінація «ОБРІЇ»

Науково-популярна література / публіцистика

1. **Леонід КАДЕНЮК**. Місія — космос. Сер. «Українці у світовій цивілізації». — К.: Пульсари, 328 с.
2. **Юрій БОНДАР, Віктор ШПАК**. У боротьбі за футбольний трон. Хроніка чемпіонатів світу. — К.: Інформаційно-видавничий центр ДПА України, 624 с.
3. **Микола ТИМОШИК, Галина ДАЦЮК, Катерина ТАРАН**. Історія одного журналістського курсу в мемуарах, щоденниках, інтерв'ю, замальовках, записках, есеях, документах, світлинах. — К.: Наша культура і наука, 472 с.
4. **Ніколай СТАРІКОВ**. Криза. Як це робиться. — К.: Самміт-Книга.
5. **Р.КРАВЦІВ, Я.РАДЕВИЧ-ВИННИЦЬКИЙ, М.БРИК, В.КОСТЕНКО**. Абетка великої культури (правила етикету). — Л.: Тріада плюс, 96 с.(о)
6. **Наталія СЕМЕНЧЕНКО**. Охота на правду. — К.: Самміт-Книга.
7. **Валерій БОБРОВИЧ**. Як козаки Кавказ воювали. Щоденник сотника Устима. — К.: Зелений пес, 224 с.
8. **Еманюель Ле Руа ЛЕДЮРІ**. Коротка історія клімату: від середньовіччя до наших днів. Сер. «Ідеї та історії». — К.: Ніка-Центр, 144 с.
9. **Юрко ВОВК**. Волинські цілителі. Знахарі-універсали, травники, костоправи та провидці. — Луцьк: Терен, 56 с.
10. **Войцех ТОХМАН**. Ти наче камінь їла. Сер. «Класика світового репортажу». — К.: Наш час, 103 с.
11. **Валерій ПЕТУЩАК**. Як козаки навколо світу обійшли. Ходіння за три океани. — К.: Зелений пес, 240 с.
12. **Володимир ВОЗНЮК**. Відкриваю Нідерланди по-українськи. Дорожні есеї. — Чернівці: Книги—XXI, 232 с.

Репортажі В.Тохмана — прониклива й відверта високохудожня розмова про найбільші болі межі тисячоліть.

Спеціальна література

1. **В.О.БАЛУХ**. Історія античної цивілізації. Том 2: Стародавній Рим; Том 3: Практикум. — Чернівці: Наші книги, 848+544 с.
2. **Мовна політика та мовна ситуація в Україні. Аналіз і рекомендації.** — К.: Києво-Могилянська академія, 363 с.
3. **Любов ПУСТОВІТ**. Словник української поезії другої половини ХХ століття. — К.: Рідна мова, 243 с.
4. **Маркетинг; Збірник тестів; Посібник для викладача.** — К.: Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні, 648+818+528 с.
5. **В.І.ТЕРЕМКО**. Видавничий маркетинг; Основні засади видавничого бізнесу. Сер. «Альма-матер!». — К.: Академвидав, 272+136 с.
6. **Сергій СЕГЕДА**. Антропологія. — К.: Либідь, 424 с.
7. **Основи демократії.** — Л.: Астролябія, 832 с.
8. **Світлана ГАВРИЛЮК**. Історичне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (ХІХ-початок ХХ ст.). — Луцьк: Вежа, 538 с.
9. **Ярослав КАШУБА**. Японський феномен розвитку приватного бізнесу. — Л.: Астролябія, 272 с.
10. **Олександр СИЧ**. Історія західного суспільства в міжвоєнний період (1919–1939 рр.). — Чернівці: Наші книги, 320 с.
11. **Н.ТЕРЕНТЬЄВА, К.БАЛАБАНОВ**. Греки в Україні: історія та сучасність. У 2 ч. — К.: Аквілон-Плюс, +320 с.
12. **Тетяна ПЕДАН**. Характеристика за зовнішністю. Психологічний практикум. Сер. «Соціоніка про людину». — К.: Ніка-принт, 336 с.
13. **Відкрита освіта. Колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкриті знання.** — К.: Наука, 256 с.
14. **ДЕРЕГА Я.С., ДЕРЕГА Р.Я.** Китайська грамота для дітей від 9 до 209 років. Підручник з китайської мови для всіх бажаючих. — Л.: Декамерон-2002, 304 с.
15. **Сергій ТРУХІМОВИЧ**. Реклама. Конспекти копірайтера. — Л.: Піраміда, 96 с.

Енциклопедичні та довідкові видання

1. **Планета Земля.** Сер. «Енциклопедичний путівник». — К.: Махаон-Україна, 304 с.
2. **Святослав КАРАВАНСЬКИЙ**. Секрети української мови. — Л.: БАК, 344 с.
3. **Атлас «Знайомтесь. Україна».** — К.: Картографія, 144 с.

4. Країни світу. Енциклопедичний довідник. Сер. «Цікаво. Вичерпно. Сучасно». — Х.: Школа, 386 с.
5. Соціологія політики. Енциклопедичний словник. — К.: Видавництво Європейського університету, 442 с.
6. **Л.І.ГАЙДАЙ**. Історія України: персоналії, терміни, назви і поняття (1648–1917). У 2 т. — Луцьк: Вежа, 508+368 с.
7. Словник прізвиськ північно-західної України. У 3 т. — Луцьк: Вежа, 412+456+364 с.
8. Літературознавство; Німецькомовні письменники; Англомовні письменники; Композитори; Філософи. Сер. «Metzler kompakt». — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 280+352+64+430+368 с.
9. Голодомор в Україні 1932–1933 рр. Бібліографічний покажчик. Випуск другий. — Одеса: Студія «Негоціант», 576 с.
10. Атлас історії культури Волинської області. — Луцьк: Вежа, 112 с.
11. **Ю.О.ЧЕРНЕЦЬКИЙ**. Україна. Історія. Природа. Мистецтво. — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 320 с.
12. **Даша МАЛАХОВА, Таня СОРОКА**. Картата потата. Кулінарний щоденник. — К.: Махаон-Україна, 340 с.
13. **Н.Л.ВАДЧЕНКО**. Золота енциклопедія сучасного квітництва. — Донецьк: БАО, 384 с.
14. **Сергей РУДЕНКО**. 25 богачей Украины; Мужчины Юлии Тимошенко. — К.: Саммит-Книга.
15. Атлас: глобальні проблеми світу. — К.: Картографія, 144 с.
16. Комплексний атлас Київської області. — К.: Картографія, 80 с.
17. **Сергій БІЛОКІНЬ**. Довідкова книга з культурної спадщини України. — К.: Інститут історії НАНУ, 514 с.
18. **Оксана ЦЕАЦУРА**. Лаба. Глумачний словник музичного та мистецького сленгу. — К.: Український Ренесанс, 350 с.
19. Фінансова енциклопедія. — К.: Юрінком Інтер, 472 с.
20. **Оксана СЛІПУШКО**. Україна. Енциклопедичний словник. — К.: Аконті, 768 с.

Номінація «ДИТЯЧЕ СВЯТО»

Твори для дошкільнят і молодших школярів

1. **Галина МАЛИК**. Принцеса Мішель і король Грифаїни. Сер. «Чарівні казки, яких не було вчора». — К.: Книжковий хмарочос, 64 с.
2. **Галина МАЛИК**. Мандри і подвиги хитромудрого переможця дванадцятиголового змія лицаря Горчика, його банкноосця Третього Зайвого та красуні Каролі. — Л.: Аверс, 64 с.

3. **Галина МАЛИК.** Незвичайна книжка. — Ужгород: Карпати, 32 с.
4. **Іван АНДРУСЯК.** Сорокопуди, або Як Ліза і Стефа втекли з дому. Сер. «Обережно, дівчатка!». — Л.: Видавництво Старого Лева, 138 с.
5. **Кейт ДІКАМІЛЛО.** Пригоди мишеняти Десперо; Дивовижна подорож кролика Едварда. — К.: Махаон-Україна, 208+128с.
6. **Ян Улоф ЕКГОЛЬМ.** Людвігові Хитрому — ура, ура, ура! — Л.: Видавництво Старого Лева, 96 с.
7. **Катерина МАТЮШКІНА, Катерина ОКОВИТАЯ.** Ага, упіймався! Шкарпетки нарізно! — К.: Махаон-Україна, 192+224 с.
8. **Володимир ФЕДИНИШЕНЕЦЬ.** Із котом і без kota. — Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 44 с.
9. **Іван МАЛКОВИЧ.** Золотий павучок. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 24 с.
10. **Іван ФРАНКО.** Лис Микита. — К.: Фрески, 312 с.
11. **Іан ВАЙБРОУ.** Капосна книжка Маленького Вовчика; Геройська книжка Малого Вовчика. — Л.: Добра читальня, 128+202 с.
12. **Всеволод НЕСТАЙКО.** Найновіші пригоди їжачка Колька Колючки та зайчика Косі Вуханя. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 160 с.
13. **Всеволод НЕСТАЙКО.** Країна Сонячних зайчиків. Сер. «Улюблені книжки». — К.: Країна мрій, 352 с.
14. **Катерина ПАНЬО.** Полювання на сліпса. Сер. «Сучасна дитяча проза». — К.: Грані-Т.
15. **Валентин БЕРДТ, Яна БЕРДТ.** Марципан Пломбірович. Сер. «Чотири лапи». — Л.: Видавництво Старого Лева, 152 с.
16. **Ліман Френк БАУМ.** Нові пригоди Солом'яника та Бляшаного Лісоруба. Сер. «Чарівна Країна Оз». — Л.: Видавництво Старого Лева, 280 с.
17. **Не цілуй жаб.** Історії про незвичайних принцес. Сер. «Золоті казки». — К.: Країна мрій, 80 с.
18. **Українські казки.** — К.: Країна мрій, 216 с.
19. **Найкраща книга для читання від 1 до 3 років.** — К.: Перо, 160 с.
20. **Йонас АВІЖІОС.** Пригоди та походеньки Барда. Сер. «Чотири лапи». — Л.: Видавництво Старого Лева, 350 с.
21. **Надія ГУМЕНЮК.** Загадковий дирижаблик. — Луцьк: Волинська обласна друкарня, 40 с.
22. **Отфрід ПРОЙСЛЕР.** Привиденя; Водяничок. «Бібліотека дитячої класики». — К.: Махаон-Україна, 112+104 с.
23. **Лідія СКРИПКА.** Курчата на сонці. — К.: Сучасний письменник, 32 с.
24. **Агнія БАРТО.** Велика книга віршів. — К.: Махаон-Україна, 208 с.

25. **Світлана ПРУДНИК**. Якби ти був добрим. — Л.: Аверс, 40 с.
26. **Агнія БАРТО**. Вірші дітям. — К.: Махаон-Україна, 128 с.
27. **Сергій ДЗЮБА, Ірина КУЛАКОВСЬКА**. Потягульки. — Луцьк: Твердіня, 356 с.

Твори для середніх і старших школярів

1. **Володимир РУТКІВСЬКИЙ**. Джури-характерники. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 448 с.
2. **Леся ВОРОНИНА**. Сні Ганса Християна. — К.: Грані-Т, 104 с.
3. **Казка про Сонце та його сина: Українська літературна казка**. Сер. «Піраміда казок». — Л.: Піраміда, 468 с.
4. **Микола ГОГОЛЬ**. Вечори на хуторі біля Диканьки. — К.: Махаон-Україна, 136 с.
5. **Гурам ПЕТРІАШВІЛІ**. Чудеса Маленького Міста. — Л.: Видавництво Старого Лева, 216 с.
6. **Дитяча Євангелія**. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 42 с.
7. **Олекса РОСИЧ**. Отто, Принц Львівський. Сер. «Дивовижні світи». — Л.: Видавництво Старого Лева, 266 с.
8. **Славна козацька епоха в історичних художніх творах вітчизняних класиків**. — Донецьк: БАО, 640 с.
9. **Дж.Р.Р.ТОЛКІН**. Сказання з Небезпечного Королівства. — Л.: Астролябія, 400 с.
10. **Галина МАЛИК**. Третя подорож Алі. — Вінниця: Теза, 164 с.
11. **М.В.ГОГОЛЬ**. Тарас Бульба. — Х.: Ранок, 112 с.
12. **Ігор КАЛИНЕЦЬ**. Данка і Крак. — Л.: Піраміда, 92 с.
13. **Надія ГУМЕНЮК**. Зустріч на Босому мосту. Сер. «Сучасна дитяча проза». — К.: Грані-Т, 184 с.
14. **Роберт Льюїс СТВЕНСОН**. Острів скарбів. Сер. «Шукачі пригод». — К.: Махаон-Україна, 240 с.
15. **Ельфи та феї**. Путівник по Чарівній країні. — К.: Махаон-Україна, 34 с.
16. **Астрід ЛІНДГРЕН**. Роня, дочка розбійника. — К.: Махаон-Україна, 232 с.
17. **Україна. 101 старовинна легенда**. Ілюстрована енциклопедія. — Х.: Ранок, 64 с.
18. **Перед Божими яслами**. Різдвяні легенди та перекази українських письменників. — Л.: Свічадо, 196 с.
19. **Леся Українка** — дітям; **Тарас Шевченко** — дітям. Сер. «Апріорі — дітям». — Л.: Апріорі, 64+76 с.

20. *Льюїс КЕРРОЛ*. Пригоди Аліси в Дивокраї, що їх автор переказав для малят. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 88 с.
21. *Ернест ДРЕЙК*. Монстрологія. — К.: Махаон-Україна, 28 с.
22. *Леонід КОНОНОВИЧ*. Пекельний звіздар. — К.: Грані-Т, 152 с.
23. *Дж.К.РОЛІНГ*. Казки барда Бідла. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 128 с.
24. *Ред'ярд КІПЛІНГ*. Такі собі книжки. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 128 с.
25. *Всеволод НЕСТАЙКО*. Неймовірні детективи. Сер. «Улюблені книжки». — К.: Країна мрій, 400 с.
26. *Бодо ШЕФЕР*. Кіра й таємниця бублика. — Л.: Видавництво Старого Лева, 230 с.
27. *Корнелія ФУНКЕ*. Чорнильне серце. — Вінниця: Теза, 576 с.
28. *Віктор ГОЛЯВКІН*. Карусель у голові. Сер. «Весела компанія». — К.: Махаон-Україна, 224 с.
29. *Міфи Давньої Греції*. Сер. «Улюблені книжки». — К.: Країна мрій, 272 с.
30. *Гудрун МЕБС*. Я-бо знаю, де висить ключ. — К.: Грані-Т, 96 с.
31. *Даніель ДЕФО*. Робінзон Крузо. Сер. «Улюблені книжки». — К.: Країна мрій, 272 с.

Поза конкуренцією виявилися «Джури-характерники» В.Рутківського. Справді захопливе читво, за яким можна відпочити й дорослому. З тенденцій слід відзначити ту, що до звичних видавничих лідерів — «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГИ» й «Видавництва Старого Лева» — підтягується «Країна мрій», що видає дедалі більше цікавинок для дітей.

Розвиваюча та пізнавальна література

1. *Український космос*. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 46 с.
2. *OXFORD*. Велика енциклопедія школяра. — К.: Перо, 664 с.
3. *Моя Україна*. Атлас. — К.: Картографія, 32 с.
4. *А.А.КЛІМОВ*. Давній світ; *Д.В.ЛЕОНТЬЄВ*. Живий світ; *О.Г.СТАДНИК*. Країни світу. Сер. «Велика ілюстрована енциклопедія». — Х.: Ранок, 288+320+320 с.
5. *А.А.КЛІМОВ*. Україна. 101 видатна постать. Сер. «Україна». — Х.: Ранок, 64 с.
6. *Олесь ІЛЬЧЕНКО*. Риби річок та озер. — К.: Грані-Т, 88 с.
7. *Велика книга юного дослідника*. — К.: Країна мрій, 96 с.

8. Ілюстрований атлас. Всесвіт; Земля. — К.: Махаон-Україна, 128+200 с.
9. Велика ілюстрована енциклопедія динозаврів. — К.: Махаон-Україна, 256 с.
10. **Карен ФАРРІНГТОН**. Історичний атлас експедицій. — К.: ЕСЕМ медіа груп; Темпора, 192 с.
11. Чарівна Україна. 5000 фактів. — Х.: Ранок, 336 с.
12. **Віталій ВЛАСОВ, Оксана ДАНИЛЕВСЬКА**. Визначні пам'ятки України. Сер. «Події і люди української історії». — К.: Махаон-Україна, 152 с.
13. **М.О. ПАНКОВА**. Велика книга експериментів: Історія винаходів. Видатні вчені. Лабораторія вдома. Сер. «Ілюстрована енциклопедія школяра». — Х.: Ранок, 144 с.
14. **Т.А. КОХАНІЙ**. Океани, кораблі, люди. — Х.: Ранок, 336 с.
15. **Тім ФЕРНІСС**. Дослідження космосу. Історія та майбутнє. — К.: ЕСЕМ медіа груп; Темпора, 192 с.
16. **Лілія КУЛИКОВА**. Історія розпочиналася з міфів. Сер. «Новітній авторський підручник». — К.: Пульсари, 438 с.
17. Що таке? Хто такий? Інтерактивна енциклопедія у запитаннях і відповідях. — К.: Махаон-Україна, 160 с.
18. Тіло людини. Сер. «Нова енциклопедія». — К.: Махаон-Україна, 128 с.
19. **А.А. КЛИМОВ, Ю.Ю. ПОЛЯКОВА, А.Й. СИРОТЕНКО**. 4 мільярди років життя на Землі. Від зародження життя до вершин цивілізації. Ілюстрована енциклопедія для дітей. — Х.: Ранок, 312 с.
20. Ілюстрована енциклопедія для школярів. — К.: Махаон-Україна, 160 с.
21. Римляни. Доба завоювань. — К.: Махаон-Україна, 34 с.
22. Говоримо правильно. Сер. «Веселі заняття для малюків». — К.: Перо, 32 с.
23. Ілюстрований атлас. Стародавній світ. Середні віки. — К.: Махаон-Україна, 96 с.
24. Як стати футболістом. — К.: Країна мрій, 28 с.
25. Енциклопедія сучасного школяра. — К.: Махаон-Україна, 256 с.
26. **Фіона МАКДОНАЛЬД, Марк БЕРГІН, Ендрю РОБЕРТШОУ**. Повна ілюстрована військова енциклопедія: від лицарів до спецназу. — Х.: Книжковий «Клуб сімейного дозвілля», 128 с.

Поза конкуренцією дитяча енциклопедія «Український космос», яка буде цікавою й пізнавальною навіть для дорослого.

Номінація «ВІЗИТІВКА»

Мистецтво

1. *Роксана КОСІВ*. Українські хоругви. — К.: Оранта, 372 с.
2. *Сергій ЯКУТОВИЧ*. Абсолютний слух часу. — К.: Грамота, 312 с.
3. *Ольга ПЕТРОВА*. «Комедія» Данте Аліг'єрі. Мистецький коментар XIV–XX століть. — К.: Факт, 424 с.
4. Харківська пейзажна школа. Остання чверть XIX — початок XX ст. — К.: Родовід, 271 с.
5. *Тетяна ПАВЛОВА, Валентина ЧЕЧИК*. Борис Косарев. 1920-ті роки. Від малярства до теа-кіно-фото. — К.: Родовід, 282 с.
6. Нью. Образ жінки у творах живопису, скульптури та графіки. — Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 320 с.
7. Архітектура Львова: Час і стилі. XIII–XXI ст. — Л.: Центр Європи, 720 с.
8. *Олекса Новаківський*. — Л.: Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 184 с.
9. *Марія ПРИМАЧЕНКО (ПРИЙМАЧЕНКО)*. Мистецький альбом. — К.: Народні джерела, 288 с.
10. Понад кордоном. Модерна українська книжкова графіка 1914–1945. — К.: Критика, 176 с.
11. *В.Г. БОЧКОВСЬКА, Л.В. ХАУХА, В.А. АДАМОВИЧ*. Каталог видань Почаївського та Унівського монастирів XVIII–XX ст. з колекції Музею книги і друкарства України. — К.: Києво-Могилянська академія, 359 с.
12. Українське мистецтво XV–XX ст. із приватних збірок. — К.: Оранта, 128 с.
13. Іван Кавлерідзе: життя і творчість. — К.: Кий, 336 с.
14. *Василь ГАЛАЙБА*. Свято-Богородичні храми у «другому Єрусалимі». — К.: Автограф, 368 с.
15. *Галина ІВАШКІВ*. Декор української народної кераміки. — Л.: Інститут народознавства НАНУ, 544 с.
16. *Олександр ІЛЬЄНКО, Дмитро МЕДВЕДЕНКО*. Землі Карпат: Щастя Серед Паводків. — К.: Генеза, 318 с.
17. Ганна Собачко-Шостак. Мистецький альбом. — К.: Народні джерела, 168 с.
18. Жінка очима київських митців. Сер. «Артізітівка Києва». — К.: Благодійний фонд сприяння розвитку моди, 128 с.
19. *Дмитро СТЕПОВИК*. Мистецтво ікони. Рим. Візантія. Україна. — К.: Наукова думка, 468 с.

20. Київський музей російського мистецтва. — К.: Атлант ЮЕМСі, 296 с.
21. Олег СИДОР-ГІБЕЛІНДА. Українці на Венеційській бієнале: сто років присутності. Сер. «Невідома Україна». — К.: Наш час, 303 с.
22. Віктор Миколайович Лобода. Альбом. — Л.: Манускрипт-Львів, 340 с.
23. Картель кураторів. Фестиваль «ГогольFest 2008». — К.: Артбук, 128 с.
24. Катерина БЛОКУР. Малярство і проза. «Мала серія українського наївного малярства». — К.: Родовід; Оранта, 108 с.
25. Сергій ТАРАСОВ. Золоте яблуко. Архітектурна спадщина України. — К.: Сергій Тарасов, 132 с.
26. Микола Стороженко. — К.: Дніпро, 184 с.
27. Віктор Рижих; Олена Рижих; Галина Неледва. Сер. «Живопис». — К.: Атлант ЮЕМСі, 79+79+79 с.
28. Олександр ЛЯПІН. Дірки. Сер. «Українська фотографія». — К.: Артбук, 132 с.
29. Валерій НЕСТЕРЕНКО, Тарас БАТЕНКО. Шарж і карикатура в системі графічного мистецтва. — Л.: Астролябія, 240 с.
30. Володимир МИКИТА. Альбом. Сер. «Палітра Закарпаття». — Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 248 с.

Усе цікаве і все варте уваги. Окремо відзначимо цікавий коментар О. Петрової до «Божественної комедії», «Понад кордоном. Модерна українська книжкова графіка 1914–1945» та «Ню. Образ жінки у творах живопису, скульптури та графіки».

Етнологія / етнографія / фольклор

1. Олександр НАЙДЕН. Народна ікона Середньої Наддніпрянщини в контексті селянського культурного простору. — К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАНУ, 504 с.
2. Кримські татари. Типажі, краєвиди, побут; Україна й українці; Народна кераміка Гаврила та Явдохи Пошивайлів. Книги листівок. — К.: Майстерня книги.
3. Костянтин ТИЩЕНКО. Етномовна історія прадавньої України; Італія і Україна: тисячолітні етномовні контакти. — К.: Акваілон-Плюс, 480+192 с.
4. Народна культура українців: життєвий цикл людини. Історико-етнологічне дослідження. Том 1. Діти. Дитинство. Дитяча культура. — К.: Дуліби, 400 с.

5. **Яків НОВИЦЬКИЙ**. Твори у 5 томах. Том 3. — Запоріжжя: АА Тан-дем, 440 с.
6. **Марія ЧУМАРНА**. Вишивання долі. Символіка і техніки шитва. — Л.: Априорі, 88 с.
7. **Олжас СУЛЕЙМЕНОВ**. Тюрки в доісторії. Про походження давньо-тюркського письма. — К.: Дніпро, 2008, 384 с.
8. **Українські народні казки. Книга 27. Казки Поділля.** — Чернівці: Наші книги, 376 с.
9. **Антоніна ГАРМАШ-ЛИТВИН**. Голос утопленого села. — К.: Книга, 224 с.
10. **Олександр СТРАЖНИЙ**. Український менталітет. Ілюзії. Міфи. Реальність. — К.: Книга, 368 с.
11. **В.В.НАДОЛЬСЬКА**. Етнологія: термінологічно-понятійний довідник. — Луцьк: Вежа, 244 с.
12. **Григорій АРКУШИН**. Голоси з Подляшшя (Тексти). — Луцьк: Вежа, 534 с.
13. **Екологічне виховання, народне оздоровлення, традиційне харчування в українській концепції національного здоров'я.** — К.: Науково-дослідний інститут українознавства МОН України, 438 с.
14. **Валерій СНИЖКО**. Свідомості Брама: Навчання в красі. — К.: Планета-Медіа, 352+384 с.

Книга Шевченківського лауреата О. Найдена майже безальтернативно визнана найкращою.

Краєзнавча і туристична література

1. **Національний заповідник «Софія Київська».** — К.: Балтія-Друк, 224 с.
2. **Від серця до серця: Волинь у поштовій листівці початку ХХ століття.** — Луцьк: Ініціал, 202 с.
3. **Дмитро МАЛАКОВ**. Київ. 1939-1945. Post scriptum. — К.: Варто, 224 с.
4. **Т.С.ЖАБСЬКА, С.О.КОНИЦЯ, І.С.ПУСТИННИКОВА, К.В.ШАПОВАЛОВА**. Україна. Кращі з 500 куточків, які треба відвідати; 101 мальовничий куточок; 101 славетне місто; 101 старовинний замок; 101 величний храм. — Х.: Ранок, 248+64+64+64+64 с.
5. **Юрій ВИННИЧУК**. Легенди Львова. Книга друга. — Л.: Піраміда, 432 с.
6. **Храми України. Сер. «Архітектурні перлини України».** — К.: Мистецтво, 296 с.

7. Федір ЧЕВ'ЮК, Володимир ЗАХАРЧУК. Буковина і буковинці. Про історію краю і життя людей. — Л.: Світ, 200 с.
8. Дмитро МАЛАКОВ. Прибуткові будинки Києва. — К.: Кий, 384 с.
9. Дмитро МАЛАКОВ. Ніби й не було війни... (Київ 1943 року на світлинах угорського вояка). Сер. «De profundis». — К.: Грані-Т, 112 с.
10. Ілько ЛЕМКО, Володимир МИХАЛИК, Георгій БЕГЛЯРОВ. 1243 вулиці Львова (1939–2009). — Л.: Априорі, 528 с.
11. Київ. 1943–1970. Фотоальбом. — К.: Скай Хорс, 240 с.
12. Г. Б. МУНІН, Х. Й. РОГАЛЄВ, О. О. ГАЦА. Визначні пам'ятки Західної України. Сер. «Культурно-історична спадщина України». — К.: Книга, 176 с.
13. Віктор ЖАДЬКО. Некрополь на Байковій горі. — К.: Фенікс, 312 с.
14. Харцызск: время, события, люди. Том 1. С древнейших времен по 1953 год. Сер. «Україна — історія великого народу». — К.: Кріон, 792 с.
15. Ігор МЕЛЬНИК. Львівський Новий Світ та південні околиці Королівського столичного міста Галичини від Святого Юра до Наварії. Сер. «Львівські вулиці і кам'яниці». — Л.: Центр Європи, 288 с.
16. Ірина КОТЛОБУЛАТОВА. Дати і події в історії Львова. — Л.: Аверс, 208 с.
17. Андрій КВЯТКОВСЬКИЙ. Роман РАТУШНИЙ. Цвинтар на Личакові. — Л.: Піраміда, 204 с.
18. Михайл КАЛЬНИЦЬКИЙ. Прогулка по Києву. Путеводитель. — К.: Балтія-Друк, 232 с.
19. Валерій ВОЙТОВИЧ. Степань моя мила. — Рівне: Видавець Валерій Войтович, 574 с.
20. Музей видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, паанаса Саксаганського, Михайла Старицького. — К.: Кий, 144 с.
21. Віталій КОВАЛИНСЬКИЙ. Київські мініатюри. Книга восьма. «Бібліотека Музею історії міста Києва». — К.: Купола, 336 с.
22. Володимир МИХАЛИК, Ілько ЛЕМКО. Львів повсякденний (1939–2009). — Л.: Априорі, 240 с.
23. Олеський замок. Путівник. Сер. «Музеї України». — Л.: Центр Європи, 260 с.
24. Андрей ПАРАМОНОВ. Харьков. Харьковская область. Дорогами Слободской Украины. Путеводитель. — Х.: Библекс, 256 с.

25. Київ. Анатомія міста. XIX, XX, XXI... — Х.: Фоліо, 282 с.
26. Володимир КУЧЕРЯВИЙ. Сади і парки Львова. — Л.: Світ, 360 с.
27. **И. В. РУСАНОВ.** Винный туризм в Крыму. Путеводитель. — Севастополь: Библекс, 216 с.
28. **Ірина ПУСТИННИКОВА.** Закарпаття туристичне. Путівник по регіону. — Х.: Біблекс, 304 с.
29. Київщина туристична; Волинь туристична. Сер. «Україна запрошує». — К.: Світ успіху, 464+364 с.
30. Львів. Місто наших героїв. Путівник. Сер. «Історія». — Л.: Літопис, 248 с.
31. Закарпатська область. Стислий путівник. Сер. «Кишеньковий гід». — Х.: Біблекс, 352 с.
32. Київська область. Атлас туриста 1:250000. — К.: Картографія, 96 с.
33. Пещерные города и монастыри Крыма. Краткий путеводитель. — Х.: Библекс, 256 с.

Найкращою книжковою серією 2009 року визнано «Приватну колекцію» львівського видавництва «Піраміда», в якій вийшли друком книги: **Костянтин МОСКАЛЕЦЬ.** «Досвід коронації»; **Юрій АНДРУХОВИЧ.** «Моя остання територія»; **Василь ГАБОР.** «Книга екзотичних снів та реальних подій»; **Галина ПАГУТЯК.** «Мій Близький і Далекий Схід»; «Українські літературні школи та групи 60–90-х років ХХ ст.».

Книгою року-2009, на думку більшості експертів, стала книжка **Олександра НАЙДЕНА** «Народна ікона Середньої Наддніпрянщини в контексті селянського культурного простору». За очевидних переваг, єдиним мінусом такого вибору слід вважати її спрямованість у минуле й потенційну неспроможність стати Книгою, про яку б говорили й сперечалися сьогодні.

ПРАВО НА ВИГАДКУ

Тетяна ДІГАЙ

Люко ДАШВАР. Рай. центр. —
Харків: Видавництво «Клуб
Сімейного Дозвілля», 2009, 272 с.

Третій роман Люко Дашвара відзначено дипломом конкурсу «Коронація слова-2009». Він продовжив переможну ходу, започатковану першими двома («Село не люди» посів друге місце на конкурсі «Коронація слова 2007», книга «Молоко з кров'ю» перемогла в конкурсі «Книга року ВВС 2008»).

Любов і гармонія взаємності — речі позачасові, та кохання, що могло відбутись, але не відбулося — завжди трагедія. Роман почався сценою загибелі головної героїні Люби, юної максималістки, яка прагнула щастя, та їй не поталанило! Адже романтичні ідеали чистої недосвідченої душі несумісні з цинічною, безжальною дійсністю. Нашою з вами дійсністю, шановні читачі, адже події роману відбуваються влітку 2008 року в Києві.

Письменниця, безперечно, володіє секретами психологічного впливу на читача: сюжетний драйв, історичні ремінісценції з епохи гетьмана Петра Дорошенка, моторошні ситуації й життя студентської богеми — вже цього достатньо для комерційного успіху. Але Люко Дашвар того замало, й вона додає викривальної сатири. Основна мішень — влада: «Мансів тато Володимир Гнатович Сердюк завжди святкував найголовніше свято свого життя — День Ленінського комсомолу. Навіть коли це стало немодним, а потім і небезпечним, обов'язково випивав келишок за організацію, яка ще в юності розкрила йому очі й довела на практиці — найприбутковішими в усі часи є посади політичні... вигадати й очолити можна будь-що, однаково робитимуть інші... світ навкруги став ясним і зрозумілим: вступ до партії, квартира, машина, обком, потім до столиці — й гроші, гроші, гроші... Гроші й влада».

Авторка демаскує мафіозно-холуйське обличчя сучасної керівної еліти, не шкодуючи епітетів (продажна, злочинно кастова, квазіреспектабельна), вивертає назовні її далекі від публічності справи та думки: «Вороги потисли один одному руки і стали друзями. Завалити колишнього першого секретаря обкому партії, сісти на

його місце — шляхетна мета для будь-кого з колишніх комсомольських функціонерів... Довго мовчали. Все прораховували, чи варто серйозно сприймати погрози... Обидва знали — Перепечай слів на вітер не кидає, та й не від свого імені патякав... скоріше за все, старе падло, злигався з урядовими...» (нагадую шановному читачеві, що події роману відбуваються у 2008 році!) Фейлетонно змальовано образ Роми Шиллера, такого собі вічного «слуги двох панів». А ситуація з виключенням-включенням світла в нікому з можновладців не потрібні лікарні — комедійна знахідка! Характерною є відсутність у тексті прийомів езопівської мови (натяки, приховані смисли тощо), котрі вироблені у сатиричному жанрі ще від часів Аристофана. Авторську стильову манеру «горизонтальної» розповіді, на мою думку, можна пояснити відсутністю в нашій державі «жаральної» (та й взагалі будь-якої) цензури: пиши, що хочеш, про кого хочеш і як хочеш!

Козацькі мотиви, вплетені в сюжетну канву, легко зіронізовано й пом'якшено. Однак мова не про історію, а про відновлений зв'язок епох, про зміщення часових площин, коли куми Свирия й Микишка долають 340-річну дистанцію і знаходять спільне комунікативне поле із молодими київськими студентами.

Гадаю, остання на нині книга Люко Дашвар як явище посткультури, постлітератури не вийшла за межу маскультівського читива, проте віра у вигадку, сила творчого куражу, «фентезійне меню», й нарешті — незаперечний читацький комфорт виявилися самі по собі дуже цінними.

РИБИ НА АСФАЛЬТІ, АБО ПОЛІТ У ГЛИБИНУ

Ігор ПАВЛЮК. Україна в диму. Послання з резервації. — Луганськ: Книжковий світ, 2009, 168 с.

Рекомендувати Ігоря Павлюка українському читачеві особливої потреби немає, тому що популярність його поезії, — драматичної, з потужними, соковитими метафорами, з відчуттям темної трагічності часопростору — константа сучасного українського літературного процесу.

Ігор Павлюк у своїй поезії абсолютно ідентичний своєму широкому душевному світові: оригінальна, відкрита й одверта, бунтівна («ризиковий хлопець» — так назвав його Борис Олійник у передмові до цієї збірки) творчість письменника, гадаю, безпосередньо пов'язана з його життям.

Книга складається з кількох розділів: «Даль непочата», «Цвіт кореня», «Друге дихання». Композицію кожного розділу, в свою чергу, скомпоновано зі серійних блоків, що, доповнюючи один одного, утворюють тематичні та експресивні послідовності. Це — цикли віршів: «Провінція» і «Провінція і колонія», «Село ХХІ. Ретромодерн» і «Село ХХІ. Глибинка», поеми-цикли «Степ», «Літопис вітрів», «Смерть золотого міту. Американський щоденник».

Поетична релігія Ігоря Павлюка — перейматися правдою, а це призначення мужніх і сумлінних. Чиста, нефальшована інтонація віршів діє на читачеву підсвідомість, без зайвої риторики й надокучливого пафосу несе позитив. І хоча поет (через драматизм перших втрат у дитинстві, до яких додалися гіркота та скепсис життєвого досвіду) має схильність до певної приреченості й неприхованого песимізму, безрадних пророцтв — слабкості духу він собі не дозволяє. Жива присутність автора майже у кожному творі надзвичайно виразна, поет не ховається за alter ego, він у кожному вірші сам на сам із читачем. Предметний і чуттєвий світ, енергетика чоловічого начала, прагнення активного добра, вкоріненість у рідну землю.

Психологія пояснює: сповідь важлива для людини тим, що передбачає не монолог — вона набуває повноти лише в діалозі. Безжална, самоочищувальна оголеність Павлюкової сповідальності, безперечно, вимагає від поета крицевої стійкості й мудрості, котра йде ще від предків. Правда, ця рідкісна риса — ні з чим не критися від читача, — як на мене, подекуди трохи надмірна. Авторська думка не знає обмежень, вона безстрашна, невдавана й нелукава: *«Несемось Чумацьким шляхом. / Вже крила й чоботи стерті. / Солодке майбутнє врочать / Веселі обличчя мертвих... Полини й тумани. / Бабські сльози. / Даль солодка й зла, неначе смерть. / Пісня в горлі. / Вічні передгрози. / Вічна віра. / Вічні нетепер».*

Поезійні архетипи Ігоря Павлюка — це споконвічні образи-символи, що лежать в основі національної історично-соціальної психології українця (в аспекті української поезії — канонічні): Бог, кров, воля, сльоза, свіча, струна, крила, степ, трава, ріка, вітер, море. І ще: *«Хрести і космос. / Тіло мого вірша. / Молочно-синє небо і — полт...»* Новоутворений парний образ — «сльозокров» сконцентрував у собі

найпомітнішу рису Павлюкової поезії — кордоцентризм, етичну та естетичну перевагу *emotio* над *ratio*. Цей символіобраз народився, гадаю, внаслідок таємної неексплікованої роботи інтуїції поета, що сягає глибин психології творчого процесу: *«Я із себе себе / Дістаю тем-ноокими / Віршами / Під ячання вітрів / І усмішку могильних / Трав»*.

Умовність і реальність у поезії Ігоря Павлюка органічно поєднано. Як правило, вірші складено з небагатьох простих елементів, але вражає жива точність уведення побутових лексем, знайомих кожному українцеві, що викликають адекватні переживання і спогади: *«Напечи, горобино, із небом мені пирогів... Вдягав вишиванку і небо вечірнє читав... Одвічний сум за минулим — / Сивий, мов самогонка... В жилах русалки бензиновий протяг з п'яьми»*.

Мову про впливи на Павлюкову творчу манеру достатньо обмежити паралеллю з дивовижною «Антоничевою» грою звуками (можливо, тому, що Богдан-Ігор Антонич через свій ювілей сьогодні на слуху): *«Осінньо. Сінно. Сінью і осино... Святі свята. Свята рілля. Світає. / Світліє тиша»*.

Ігор Павлюк — поет філософського мислення. Деякі рядки його віршів — універсальні моделі психологічного гатунку, що потенційно можуть визначати людську поведінку: *«Життя цінувати вагою, а не довжиною... Нестерпно бути мертвим за життя... Допоки люд і людище — люди ще... А Всесвіт — таки сльозинка! / А ми в нім такі солоні... Вітер зі Сходу — погана прикмета»*.

Надзвичайно цікаві «американські» цикли автора, насамперед своєю найхарактернішою ознакою: що більше непересічний поет пізнавав Америку, то більш «українськими» ставали його вірші: *«Тож, замкнувши до весен схвильований вірності пояс, / Вирушаю у світ із правсвіту свогого знов, / щоб довести собі (гойя-гойя!), що я не гой, я... / Чужина — то аналіз, чи в мене дніпрова кров»*.

За Ігорем Павлюком, село — альфа й омега України. Невичерпне живильне середовище авторової поезії — рідна Волинь. Його око не мінає жодного закутку «батьківщини своєї окаянної», жодної дрібнички пейзажу, в змалюванні яких поетова уява неординарно винахідлива, подекуди театральна візуальна, забарвлена дещицею іронії: *«У селі полини / Дістають до пупів / Тонкобедрих мавок... З провінції пророки йдуть в столиці / Столичний шарм — то діло наживне, / Як наживні дволикі і столиці»*. Принагідно зверніть увагу на свіжу омонімічну риму — знахідка!

До поетової іронії вплітається «ковиловий щем» за зруйнованим селом та «шипшиновий вітер» зі степу. Відлунує «синя магма первісних

пісень... березовий сік на старому грибному ножі... усмішка в люстри скіфського меча»...

З одного боку, поет зобразив реалії сучасного українського села, яке після розвалу комуністичної системи несподівано зіткнулося зі старими-новими проблемами: безробіття, знелюднення, відмирання давніх традицій. З іншого — у сільській ліриці Ігор Павлюк декларує, наскільки важливим для збереження національної ідентичності є культивування поваги до історичних коренів, піклування про згуртування вічних людських цінностей на основі зв'язку поколінь. Тому незважаючи на поетів біль за минуле, за гіркоту сьогодення, за непрогнозоване майбутнє, творчість Ігоря Павлюка — це той духовний досвід, котрий збагачує не тільки культуру рідної країни загалом, а й кожного з нас особно!

*Я вріс корінням в землю цю по крила,
У світ, де більше блиску, ніж тепла.
У цьому моїх віршів ніжна сила,
У тому, коли треба, сила зла».*

МОЛІМОСЬ, БРАТОВЕ, ДО НАШИХ КРИНИЦЬ І ДЖЕРЕЛ

Павло ГІРНИК. Посвітається. —
Хмельницький: Видавництво
Алли Цюпак, 2008, 232 с.

Це не зовсім рецензія, це — спроба передати прозою враження від Поезії, котру вшановано найвищою нагородою — Національною премією України імені Тараса Шевченка 2009 року.

Перед нами складна поезія, що дає поживу і душі, й розуму. Ці вірші неможливо поставити в рамки певної школи, бо вони містять чи не найбільше парадоксів, чи не найважче надаються до дефініції, але мають фундаментальні національні відмінності, тримають у собі їхню логіку, дотримуються їхніх правил. Принципово важливим для розуміння поезії Павла Гірика є фольклор, релігія, езотеричні тексти.

Для нашого автора, поезія — не хобі, а форма буття. Поет проживає своє життя у слові, слово і є його реальність, справжні події відбуваються з ним у віршах. Вірші — це факти біографії поета, чільні знаки на його життєвому шляху. Це прорив від хвилинних настроїв і обставин до реальності: *«Часом снитися мені ледь задихане скло / І холодна-холодна безлюдна дорога / Повз похилий вітряк у забуте село, / Де ще є криниці, а не чути нікого».*

Художньої точності поет досягає завдяки цілеспрямованій праці над словом — кожен рядок, строфу, вірш перевірено розумом і серцем. Можна заперечити, що точність у поєднанні з лірикою — поняття не зовсім визначене, але завжди відчуваєш, коли її, цієї точності, немає. Читаєш сторінки книги, і перед тобою відкривається до болю відомий світ, слово поета надлено глибокою пам'яттю: *«Теkli понад нами відлуння таємних дарів, / І сміх немовлят, і плачі поминальних обідів. / І ти мене тихо спитав, чи я врешті прозрів, / І я тобі тихо сказав — не прозрів, але видів».*

Словесну тканину густо насичено типовими образами-символами: це — вогонь і свічка: *«Вогонь. П'ятьма. Свобода. Самота. / Нерозгадана єдність свічі і вогню (...) Палає пуста на самотній кручі — / Вогонь до мене руки простяга (...) Отямився врешті і кинув папір у вогонь».* Ще один образ — попіл (попелище, зола): *«струшую душу, як попід якийсь говіркий... і попід сіється... гріються дикі світи на попелищі... і пий вино, гіркіше полину / і струшуй попід просто на коліна»;* хліб і сіль: *«Не біда — є хліб, і сіль, і Україна... Холодний хліб, як правду, ріж... і кобзарю причинна Україна / не хліб і сіль, а попід подає...»;* вода (криниця, джерело), мати (бабуся, батьки), крила: *«Як лігати, то тільки душами, / Обійматися — то крильми»;* вселенський мотив самітника: *«Золота самота над пером... бо самота, яку не обирав... суворя нитка самоти».*

Типовими є композиційні формули-мотиви, типовим є словник: козацький (гайдамаки, чуби, канчук, булава, клейноди, хоругви тощо), пантеїстичний (мальва, полин, ковила, спориш, верба, калина, груша, черешня, яблуня, ялинка, сосна, тополя, ожина, клен, пирій, мак, звіробій, кропива, сонях, м'ята, барвінок, квасоля, гарбуз, бараболя, буряк, кукурудза, вовки, змії, собаки, левеня тощо), релігійно-фольклорно-музичний (дзвін, хрест, баня, вишиванка, сопілка, скрипка, литаври, бубон, бандура, кобза, трембіта, сурма, ліра тощо), традиційно-сільський (коні, гуси, чайка, журавлі, горлиця, зозуля, голуби, круки, собаки, сова, сич, курка, котеня тощо). Але в тому то й суть непересічного таланту Павла Пірника: все звичне змінюється в його поезії так, що сприймається як одкровення і знахідка.

Форма віршів поета досконала, силабо-тоніка традиційна, римування класичне. І все ж назвати стилістику поета всуціль традиційною не можна. Прислухаємося, як звучать його деякі рими: *смерть-смерд, ковток-поток, простір-постріл, ясен-ясел, сили-силу, голосі-сволиці, тужимо-ожина, потім-попіл, бубон-будень, гуси-загусли, сльота-вими́та*. Справді, деякі з них перебувають на межі — чи то майстерні асонанси, чи то не зовсім точні рими?

Деякі вірші нагадують офорти Франциска Гойї: *«ти переміг — і тому / сам собі ворог... буде хліб всміхатися до ножа... до неба — крок, до безуму — ковток»*.

Поет торкається до вічності через сні. Сні поета — таке собі тимчасове забуття, коли дух витає вільно, виокремлюючи феномен свободи переселення душі. Все схоже на майбутнє, тому що нема неминучого «тепер»: *«Може це снилось-не снилось якомусь мені, / Тому, що статися має, стуливши повіки? / Раптом розвиднівся лик на церковній стіні / І, посміхнувшись вогню, одвернувся навіки»*. Хто знає, чи оновлюється майбутнє, а чи існує як дане назавжди. У мові снів усі дієслова, на відміну від дійсності, не мають часу. Сон володіє величезними швидкостями. Як пересувається звук? Його чули пророки. Як пересуваються ангели? Найточніша геометрія їхнього руху — коло. Людина в її метафізичній круговерті належить історії, зовні якої перетворюється на ніщо, пустоту. Поет вибудовує хронотоп поезії на принципі традиційного історизму, на відчутті належності до історії: *«І тільки шкода, що нема скрипаля на Україні»*. Творчість Павла Прника надлишкова, нелогічна, вона зневажає закони ratio. Це як лихоманка — поет реалізує своє право на сповідь: *«Се — народ мій. / Се я, причинний. / Се остання сліпа течія. / Посміхається Батьківщина. / Нічия»*.

Існують місця, де зустрічаються світло й тінь, височінь та глибина, простір і час. Роздоріжжя наших снів. Деся там наші мрії збігаються з реальністю. Це цілковито новий вимір, де перетинаються шляхи пошуку та порозуміння, розлук і зустрічей, шляхи раціонального мислення та емоцій, сподівань і несподіванок. Це — перехрестя навколо нас. Навіть всередині нас. Вони багато можуть розповісти. Просто зупиніться і прислухайтесь. Причастіться...

*Зірка впаде, і востаннє багаття вийне.
Мова посмертна уже мовчазніша від тиші —
Тої, що всіх поховає, якщо не мине,
Тої, з якої народяться душі і вірші.*

ХРОНІКА РОКУ 2009

A

Книга 1-2 (XXXII-XXXIII)
«ПереZавантаження»

K

Книга 3-4 (XXXIV-XXXV)
«Межичасся»

I

H

Книга 5-6 (XXXVI-XXXVII)
«Гламур»

O

Книга 7-8 (XXXVIII-XXXIX)
«Polska»

P

Книга 9-10 (XL-XLI)
«Рондо»

X

Книга 11 (XLII)
«V.I.Рші»

Передмова

СТУС Дмитро. Перезавантаження	Книга 1-2
СТУС Дмитро. Випадіння з // впадіння до	Книга 3-4
СТУС Дмитро. Чому — гламур?	Книга 5-6
СТУС Дмитро. Розширення .pl	Книга 7-8
СТУС Дмитро. Бо ми такі...	Книга 9-10
СТУС Дмитро. «Були собі вірші...»	Книга 11

БаРабан

ДОВЖИК Василь. Про модерну «поганську студію», піп на Хрещатику та жарти Параджанова	Книга 1-2
ЛУЦИШИНА Оксана. «...простір прози — це не те саме, що простір поезії»	Книга 9-10
ЦИКУРА Ігор. У кожному разі, це гра	Книга 1-2

Всяке гАке

ВЕРХОВСЬКИЙ Валерій. Формула України	Книга 11
ГІРНИК Олег. Буття між «post» і «proto»	Книга 9-10
ГУГО-БАДЕР Яцек. Блядська симфонія до-мінор	Книга 7-8
МЕНЦВЕЛЬ Анджей. Сон	Книга 7-8
ПЙОТРОВСЬКИЙ Пйотр. Агорафобія після комунізму	Книга 7-8
РОШКО Михайло. Ходіння за три моря	Книга 5-6
ТОМПСОН Ева М. Про природу польських ресентиментів	Книга 7-8
ЩИГЕЛ Маріуш. Жодного кроку без Баті	Книга 7-8

Кричик Арка

БОЙЧУК Богдан. Віршопоезія Богдана-Олега Горобчука	Книга 1-2
ГІРНИК Олег. Відчай як тема для медитації, або з чого починається філософія визволення	Книга 5-6

- ГРУЩИНСЬКИЙ Пйотр**. Батьковбивці. Молодші обдарованіші у польському театрі Книга 7-8
- СОЛОВЕЙ Олег**. Горло обурення і протесту Книга 1-2
- ЧАПЛІНСЬКИЙ Пшемислав**. Політика літератури, або висолоплений язик Книга 7-8

Культиватор

- КІЯНОВСЬКА Маріанна**. Вступ до бароко Євгеніуша Ткачишина-Дицького: давнє і недавнє тіло поезії Книга 7-8
- КРАС Зенон**. У вирі танцю Книга 1-2
- МІДЯНКА Петро**. Про слова гонорові Книга 11
- ПЛАКСІЙ Оксана**. Чому не вбили Книга 3-4

Ліп Анатомія

- ГАВРИЛЮК Юрій**. Фрагменти щоденника Книга 11
- ЄМЕЦЬ-ДОБРОНОСОВА Юлія**. Технології оповідей та оповіді-кастрати Книга 5-6
- ЗАРАХОВИЧ Олексій**. Стихотворение как форма жизни Книга 1-2
- КІСЬ Роксолана**. Час маніфестів Книга 3-4
- ЛИСИЙ Іван**. Франко — не — Франко Книга 3-4
- ЛИСИЙ Іван**. Чи потрібен академікові науковий редактор? Книга 1-2
- МАТІЯШ Богдана**. Спокуса інтриги. Короткі нотатки на берегах Книга 3-4
- МАЦИБОК-СТАРДУБ Наталя**. Періодизація укрліту Дмитра Чижевського Книга 1-2
- МЕЛЬНИЧЕНКО Ігор**. Яра да Цірман і «ярадацірманологія» Книга 9-10
- МОШКОВСЬКА Марія**. «Заумь» в контексті культури авангарду Книга 3-4

ПЛАКСІЙ Оксана... та ін.	Книга 11
СТЕХ Марко Роберт. Спокуса Агасфера	Книга 3-4
СТУС Дмитро. Про Літ_Анатомію	Книга 1-2
ЧОПИК Ростислав. Із циклу «Менталітети»	Книга 5-6
ШЕЙКО-МЕДВЕДЄВА Неля. «Читати мисліте»	Книга 11

Матриця

ПОТОЦЬКИЙ Ольгерд. Велика Литва	Книга 9-10
---------------------------------	------------

Переоблік книги (рецензент)

XI Всеукраїнський рейтинг «Книжка року 2009» (КРу)	Книга 11
12 польських есеїв (КРу)	Книга 7-8
120 сторінок содому (КРу)	Книга 9-10
АНДРУСЯК Іван. Писати мисліте (Тетяна ДІГАЙ)	Книга 1-2
БЕКЕТ Самюель. Молой (Наталя МАЦИБОК-СТАРДУБ)	Книга 1-2
БЕРДИХОВСЬКА Богуміла. ГНАТЮК Оля. Бунт покоління (КРу)	Книга 7-8
БОККАЧЧО Джованні. Декамерон (Тетяна ДІГАЙ)	Книга 9-10
ВИНОКУРОВА-САДИЧЕНКО. Ми (Тетяна ДІГАЙ)	Книга 5-6
Волинь: дві пам'яті (КРу)	Книга 9-10
ВОЛЬВАЧ Павло. Тривання подорожі (Олег СОЛОВЕЙ)	Книга 1-2
ГАВРИЛЮК Надія. Долання меж (Марія ЦЕХМЕЙСТРУК)	Книга 3-4
ГАВРОШ Олександр. Коньяк з дощем (Трися ЛИКОВИЧ)	Книга 9-10
ГАРІ Ромен. Життя попереду (Дана РУДИК)	Книга 5-6
ГЕРБЕРТ Збігнев. Натюрморт із вудилом, Лабіринт біля моря, Варвар у саду (КРу)	Книга 7-8
ГІРНИК Павло. Посвітається (Тетяна ДІГАЙ)	Книга 11
ГУГО-БАДЕР Яцек. Białą gorączkę. (Андрій ПОРТНОВ)	Книга 7-8
ГУК В'ячеслав. Сад Галатеї (Тетяна ДІГАЙ)	Книга 5-6

ДАШВАР Люко. Рай. центр (<i>Тетяна ДІГАЙ</i>)	Книга 11
ДЕЙВІС Норман. Європа: Історія, Боже ігрище: Історія Польщі (<i>КРу</i>)	Книга 7-8
ДОМІНО Збігнев. Сибірада польська (<i>КРу</i>)	Книга 7-8
ЖУРАКІВСЬКИЙ Андрій. Сателіти (<i>Альбіна ПОЗДНЯКОВА</i>)	Книга 1-2
ЗАВАДСЬКИЙ Юрій. юрійзавадський 2008 (<i>Тетяна ДІГАЙ</i>)	Книга 3-4
ЗОНТГАЙМЕР Курт. Як нацизм прийшов до влади (<i>Вадим АРІСТОВ</i>)	Книга 9-10
КАМАЄВ Юрій. Мед з дікалоном	Книга 9-10
КАПРАНОВИ Брати. Нові розділи до «Кобзаря-2000» (<i>Наталія МАЦИБОК-СТАРДУБ</i>)	Книга 1-2
КІДРУК Максим. Мексиканські хроніки (<i>Тетяна ДІГАЙ</i>)	Книга 9-10
КІЯНОВСЬКА Маріанна. Стежка вздовж ріки (<i>Альбіна ПОЗДНЯКОВА</i>)	Книга 1-2
КОВРЕЙ Вік, КОНДРАТЮК Олена. Чарівні пута (<i>Оксана ЛУЦИШИНА</i>)	Книга 1-2
КОРВІН-ПІЙТРОВСЬКА Дорота. Проблеми поетики прозового опису (<i>КРу</i>)	Книга 7-8
КОРЧАК Януш. Дитя людське (<i>КРу</i>)	Книга 7-8
КОРЧАК Януш. Дитя людське (<i>Олена РИБІЙ</i>)	Книга 5-6
ЛЕМ Станіслав. Апокрифи, Голем XIV (<i>КРу</i>)	Книга 7-8
ЛЬОСА Маріо Варгас. Похвальное слово мачехе (<i>Олег СОЛОВЕЙ</i>)	Книга 3-4
МАЛАКОВ Дмитро. Ніби й не було війни (<i>КРу</i>).	Книга 9-10
МАЛАХОВ Віктор. Право бути собою (<i>Євген КОГЕН</i>)	Книга 3-4
МІЛОШ Чеслав. Придорожній песик, Родинна Європа (<i>КРу</i>)	Книга 7-8

МІХНІК Адам. У пошуках свободи <i>(КРу)</i>	Книга 7-8
Народні оповідки про Пушкіна й Міцкевича <i>(КРу)</i>	Книга 7-8
ОСАДКО Ганна. Та, що перевертає пінгвінів <i>(Тетяна ДІГАЙ)</i>	Книга 9-10
ПАВЛЮК Ігор. Україна в диму. Послання з резервації <i>(Тетяна ДІГАЙ)</i>	Книга 11
ПАВУЛЯК Ярослав. Дороги додому <i>(Тетяна ДІГАЙ)</i>	Книга 9-10
ПАГУТЯК Галина. Урізка готика <i>(Тетяна ДІГАЙ)</i>	Книга 9-10
ПАНПЮК Сергій. Смак Бога <i>(Тетяна ДІГАЙ)</i>	Книга 5-6
ПАСІЧНИК Наталя. Гра в три руки <i>(Тетяна ДІГАЙ)</i>	Книга 5-6
ПЕТРОВСЬКИЙ Мирон. Городу и миру <i>(Юлія СТАХІВСЬКА)</i>	Книга 3-4
ПРОЦЮК Степан. Інфекція <i>(Сергій ГРАБАР)</i>	Книга 5-6
ПРОЦЮК Степан. Руйнування ляльки <i>(Сергій ГРАБАР)</i>	Книга 5-6
РУЖЕВИЧ Тадеуш. Смерть у старих декораціях <i>(КРу)</i>	Книга 7-8
СЛАПЧУК Василь. Жінка зі снігу <i>(Тетяна ДІГАЙ)</i>	Книга 1-2
СТАСЮК Анджей. Фадо <i>(КРу)</i>	Книга 7-8
СТЕПУЛА Надія. Сім дощів <i>(Тетяна ДІГАЙ)</i>	Книга 9-10
ТВАРДОВСЬКИЙ Ян. Ще одна молитва <i>(КРу)</i>	Книга 7-8
Теорія літератури в Польщі <i>(КРу)</i>	Книга 7-8
ТОКАРЧУК Ольга. «Гра на багатьох барабанчиках», «Мандрівка людей книги», «Останні історії» <i>(КРу)</i>	Книга 7-8
ТОМПСОН Ева М. Трубадури імперії <i>(КРу)</i>	Книга 7-8
ФОЛЬВАРОЧНИЙ Василь. Чорний бумер <i>(Тетяна ДІГАЙ)</i>	Книга 3-4
ХАРЧУК Роксана. Сучасна українська проза <i>(Тетяна ДІГАЙ)</i>	Книга 1-2
ШИМБОРСЬКА Віслава. Вибрані поезії та есе <i>(КРу)</i>	Книга 7-8
ШЛІНК Бернгард. Читець. <i>(Ірися ЛИКОВИЧ)</i>	Книга 1-2

Поесія

БЕЛІКОВ Юрій. ...я заборонений у домі цім...	Книга 9-10
ГРИГОРЧУК Тарас. Асистент диригента	Книга 11
ДЕНЕЛЬ Яцек. ...час не складний	Книга 7-8
ЗАРАХОВИЧ Олексій. Обида	Книга 1-2
КАМІНСЬКА Анета. яким котом хочеш бути	Книга 7-8
КАПЕЛЯ Ясь. Війна — не робота	Книга 7-8
ЛАЗУТКІН Дмитро. ніхто ніколи нікого...	Книга 11
МАТІЯШ Богдана. Твої улюблені пси та інші звірі	Книга 11
НЕСТЕРОВА Юля. Світ мені любий, тому я — віршниця	Книга 11
НЕЧИТАЙЛО Павло. Грамота	Книга 3-4
НОВІКОВА Ніка. Із пісеньок мольфарки	Книга 9-10
РАДУШИНСЬКА Оксана. ...Ти — глина	Книга 5-6
РУДИК Дана. Танго	Книга 1-2
СТАФФ Леопольд. Осінній дощ	Книга 7-8
ТКАЧИШИН-ДИЦЬКИЙ Євгеніюш. дай слова мені...	Книга 7-8

ГРОза

ДЕНЕЛЬ Яцек. Ляля	Книга 7-8
ІВЧЕНКО Владислав. Архітектор, який розвалився. Справа скопців-содомітів	Книга 1-2
КАЛИНИЧЕНКО Яруся. ...Тоді щось було...	Книга 5-6
КИРИК Юрій. Дерево бажань	Книга 9-10
ЛИКОВИЧ Грися. Твоя дитинка	Книга 5-6
МЕЛЬНИК Тетяна. Сліпий	Книга 1-2
МЕЛЬНИК Ярослав. Рояльна кімната	Книга 9-10
МИРСЬКА Глорія. Яскраве життя та незвичайні пригоди Зоряної Мальви	Книга 5-6
НОВІКОВА Ніка. Ті, що проходять повз	Книга 9-10
ОСАДКО Ганна. Лист до святого Миколая	Книга 1-2

ПІЛЬХ Єжи. Сніг дві третини доби	Книга 7-8
ТОКАРЧУК Ольга. Гарем (оповідь Менчу)	Книга 7-8
ХВОСТОВА Ольга. Богиня	Книга 11
ХУТНІК Сильвія. Базарниці	Книга 7-8
ШИНГАРЬОВ Володимир. Москаль і бандерівці	Книга 3-4

Робітня

АБИЗОВА Маша. Чому?	Книга 3-4
БОГДАН Світлана. Мимохідь	Книга 3-4
БРУЩЕНКО Володимир. Лишний вес	Книга 11
ВАКУЛЕНКО-К. Володимир. Лжепророцтво	Книга 9-10
ВЛАДМИРОВА Тала. Зустріч	Книга 1-2
ДЕМЕНТЬ ЄВА Ірина. Тринадцятий інка	Книга 9-10
ДОБРОВА Вікторія. За плечима тендітного саду	Книга 5-6
ДОЛИК Любов. Метаморфози	Книга 9-10
ІВАНУНА Єлена. «Чого озиралешся?»	Книга 3-4
КИСЕЛЬОВ Роман. Псалом перший	Книга 11
КОБИЛЯЦЬКА Вікторія. Полігамія	Книга 5-6
КОВАЛЕНКО Андрій. Запальничка	Книга 9-10
КОВАЛЕНКО Олександра. Кишенькове щастя	Книга 3-4
КОВАЛЬОВА Тая. «Вогонь цвіте як чорнобривець...»	Книга 9-10
КОЛОМІЙЧУК Богдан. Спокуси мене маками	Книга 3-4
КОТИК Роман. Коли зустрічаються душі	Книга 1-2
КОТИК Роман. Кривава кава	Книга 3-4
МАГІД Дар'я. Вишні з цукром	Книга 5-6
МОКРИК Данило. Монолог із персонажем на полях рукопису	Книга 9-10
НЕПОРАДА Макс. Драмтеатр. Криза. Тринадцятий ряд	Книга 1-2
НОВА Ванда. Віяло панни Л.	Книга 3-4
ПАСІЧНИК Наталя. Вірші на випадок	Книга 1-2

РИБАЛКА Анна. Теорія Вовків та Кроликів	Книга 3-4
РУДЕНКО Олена. (ми)	Книга 3-4
САМАРА Оксана. Пісня джунглів	Книга 9-10
СМАЛЬ Юлія. Мережива з марив	Книга 1-2
СМАЛЬ Юлія. Портали	Книга 9-10
ТИТАРЕНКО Марія. Мости	Книга 1-2
ХРОМОВА Анна. Голуб на хвості приніс	Книга 1-2
ЧЕРЕЗОВА Варвара. Я вже майже	Книга 5-6
ЧЕРНИШ Сергій. Коли статуї оживають	Книга 9-10
Я. ПТАХА. Самота	Книга 3-4

Хроніка

Хроніка року 2009	Книга 11
--------------------------	----------

Головна

Останній номер

№ 10 (листопад 2011) м. Київ - вересень-листопад 2011

«Листопад» знову вийшов! Це останній номер літературного журналу цього року, це останній багатовіковий рух і культура нової культури як об'єкту історичної пам'яті, пам'яті, пам'яті. Це останній номер журналу «Листопад», пам'яті, пам'яті, пам'яті. Це останній номер журналу «Листопад», пам'яті, пам'яті, пам'яті.

Листопад знову вийшов! Це останній номер літературного журналу цього року, це останній багатовіковий рух і культура нової культури як об'єкту історичної пам'яті, пам'яті, пам'яті. Це останній номер журналу «Листопад», пам'яті, пам'яті, пам'яті.

Листопад знову вийшов! Це останній номер літературного журналу цього року, це останній багатовіковий рух і культура нової культури як об'єкту історичної пам'яті, пам'яті, пам'яті. Це останній номер журналу «Листопад», пам'яті, пам'яті, пам'яті.

Листопад знову вийшов! Це останній номер літературного журналу цього року, це останній багатовіковий рух і культура нової культури як об'єкту історичної пам'яті, пам'яті, пам'яті. Це останній номер журналу «Листопад», пам'яті, пам'яті, пам'яті.

Листопад знову вийшов! Це останній номер літературного журналу цього року, це останній багатовіковий рух і культура нової культури як об'єкту історичної пам'яті, пам'яті, пам'яті. Це останній номер журналу «Листопад», пам'яті, пам'яті, пам'яті.

Листопад знову вийшов! Це останній номер літературного журналу цього року, це останній багатовіковий рух і культура нової культури як об'єкту історичної пам'яті, пам'яті, пам'яті. Це останній номер журналу «Листопад», пам'яті, пам'яті, пам'яті.

Головна

Вулиця

- Головна
- Київська Русь
- Тематика
- Міжнародні
- Міжнародні
- Україна
- Всесвіт
- Листопад
- Історія
- Сучасний світ

Журнали

- Листопад
- Київська Русь
- Тематика
- Міжнародні
- Міжнародні
- Україна
- Всесвіт
- Листопад
- Історія
- Сучасний світ

Новий номер

№ 10

Листопад

Листопад 2011

Листопад

Читайте нас тепер і в інтернеті!
kyivskarus.com

**передилати,
бо ризикуєш розминутися!**

Індекс	Назва видання	2 міс	6 міс	12 міс
		94978	ЖУРНАЛ «КИЇВСЬКА РУСЬ» (укр.) Сучасна проза, поезія, есеї, інтерв'ю, огляди книжкових новинок, ексклюзивні світлини й оригінальні судження. Видання в липні не виходить. Передплату на липень не приймати. Тел.: (044) 463-68-87 ОБСЯГ РЕКЛАМИ – 1%	0,35
		24,00	72,00	144,00

**Шукайте нас у передплатному
каталозі на літеру «Ж»!
с. 132 «Каталогу видань
України на 2009 р»**

Державний комітет зв'язку та інформатизації України ф.СП-1

ДОСТАВНА КАРТКА – ДОРУЧЕННЯ

ПВ	місце	літер.
----	-------	--------

На журнал **94978**

індекс видання

Журнал «Київська Русь»

Вар- тість	передплата	_____ грн. ___ коп.	Кількість комплектів	
	переадре- сування			

на 200__ рік по місяцях

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

поштовий
індекс _____

код вулиці _____

буд. | корп. | кв.

місто _____
село _____
область _____
район _____
вулиця _____

прізвище, ініціали _____

7517 рік від створення світу
(2009-й від народження Ісуса Христа)

В оформленні номера використано:

картини Сальвадorra Далі;

світлини Юрія Гаврилюка, Патріка Кайла Годжеса,
Джадсона Гуса, Пйотра Козловскі,
Джейда Маккола, Невонефана,
Тода Робінсона, Урбана Сіндерелли,
Сімуса Траверса, Ендрю Сандерсона,
Едварда Вестона, Ганни Осаджо.

Назва, концепція та дизайн часопису
«Київська Русь» є інтелектуальною власністю засновника
й охоплюються Законом України «Про авторське та
суміжні права». Передрук матеріалів дозволяється
лише за згоди редакції. Редакція може не погоджуватися
з поглядами автора. Автор несе відповідальність
за правдивість інформації.

Звміст реклами несе відповідальність рекламодавець.
Надруковані тексти не повертаються.
Редакція залишає за собою право
як редагувати надані тексти,
так і зберігати правопис автора.
Листування з читачами—
лише на сторінках часопису.

Підписано до друку 25.02.2010 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умов. друк арк. 15/81.
Обл. вид. арк. 17/09. Зам. № . Ціна договірна.
Наклад 950 прим.

Засновник і видавець ТОВ «Видавничий Дім "Факт"»,
Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ №10798,
видане 27 грудня 2006 року.
Надруковано в типографії ЗАТ «Віпол»,
03151, м. Київ, вул. Волинська, 60.